

C. 90. 10. 1. 6. 210

Ludovicus a. Lochau
possidet hunc librum

40

J. Jean: Christoph:
Minister

Spes servare solet, sublata
forte secunda

spe sola solor spes superesse
sinit.

Script. Rom. in Octavo
N. 40.

II. 2. 1. 80.

M. TVLLII
CICERONIS
TVSCVLANARVM
QVAESTIONVM, SEV
DISPVATIONVM,
libri quinque.

*Post Dionysium Lambinum ex auctoritate codicis
manuscr. à Francisco Fabricio Marco-
durano emendati.*

COLONIAE
In officina Birckmannica,
M. D. LXXXIII.

M. TWILL

GIFFORDS

THESE

ON THE

DISSEMINATION

OF

THE

SCIENCE

OF

COLLEGE

OF

TRINITY

5

M. TVL. CI.
CERONIS TVSCV.
NARVM QVAESTIO.
NUM LIBER PRIMVS,
de contemnenda
morte.

*V*M defensionum laboribus, se-
natorijsq; muneribus aut omnino
aut magna ex parte essem aliquã
do liberatus, retuli me Brute te
hortante maxime, ad ea studia,
quæ retenta animo, remissa tem-
poribus, longo interuallo intermissa reuocaui. Et
cum omnium artium, quæ ad rectam viuendi viam,
pertinerent, ratio & disciplina studio sapientiæ, quæ
philosophia dicitur, contineretur: hoc mihi latinis lit-
teris illustrandum putavi: non, quia philosophia græ-
cis & litteris, & doctoribus percipi non posset: sed
meum iudicium semper fuit, omnia nostros aut inue-
nisse per se sapientius, q̄ græcos, aut accepta ab illis, fe-
cisse meliora, quæ quidem digna statuissem, in quibus
elaborarent. Nam mores, & instituta vitæ, resquæ
domesticas ac familiareis nos profecto & melius tue-
mur, & lautius rem vero publicã nostri maiores cer-
te melioribus temperauerunt & institutis, & legi-

bus. Quid loquar de re militari? in qua cum virtute nostri multum valuerunt, tum plus etiam disciplina. Iam illa, quæ natura non literis assecuti sunt, neque cum Græcis, neque vlla cum gente sunt conferenda. Quæ enim tanta grauitas, quæ tanta constantia, magnitudo animi, probitas, fides, quæ tam excellens in omni genere virtus in vllis fuit, vt sit cum maioribus nostris comparanda? Doctrina Græcia nos, & omni literarum genere superabat. in quo erat facile vincere non repugnanteis. nam cum apud Græcos antiquissimum è doctis sit genus poetarum, siquidem Homerus fuit, & Hesiodus ante Romam conditam, Archilochus regnante Romulo: serius poeticam nos accepimus. Annis enim fere CCCCCX. post Romam conditam Liuius fabulam dedit, C. Claudio Cæci filio, M. Tudidano consulibus, anno ante natum Ennium, qui fuit maior natu, quàm Plautus & Næuius. Sero igitur à nostris poetæ vel cogniti vel recepti. quanquam est in Originibus, solitos esse in epulis canere conuiuas ad tibicinem de clarorum hominum virtutibus. honorem tamen huic generi non fuisse, declarat oratio Catonis, in qua obiecit vt probrum Marco Nobiliori, quod is in prouinciā poetas duxisset. duxerat autē consul ille in Aetoliā, vt scimus, Ennium. Quo minus ergo honoris erat poetis, eo minora studia fuerunt. Nec tamen, si qui magnis ingenijs in eo genere exstiterunt, non satis Græcorum gloriæ responderūt. An censemus, si Fabio vi-

bio nobilissimo homini laudi datum esset, quod pingere-
ret, non multos etiam apud nos futuros Polygnotos
& Parrhasios fuisse? Honos alit arteis: omnesq₃ in-
cenduntur ad studia gloria: iacentq₃ ea semper, quæ
apud quosque improbantur. Summam eruditionem
Græci sitam censebant in neruorum, vocumque can-
tibus. Igitur & Epaminondas, princeps meo iudicio
Græciæ, fidibus præclare cecinisse dicitur: Themisto-
clesque aliquot ante annis, cum in epulis recusasset
lyram, habitus est indoctior. Ergo in Græcia musici
floruerunt, discebantq₃ id omnes, nec, qui nesciebat,
satis excultus doctrina putabatur. In summo apud il-
los honore geometria fuit. itaque nihil mathema-
ticis illustrius, At nos metiendi, rationandique v-
tilitate huius artis terminauimus modum. At con-
tra Oratorem celeriter complexi sumus: nec eum
primo eruditum, aptum tamen ad dicendum, post
autem eruditum. Nam Galbam, Africanum, Leli-
um, doctos fuisse, memoriæ traditum est. studiosum
autem eum, qui his ætate anteibat, Catonem: post
vero Lepidum, Carbonem, Gracchos: deinde ita ma-
gnos nostræ ad ætatem, vt nō multū, aut nihil omni-
nō Græcis cederemus. Philosophia iacuit ad hanc æta-
tē, nec vllum habuit lumen literarū latinarum: quæ
illustranda et excitanda nobis est, vt, si occupati pro-
fuimus aliquid ciuibus nostris. profimus etiā si possu-
mus, otiosi. In quo eo magis nobis est elaborandū, quod
multi iā esse latini libri dicuntur scripti inconsideratè

M. T. C. TUSCUL.

ab optimis illis quidem viris, sed non satis eruditis. Fieri aut potest, ut recte quis sentiat, & id quod sentit, politè eloqui non possit. sed mandare quenquam litteris cogitationes suas, qui eas nec disponere, nec illustrare possit, nec delectatione aliqua allicere lectorem, hominis est intemperanter abutentis & otio et litteris. Itaque suos libros ipsi legunt cum suis nec quisquam attingit, præter eos, qui eandem licentiam scribendi sibi permitti volunt. Quare, si aliquid oratoriae laudi nostra attulimus industria, multo studiosius philosophiae fontes aperiemus, è quibus etiam illa manabant. Sed ut Aristoteles, vir summo ingenio, scientia, copia, cum motus esset Isocratis rhetoris gloria, dicere, etiã cœpit, adolescentes docere & prudentiam cum eloquentia iungere: sic nobis placet nec pristinum dicendi studium deponere, & in hac maiore, & vberiore arte versari. hanc enim perfectam philosophiam semper iudicavi, quæ de maximis questionibus copiose posset, ornateq; dicere. In quam exercitationem ita nos studiosè dedimus, ut iam etiam scholas Græcorum more habere auderemus: ut nuper tuum post discessum in Tusculano, cum essent complures mecum familiares, tentavi quid in eo genere possem. Ut enim antea declamitabam causas, quod nemo me diutius fecit: sic hæc mihi nunc senilis est declamatio. Ponerere inbebam de quo quis audire vellet: & id aut sedens, aut ambulans disputabam. Itaque dierum quinque scholas, ut Græci appellant, in totidè libros cõtuli fiebat

bat autem ita, vt, cum is, qui audire vellet, dixisset quid sibi videretur, tum ego contra dicerem: hac est enim, vt scis, vetus et Socratica ratio contra alterius rationem disserendi. nam ita facillimè, quid verisimillimum esset, inueniri posse Socrates arbitrabatur. Sed quo commodius disputationes explicentur, sic eas exponam, quasi agatur res, non quasi narretur. Ergo ita nascetur exordium. Malum mihi videtur esse mors. *is ne, qui mortui sunt, an ijs, quibus moriendum est? Vtrisque. Est igitur miserum, quoniam malum. Certe. Ergo & ij, quibus euenit iam, vt morerentur: & ij, quibus euenturum est, miseri. Mihi ita videtur. Nemo ergo non miser.*

Prorsus nemo. Et quidem, si tibi constare vis, omnes, quicumque nati sunt, erunt uè, non solum miseri, sed etiam semper miseri. nam si solos eos diceres miseros, quibus moriendum esset: neminem tu quidem eorum, qui viuerent, exciperes: moriendum est enim omnibus: esset tamen miseria finis in morte. quoniam autem etiam mortui miseri sunt, in miseriam nascimur sempiternam. necesse est enim miseros esse eos, qui centum millibus annorum ante occiderunt, vel potius omneis, quicumque nati sunt. Ita prorsus existimo. Dic quaso, num te illa terrent, triceps apud inferos Cerberus, Cocyti fremitus, traiectio Acherontis, mento summam aquam attingēs siti enectus Tantalus? num illud, quod, Sisyphus versat.

SAXUM

Saxum sudans nitendo, neque proficit hilum?
fortasse etiam inexorabiles iudices Minos & Rha-
damanthus. apud quos nec te L. Crassus defendet,
nec M. Antonius, nec quoniam apud graecos iudices
res agetur, poteris adhibere Demosthenem. tibi ipsi
pro te erit maxima corona caussa dicēda. Hæc fortas-
se metuis, & idcirco mortem censes esse sempiternū
malum. Adeo ne me delirare censes, vt ista esse cre-
dam? An tu hæc esse non credis? Minimè verò. Malè
herculè narras. Cur quaso? Quia disertus esse pos-
sem, si contra ista dicerem. Quis enim non in eiusmodi
causa? aut quid negotij est, hæc poetarum & picto-
rum portenta conuincere? At qui pleni sunt libri Phi-
losophorum contra ista ipsa differentium. Inepte se-
nè. quis est enim tam excors, quem ista moueant?
Si ergo apud inferos miseri non sunt, ne sunt quidem
apud inferos vlli. Ita prorsus existimo. Vbi er-
go sunt hi, quos miseros dicis? aut quem locum inco-
lunt si enim sunt, nusquam esse non possunt. Ego ve-
rò nusquam esse illos puto. Igitur ne esse quidem. Pror-
sus isto modo: & tamen miseros ob id ipsum quidem,
quia nulli sunt. Iam malle Cerberum metueres, quā
istā tam inconsideratè diceres. Quī tandem? Quem
esse negas eundē esse dicis, vbi est acumē tuum? cū eū
miserū esse dicis, qui non sit, tum eū, qui non sit, dicis
esse. Nō sum ita hebes, vt ista dicā. Quid dicis igitur?
Miserum esse (verbi causa) M. Crassum, qui illas for-
tunas morte dimiserit: miserum Cn. Pomp. qui tan-
taglo-

ta gloria, dignitate tanta sit orbatus: omneis denique
 miseros, qui hac luce careant. Reuolueris eodem:
 sint enim oportet, si miseri sunt. tu autem modo ne-
 gabas, eos esse, qui mortui essent. Si igitur non sunt,
 nihil possunt esse: ita ne miseri quidem sunt. Non di-
 co fortasse etiam, quod sentio. nam istud ipsum, non
 esse cum fueris, miserrimum puto. Quid miserius,
 quam omnino numquam fuisse? Ita qui nondum na-
 ti sunt, miseri iam sunt, quia non sunt: & nos ipsi, si
 post mortem miseri futuri sumus, miseri fuimus an-
 tequam nati. Ego autem non commemini, ante-
 quam sum natus, me esse miserum. tu si meliore me-
 moria es, velim scire, ecquid de te recordere. Ita
 iocaris, quasi ego dicam, eos esse miseros, qui nati
 non sunt: & non eos miseros, qui mortui sunt. Esse
 ergo eos dicis. Immo, quia non sunt cum fuerint e-
 os miseros esse. Pugnancia te loqui non vides? quid
 enim tam pugnat, quam non modo miserum, sed om-
 nino quicquam esse, qui non sit? An tu egressus por-
 ta Capena, cum Calatini, Scipionum, Seruiliorum,
 Metellorum sepulcra vides, miseros putas illos? Quo-
 nam me verbo prenis, posthac non ita dicam, mise-
 ros esse, sed tantum miseros, ob id ipsum, quia non
 sunt. Non dicis igitur, miser est M. Crassus:
 sed tantum, miser M. Crassus. Ita plane. Qua-
 si non necesse sit, quicquid isto modo pronunties, id
 aut esse, aut non esse. An tu dialecticis ne imbutus
 quidem es? in primis enim hoc traditur: Omne pronun-

ciatum (sic enim mihi in presentia occurrit , vt appellarem ἀξίωμα : vt ar post alio , si inuenero melius) id ergo est pronunciatum , aut quod verum , aut falsum esse dicitur . Cum igitur dicis , Miser M. Crassus : aut hoc dicis , Miser est M. Crassus : vt possit iudicari , verum id , falsumne sit : aut nihil dicis omnino . Age iam concedo non esse miseros , qui mortui sunt : quoniam extorsisti vt faterer , qui omnino non essent , eos ne miseros quidem esse posse . Quid ? qui viuimus cum moriendum sit , nonne miseri sumus ? Quæ enim potest in vita esse iucunditas , cum dies & nocteis cogitandum sit , iam iamque esse moriendum ? Ecquid ergo intelligis , quantum mali ex humana condicione deieceris ? Quonam modo ? Quia , si mori etiam mortuis miserum esset , infinitum quoddam & sempiternum malum haberemus in vita . nunc video calcem : ad quam cum sit decursum , nihil sit præterea extimescendum . sed tu mihi videris Epicharmi , acuti , nec insulsi hominis , vt Siculi , sententiam sequi . Quam ? non enim noui . Dicam , si potero , Latine : ne scis enim me Græcè loqui in Latino sermone non plus solere , quam in Græco Latine . Et rectè quidem . sed quæ tandem est Epicharmi ista sententia ?

Emori nolo : sed me esse mortuum nihili æstimo . Iam agnosco Græcū . sed quoniā coegisti , vt concederem , qui mortui essent , eos miseros nō esse : perfice , si potes vt ne moriedū quidem esse miserū putē . Iam istuc quidē nihil negocij est : sed etiā maiora molior .

Quomodo

Quomodo hoc nihil negotij est? aut quæ tandem sunt ista maiora? Quoniam si post mortem nihil est mali, ne mors quidem est malum: cui proximum tempus est post mortem, in quo nihil esse mali concedis, ita ne moriendum quidem esse, malum est, id est enim, perueniendum esse ad id, quod non esse malum confitemur. Vberius ista quaeso. hac enim spinosiora prius ut confitear me cogunt, quam ut assentiar. Sed quæ sunt ea, quæ dicis te maiora moliri? Ut doceam, si possim, non modo malum non esse mortem, sed bonum etiam esse mortem. Non postulo id quidem: aucto tamen audire. ut enim non efficias, quod vis, tamen mors ut malum non sit, efficias. sed nihil te interpellabo, continentem orationem audire malo. Quid? si te rogauero aliquid, non respondebis? Superbi id quidem esset. sed, nisi quid necesse erit, malone roges. Geram tibi morem, & ea, quæ vis, ut potero, explicabo: nec tamen quasi Pythius Apollo, certa ut sint & fixa, quæ dixero: sed ut homunculus vnus è multis probabilia coniectura sequens. ultra enim quo progrediar, quam ut verisimilia dicam, non habeo: certa dicent ij, qui & percipi ea posse dicunt, & se sapientes esse profitentur. Tu, ut videtur, nos ad audiendum parati sumus. Mors igitur ipsa, quæ videtur notissima res esse, quid sit, primum est videndum. Sunt enim, qui discessum animæ à corpore putent esse mortem: sunt, qui nullum censeant fieri discessum sed vnà animū et corpus occidere,

an-

animamque cum corpore extinguere. Qui discedere animum censet, alij statim dissipari, alij diu permanere, alij semper. Quid sit porro ipse animus, aut vbi, aut vnde, magna dissensio est. alijs cor ipsum animus videtur: ex quo excordes, vecordes, concordisque dicuntur: & Nafica ille prudens bis Consul, corculum appellatus, &c.

Egregie cordatus homo Catus Aelius Sextus. Empedocles, animum esse censet cordi suffusum sanguinem. Alijs pars quedam cerebri visa est animi principatum tenere. alijs nec cor ipsum placet, nec cerebri quandam partem esse animum: sed alij in corde, alij in cerebro dixerunt animi esse sedem & locum. Animum autem animam, nostri declarant nominari. nam & agere animam, & efflare dicimus, & animosos, & bene animatos, & ex animi sententia. ipse autem animus ab anima dictus est. Zenoni Stoico animus ignis videtur. Sed hac quidem, quæ dixi, cor, cerebrum, animam ignem vulgò: reliqua serè singuli, vt multi ante veteres. Proximè autem, Aristoxenus musicus idemque philosophus ipsius corporis intentionem quandam, velut in cantu & fidibus, quæ harmonia dicitur, sic ex corporis totius natura & figura varios motus cieri, tanquam in cantu sonos. Hic ab artificio suo non recessit, & tamen dixit aliquid, quod ipsum quale esset, erat multò ante & dictum & explanatum à Platone. Xenocrates animi figuram & quasi corpus negavit esse, verum nune

rum dixit esse, cuius vis, ut iam antea Pythagora visum
erat, in natura maxima esset, Eius doctor Plato tri-
plicem finxit animi naturam: cuius principatum, id
est, rationem in capite, sicut in arce, posuit: & duas
partes separare voluit, iram & cupiditatem, quae
locis disclusit: iram in pectore, cupiditatem subter praecordia
locavit. Dicæarchus autem in eo sermone, quem
Corinthi habitum tribus libris exponit doctorum hominum
disputantium, primo libro multos loquentes facit duo-
bus Pherecratem quendam Phthiotam senem, quem ait
à Deucalione ortum, differentem inducit, nihil esse omni-
nò animum, & hoc esse nomen totum inane, frustra quoque &
animalia & animantibus appellari: nec in homine ines-
se animum, vel animam, nec in bestia, vimque omnem eam,
qua vel agamus quod, vel sentiamus in omnibus corpori-
bus vivis aequabiliter esse fusam, nec separabilem à cor-
pore esse, quippe quae nulla sit, nec sit quicquam nisi
corpus unum & simplex, ita figuratum, ut temperatio-
ne naturae vigeat & sentiat. Aristoteles longè omni-
bus (Platonem semper excipio) praestans & ingenio &
diligentia, cum quattuor nota illa genera principiorum
esset complexus, è quibus omnia orientur, quintam
quandam naturam censet esse è qua sit mens: cogitare e-
nim & providere. & discere & docere, & inuenire a-
liquid, & tam multa alia, meminisse, amare odisse, cu-
pere, timere, angilari: haec & similia eorum in horum
quattuor generum nullo inesse putat quintum genus ad-
hibet vacans nomine, & sic ipsum animum *εὐτελέχεια*
appellat

appellat nouo nomine, quasi quandam cont inuat animi
 motionem & perennem. Nisi quæ me forte fugi-
 unt, hæ sunt fere omnium de animo sententia. De-
 mocritum enim, magnum quidem illum virum, sed
 leuibus & rotundis corpusculis efficientem animum
 concursu quodam fortuito, omittamus: nihil est enim
 apud illum, quod non atomorum turba conficiat. Ha-
 rum sententiarum quæ vera sit, deus aliquis viderit:
 quæ verisimillima, magna quæstio est. Vtrum igitur
 inter has sententias diiudicare malumus, an ad pro-
 positum redire? Cuperem equidem vtrumque, si pos-
 set: sed est difficile confundere. quare si, vt ista non
 differamus, liberari mortis metu possumus, id aga-
 mus: sin id non potest, nisi hac quæstione animorum ex-
 plicata nunc, si videtur, hoc: illud alias. Quod malle
 te intelligo, id puto esse commodius: efficiet enim ra-
 tio, vt quæcunque vera sit earum sententiarum, quas
 exposui, mors, aut malum non sit, aut sit bonum poti-
 us. nam si cor, aut sanguis, aut cerebrum est animus,
 certè quoniam est corpus, interibit cum reliquo cor-
 pore: si anima est, fortasse dissipabitur: si ignis, ex-
 stinguetur: si est Aristoxeni harmonia, dissoluetur.
 Quid de Dicaercho dicam, qui nihil omnino animum
 dicit esse? his sententijs omnibus nihil mors pertinere
 ad quenquam potest. pariter enim cum vita sensus a-
 mittitur. Non sentientis autem nihil est vllam in par-
 tem quod intersit. Reliquorum sententiæ spem affe-
 runt, si te forte hoc delectat, posse animos, cum è cor-
 pori-

poribus excesserint, in cœlum quasi in domicilium suum peruenire. Me verò delectat: id quæ primum ita esse: deinde, etiam si non sit, mihi tamen persuaderi velim. Quid tibi ergo opera nostra opus est? nū eloquentia Platonem superare possumus? evolve diligenter eum librum, qui est de Animo. amplius quod desideres, nihil erit. Feci me hercule, & quidem sæpius: sed nescio quo modo, dum lego, assentior: cum posui librum, & mecum ipse de immortalitate animorum cœpi cogitare, assensio omnis illa elabitur. Quid hoc? dāsne aut manere animos post mortem, aut morte ipsa interire? Do verò. Quid si moneant? Beatos esse concedo. Si intereant? Non esse miseros, quoniam ne sunt quidem. nam istuc coacti à te paulo ante concessimus. Quomodo igitur, aut cur mortem malum tibi videri dicis, quæ aut beatos nos efficiet animis manentibus, aut non miseros sensu carenteis. Expone igitur nisi molestum est, primum si potes, animos remanere post mortem: tum, si minus obtinebis (est enim arduum) docebis carere omni malo mortem. ego enim istuc ipsum vereor ne malum sit, non dico carere sensu, sed carendum esse. Auctoribus quidem ad istam sententiam, quam vis obtineri, vti optimis possumus: quod in omnibus causis & debet, & solet valere plurimum: & primum quidem omni antiquitate: quæ quò propius aberat ab ortu & diuina progenie, hoc melius ea fortasse, quæ erant vera, cernebat. itaq; vnū illud erat insitum priscis illis, quos

quos *Cascos* appellat *Ennius*, esse in morte sensum; neque excessu è vita sic deleri hominem, vt funditus interiret: idq; cum e multis alijs rebus tum è pontificio iure, & ceremonijs sepulcrorum intelligi licet: quas maximis ingenijs præditi, nec tantà cura coluissent, nec violatas tam inexpiable religionè sanxissent, nisi hæsisset in eorum mentibus, mortem non interitum esse omnia tollentem, atque delentem, sed quãdam quasi migrationem, commutationemq; vitæ, quæ in claris viris & fœminis animis dux in cœlum solet esse in cæteris eos humi retineret, vt permanerent tamen. Ex hoc & nostrorum opinione.

Romulus in celo cum dijs genit alibus eum

Degit: vt fama assentiens dixit *Ennius*: & apud *Græcos*, indequè per lapsus ad nos, & vsque ad *Oceanum Hercules*, tantus, & tam præsens habetur deus. Hinc *Liber Semele natus*, eademquè fama celebritate *Tyndaridæ fratres*, qui non modò adiutores in prælijs victoriæ populi *Ro.* sed etiam nuntij fuisse perhibentur. Quid? Ino *Cadmi filia*, nõne *Leucothea* nominata à *Græcis*, *Matuta* habetur à nostris? quid? totum propè cælum, ne plures persequar, nõne humano genere completum est? Si verò scrutari vetera & ex his, ea quæ scriptores *Græciæ* prodiderunt eruerè coner: ipsi illi maiorum gentium dy qui habentur, hinc à nobis profecti in cælum reperientur. Quare, quorum demonstrantur sepulcra in *Græcia*: reminiscere, quoniam es initiatus, quæ traduntur mysterijs:
tum

rum denique, quam hoc late pateat, intelliges. Sed qui nondum ea, quae multis post annis tractari coepissent, physica didicissent, tantum sibi persuaserant, quantum natura admonente cognouerant, rationes & causas rerum non tenebant, visis quibusdam saepe mouebantur, hisque maxime nocturnis, ut videntur ij, qui vita excesserant, viuere. At porro firmissimum hoc afferri videtur, cur deos esse credamus, quod nulla gens tam fera, nemo omnium tam sit immanis, cuius mentem non imbuerit deorum opinio. Multi de Dijs praua sentiunt. id enim vitioso more effici solet. omnes tamen esse vim, & naturam diuinam arbitratur. nec vero id collocutio hominum, aut consensus efficit, non institutis opinio est confirmata, non legibus. omni autem in re consensus omnium gentium, lex natura putanda est. Quis est igitur, qui suorum mortem primum non eo lugeat, quod eos orbatos vitae commodis arbitretur? tolle hanc opinionem: luctum sustuleris. nemo enim meret suo incommodo: dolent fortasse & anguntur: sed illa lugubris lamentatio, fletusque, merens ex eo est, quod eum, quem dileximus, vitae commodis priuatum arbitramur, idque sentire. atque haec ita sentimus natura duce, nulla ratione, nullaque doctrina. Maximum vero argumentum est naturam ipsam de immortalitate animorum tacitam iudicare, quod omnibus cura sunt, & maxime quidem, quae post mortem futurae sint. Serit arbores, quae alteri saeculo prosint, ut ait Statius in Synephebis: quid spe-

Etans;

Etant, nisi etiam postera secula ad se pertinere? Ergo arbores seret diligens agricola, quarum aspiciet bacam ipse numquam: vir magnus leges, instituta, R. non seret? Quid procreatio liberorum, quid propagatione nominis, quid adoptiones filiorum, quid testamentorum diligentia, quid ipsa sepulchrorum monumenta, quid eclogia significant, nisi nos futura etiam cogitare? Quid illud? num dubitas, quin specimen naturæ capi debeat, ex optima quaque natura? Quæ est igitur melior in hominum genere natura, quam eorum, qui se natos ad homines iuuandos, tutandos, conseruandos arbitrantur? Abijt ad deos Hericules. numquam abiisset, nisi, cum inter homines esset, eam sibi viam muniuisset. vetera iam ista, & religione omnium consecrata. Quid in hac Re. tot, tantosq; viros ob remp. interfectos cogitasse arbitramur? iisdem ne vt finibus nomen suum, quibus vita, terminaretur? Nemo vnquam sine magna spe immortalitatis se pro patria offerret ad mortem. Licuit esse otioso Themistocli, licuit Epaminonda, licuit, ne & vetera & externa quæram, mihi: sed nescio quomodo inheret in mentibus quasi seculorum quoddam augurium futurorum: idq; in maximis ingenijs, altiisimisque animis & existit maxime, & apparet facillime. quo quidem demito, quis tam esset amens, qui semper in laboribus & periculis viueret? loquor de principibus. Quid poetæ? nonne post mortem nobilitari volunt? vnde ergo illud?

Aspi-

Aspicite o ciues senis Ennij imaginis formam.

Hic vestrum panxit maxima facta patrum.

Mercedem gloriae flagitat ab ijs, quorum patres as-
fererat gloria. Idemq.

Nemo me lacrymis coret, nec funera fletu

Faxit, cur? volito viuus per ora virum.

Sed quid Poetas? opifices post mortem nobilitari
volunt. quid enim Phidias sui similem speciem inclu-
sit in clypeo Mineruae, cui inscribere non liceret? quid
nostri philosophi? nonne in his ipsis libris, quos scribunt
de contemenda gloria, sua nomina inscribunt? Quod
si omnium consensus, naturae vox est, omnesque, qui
vbique sunt, consentiunt esse aliquid, quod ad eos
pertineat, qui e vita cesserunt: nobis quoque i-
dem existimandum est. & si, quorum aut inge-
nio, aut virtute animus excellit, eos arbitramur,
quia natura optima sint, cernere naturae vim max-
ime: verisimile est, cum optimus quisque maximè
posteritati seruiat, esse aliquid, cuius is post mor-
tem sensum sit habiturus. Sed vt deos esse natura o-
pinamur: qualesque sint, ratione cognoscimus, sic per-
manere animos arbitramur cōsensu nationū omnium.
qua in sede mancant, qualesq; sint, ratione discendum
est, cuius ignoratio sinxit inferos, easq; formidines
quas tu contemnere non sine causa videbare in terrā
enim cadentibus corporibus, hisq; humo tectis ex quo
dictū est humari sub terra censebāt reliquā vitā agi
mortuorum, quam eorum opinionem magni errores

consecuti sunt: quos auxerunt poeta. frequens enim
 confessus theatri, in quo sunt muliercula & pueri, mo-
 uetur audiens tam grande carmen.

Adsum atq; aduenio Archerunte vix via alta atque
 ardua,

Per speluncas saxis structas asperis, pendentibus,
 Maximis: vbi rigida constat crassa caligo inferum,
 tantumq; valuit error, qui mihi quidem iam subla-
 tus videtur, vt corpora cremata cū scirent, tamen ea
 fieri apud inferos fingerent, quæ sine corporibus nec fi-
 eri possent, nec intelligi. animos enim per seipsos vi-
 uentibus, non poterant mente complecti: formam ali-
 quam, figuramq; quærebant in Homeri tot aenovia:
 inde ea quæ meus amicus Appius venporevria facie
 bat: inde in vicina nostra Auerni lacus,

Vnde animæ excitantur obscura vmbra, aperto
 ostio

Alti Acheruntis, falso sanguine imagines mortuo-
 rum.

Has tameo imagines loqui volunt: quod fieri nec sine
 lingua, nec sine palato, nec sine faucium, laterum, pul-
 monum vi & figura potest. nihil enim animo videre
 poterant: ad oculos omnia referebant. Magni autē
 est ingenij reuocare mentem a sensibus, & cogitatio-
 nem à consuetudine abducere. Itaque credo equidem
 etiam alios tot sæculis de animis: sed, quod litteris ex-
 tet, Pherecides Syrus primus dixit animos hominū
 esse sempiternos. antiquus sane: fuit enim meo reg-
 nante

regnante gentili. Hanc opinionem discipulus eius Pythagoras maximè confirmavit: qui cum regnante Tarquinio Superbo in Italiam venisset, tenuit magnam illam Graciam cum honore disciplina, tum etiam auctoritate: multa q³ secula postea sic viguit Pythagoreorum nomen, vt nulli alij docti viderentur. Sed redeo ad antiquos, Rationem illi sententia sua non ferè reddebant, nisi quod erat nuxieris, aut de descriptionibus explicandum. Platonē ferunt, vt Pythagoreos cognosceret, in Italiam venisse, & in ea cū alios multos, tum Archytam, Timaeumq³ cognouisse, & didicisse Pythagorea omnia: primumq³ de animorum eternitate non solum sensisse idem, quod Pythagoras, sed rationem etiā attulisse: quoniam, nisi quid dicis praemittamus, & hanc totam spem immortalitatis relinquamus. An tu, cum me in summam expectationem adduxeris, deseris? errare me hercule malo cum Platone, quem tu quanti facias scio, & quem ex tuo ore admiro, quā cum istis verà sentire. Ma-
 Ete virtute ego enim ipse cum eodem ipso non inuitus errauerim. Num igitur dubitamus, an sicut pleraq³, sic & hoc quanquam hoc quidem minimè persuadent enim mathematici, terram in medio mundi sitam, ad vniuersi caeli complexum quasi puncti instar obtinere quod n. vt quor illi vocāt: eā porro naturam esse quatuor omnia gignentium corporum, vt, quasi partita habeant inter se & diuisa momenta, terrena, & humida, suo pte nutu & suo pondere ad pares angulos

in terram & in mare ferantur: reliquæ duæ partes, vna ignea, altera animalis, vt illæ superiores in medium locum mundi grauitate feruntur et pondere: sic hæc sursum rectis lineis in caelestem locum subuolent, siue ipsa natura superiora appetentes, siue quod à grauiorib. leuiora natura repellatur. Quæ cū consistent, perspicuum debet esse animos, cū e corpore excefferint siue illi sint animales, id est, spirabiles siue ignei, in sublime ferri. Si verò aut numerus quidam sit animus, quod subtiliter magis, quam dilucidè dicitur: aut quinta illa non nominata magis quam non intellecta natura: multo etiam integriora ac puriora sunt, vt à terra longissimè se efferant. Horum igitur aliquid animus est, ne tam vegeta mens aut in corde cerebròue, aut in Empedocleo sanguine dimersa taceat. Dic archum verò cum Aristoxeno equali & condiscipulo suo doctos sanè homines, omittamus: quorum alter ne condoluisse quidem vnquam videtur, qui animum se habere non sentiat: alter ita delectatur suis cantibus, vt eos etiam ad hæc transferre conetur. Harmoniam autem ex sonorum interuallis nosse possumus, quorum varia compositio harmonias etiam efficit plureis: membrorum vero situs & figura corporis vacans animo, quam possit harmoniam efficere, no video. Sed hæc quidem, quamuis eruditus sit sicuti est, hæc magistro cōcedat Aristoteli, canere ipse doceat. bene enim illo prouerbio Grecorum precipitur.

Quam

Quam quisq³ norit artem, in hac se exerceat.
 Illam verò funditus eijciamus indiuiduorum corpo-
 rum, leuium & rotundorum concursiōem fortuitā:
 quam tamen Democritus concalesctam & spirabi-
 lem, id est, animalem esse voluit. Is autem animus, q³
 si est, ex aliquo horum quattuor generum, ex quibus
 omnia constare dicuntur, ex inflammata anima con-
 stat, vt potissimū videri video Panctio: superiora ca-
 pessant necesse est. nihil enim habēt hęc duo genera pro-
 ni, et supera semper petunt. Ita, siue dissipatur procul
 à terris, id euenit: siue permanent & conseruant ha-
 bitū suum, hoc etiam magis necesse est ferantur ad cæ-
 lum, & ab his perrumpatur & diuidatur crassus hic &
 concretus aer, qui est terra proximus. calidior est e-
 nim, vel potius ardentior animus, quàm est hic aer,
 quem modo dixi crassum, atque concretum. quod ex
 eo sciri potest, quia corpora nostra terreno principio-
 rum genere confecta, ardore animi concalescunt.
 Accedit, cur eo facilius animus euadat ex hoc aere,
 quem sepe iam appello crassum, eumque perrumpat,
 quod nihil est animo velocius, nulla est celeritas, que
 possit cum animi celeritate contendere. qui si per-
 manet incorruptus, sui que similis: necesse est ita fe-
 ratur, vt penetret & diuidat omne calum hoc, in quo
 nubes, imbres, venti que coguntur, & quod hu-
 midum & caliginosum est propter exhalationes ter-
 re. quam regionē cum superauit animus, naturamq³
 sui similem contigit, et agnouit: iunctus ex anima te-

nui, & ex ardore solis temperato, ignibus insistit, & finem altius se efferendi facit. cum enim sui similem & leuitatem & calorem adeptus est, tanquam paribus examinatus ponderibus, nullam in partem mouetur: eaq; ei demum naturalis est sedes, cum ad sui simile penetravit, in quo nulla re egens aletur, & sustentabitur eisdem rebus, quibus astra sustentantur & aluntur. Cumq; corporis facibus, in flammari soleamus ad omnes fere cupiditates, eoq; magis incendi, quod ipsi emulemur, qui ea habeant, quæ nos habere cupiamus: profecto beati erimus, cum, corporibus relictis, & cupiditatum & emulationum erimus expertes: quodq; nunc facimus, cum laxati curis sumus, ut spectare aliquid velimus & visere: id multò tum facimus liberius, totosq; nos in contemplandis rebus, perspicendisq; ponemus, propterea quod & natura inest in mentibus nostris insatiabilis quedam cupiditas veri videndi, & ora ipsa locorum illorum quò peruenimus, quo faciliorem nobis cognitionem rerum cælestium, eo maiorem cognoscendi cupiditatem dabunt. hæc enim pulchritudo etiam in terris patritam illam & auitam (ut ait Theophrastus) philosophiam cognitionis cupiditate incensa excitauit. præcipue vero fruuntur ea, qui tum etiã, cum has terras incolentes circumfusi erant caligine, tamen acie mentis dispicere cupiebant. Etenim si nunc aliquid assequi se putant, qui ostium Ponti viderunt, & eas angustias, per quas penetravit ea, quæ est nominata

Argo

Argo, quia Argiui in ea delecti viri
 uecti petebant pellem inauratam arietis.
 aut ij, qui Oceani freta illa viderunt,
 Europā, Libyamq; rapax vbi diuidit vnda, quod
 tandem spectaculum fore putamus, cū totam terram
 contueri sicebit, eiusq; cū situm, formā circumscrip-
 tionem, tum, & habitaleis regiones, rursus omni cul-
 tu propter vim frigoris, aut caloris vacanteis? nos e-
 nim ne nunc quidem oculis cernimus ea, quæ videmus.
 Neq; enim est vllus sensus in corpore sed, vt non solū
 phisici docent, verū etiam medici, qui ista aperta
 & patefacta viderunt, via quasi quædam sunt ad
 oculos, ad aureis, ad nareis, à sede animi perforatæ.
 Itaque sæpè aut cogitatione, aut aliqua vi morbi im-
 pediti, apertis atq; integris & oculis & auribus nec
 videmus, nec audimus: vt facile intelligi possit, ani-
 mum & videre et audire, non eas parteis quæ quasi
 fenestræ sunt animi: quibus tamen sentire nihil queat
 mens, nisi id agat & adsit. Quid, quòd eadem mente
 res dissimillimas comprehendimus, vt colorem, sapo-
 rem, calorem, odorem, sonum? quæ nunquam quinq;
 vntijs animus cognosceret, nisi ad eū omnia referen-
 tur, vt idem omnium iudex solus esset. Atque ea pro-
 fectò tum multò puriora & dilucidiora cernen-
 tur, cum quò natura feret, liber animus peruenerit.
 nam nunc quidem quanquam foramina illa, quæ
 patent ad animum à corpore, callidissimo artificio
 natura fabricata est: tamen terrenis, concretisque

corporibus sunt intersepta quodam modo. Cum autem nihil erit præter animum: nulla res obiecta impediet, quo minus percipiat, quale quidque sit. quamuis copiosè hæc diceremus, si res postularet, quàm multa, quàm varia spectacula animus in locis celestibus esset habiturus. quæ quidem cogitans, soleo sæpè mirari nonnullorum insolentiam philosophorum, qui naturæ cognitionem admirantur, eiusque inuentori & principi gratias exsultantes agunt, eumque venerantur vt Deum. liberatos enim se per eum dicunt grauißimis dominis, terrore sempiterno, & diurno ac nocturno metu. quo terrore? quo metu? quæ est animus tam delira, quæ timeat ista, quæ vos videlicet, si Physica non didicissetis, timeretis?

Acheruntia templa alta Orci, pallida

Leti, obnubila, obsita tenebris loca.

Non pudet philosophum in eo gloriari, quod hæc non timeat, & quod falsa cognouerit? Ex quo intelligi potest, quàm acuti natura sint, qui hæc sine doctrina credituri fuerint. præclarum autem nescio quid adepti sunt, qui didicerunt, se cum tempus mortis venisset, totos esse perituros. quod vt ita sit (nihil enim pugno) quid habet ista res aut letabile, aut gloriosum? nec tamen mihi sanè quicquam occurrit, cur non Pythagora sit, & Platonis vera sententia. vt enim ratione Plato nullam afferret (vide, quid homini tribuam) ipsa auctoritate me frangeret. tot autem rationes attulit, vt velle cæteris, sibi certè persuasisse videatur.

tur.

tur. Sed plurimi contra nituntur, animosque quasi capite damnatos morte multant, neque aliud est quicquam, cur incredibilis his annorum videatur aeternitas, nisi quod nequeunt, qualis animus sit vacans corpore. intelligere, & cogitatione comprehendere. quasi vero intelligant, qualis sit in ipso corpore, quae confirmatio, quae magnitudo, qui locus: aut si iam possent in homine vno cerni omnia, quae nunc tecta sunt, casurus ne in conspectum videatur animus, an tantum sit eius tenuitas, ut fugiat aciem. Haec reputent isti, qui negant animum sine corpore se intelligere posse: videbunt, quem in ipso corpore intelligant. mihi quidem naturam animi intuenti multo difficilius occurrit cogitatio, multoque obscurior, qualis animus in corpore sit tanquam alienae domi, quam qualis, cum exierit. & in liberum caelum quasi in domum suam venerit. Si enim, quod numquam vidimus, id quale sit intelligere non possumus, certe & deum ipsum, & diuinum animum, corpore liberatum, cogitatione complecti non possumus. Dicæarchus quidem, & Aristoxenus, quia difficilis erat animi, quid, aut qualis esset, intelligentia, nullum omnino animum esse dixerunt. est illud quidem vel maximum, animo ipso animum videre: & nimirum hanc habet vim præceptum Apollinis, quo monet, VT SE QVISQUE NOSCAT non enim credo, id præcipit, ut membra nostra, aut staturam figuramue noscamus: neque nos corpora sumus neque ego tibi dicens hoc corpori tuo dico: cum igitur,

NOS

NOSCE TE dicit, hoc dicit, Nosce animum tuum.
 Nam corpus quidem quasi vas est, aut aliquod animi
 receptaculum. ab animo tuo quicquid agitur, id agi-
 tur à te. Hunc igitur nosse, nisi diuinum esset, non es-
 set hoc acrioris cuiusdam animi præceptum: sic, vt tri-
 butum deo sit, hoc est, seipsum posse cognoscere. * Sed
 si, qualis sit animus, ipse animus nesciat, dic quaeso, ne
 esse quidem se sciet? ne moueri quidem se? ex quo illa
 ratio nata est Platonis, quæ à Socrate est in Phædro
 explicata, à me autem posita est in sexto libro de rep.
 Quod semper mouetur, id in æternum est. quod au-
 tem motum affert alicui, quod quæ ipsum agitur a-
 liunde, quando finem habet motus, viuendi quoque
 finem habeat necesse est. solum igitur, quod seipsum
 mouet, quia numquam deseritur à se, numquam
 ne moueri quidem desinit. quin etiam ceteris, quæ
 mouentur, hic fons, hoc principium est mouendi.
 Principij autem nulla est origo. nam ex principio
 oriuntur omnia: ipsum autem nulla ex re alia na-
 sci potest. Nec enim esset id principium, quod gign-
 neretur aliunde. quod si numquam oritur, ne occi-
 dit quidem vnumquam, nam principium extinctum,
 nec ipsum ab alio renascetur, nec à se aliud creabit,
 si quidem necesse est à principio oriri omnia. Ita sit,
 vt motus principium id sit, quod ipsum à se mouetur.
 id autem nec nasci potest, nec mori: vel concidant om-
 ne cælum, omnisq; terra: et consistant necesse est, nec
 vim vllã nanciscantur, qua primo impulsã mouean-
 tur.

tur. Cum pateat igitur æternum id esse quod se ipsum moueat: quis est, qui hanc naturam animis esse tributam neget? inanimum est enim omne, quod pulsu agitur externo. quod autem est animatum, id motu cietur interiore, & suo. nam hac est propria natura animæ atque vis: quæ si est vna ex omnibus, quæ seipsam semper moueat: neque nata certe est, & æterna est. Licet concurrant plebei omnes philosophi: (sic enim ij, qui à Platone & Socrate, & ab illa familia dissident, appellandi videtur) non modò nihil vnquam tam elegantur explicabunt, sed ne hoc quidè ipsum quæ subtiliter conclusum sit, intelliget. Sentit igitur animus se moueri: quòd cū sentit, illud vnà sentit se ui sua, nō aliena moueri: nec accidere posse, vt ipse vnquā à se deseratur. Ex quo efficitur æternitas, nisi quid habes ad hæc. Ego verò facile sū passus ne in mentem quidem mihi aliquid contrā venire: ita isti faueo sententiæ. Quid illa tandem, num leuio-
ra censes, quæ declarant inesse in animis hominum diuina quadam? quæ si cernerem quemadmodum nasci possent, etiam, quemadmodum interirent, viderē. nam sanguinem, bilem, pituitam, ossa, nervos, venas, omnem deniq, mēbrorum & totius corporis figuram videor posse dicere, vnde concreta & quomodo facta sint. Per animum ipsum, si nihil esset in eo, nisi id vt per eum viueremus, tam natura putarem hominis vitam sustentari, quam vitis, quàm arboris. hæc enim etiam dicimus viuere. Item si nihil haberet ani-
mus

mus hominis, nisi ut appeteret, aut refugeret, id quod esset ei commune cum bestijs. Habet primum memoriam, & eam infinitam rerum innumerabilium: quam quidem Plato recondationem esse vult superioris vitæ. nam in illo libro, qui inscribitur Meno, pusionem quendam Socrates interrogat quædam geometrica de dimensione quadrati. ad ea sic ille respondet, ut puer: & tamē ita faciles interrogationes sūt ut gradatim respondens eo perueniat, quo si geometrica didicisset. Ex quo effici vult Socrates, ut discere nihil aliud sit, quā recordari. quem locū multò etiam accuratius explicat in eo sermone, quē habuit eo ipso die, quo excessit è vita. docet enim, quemuis, qui omnium rerum rudis esse videatur, bene interroganti respondentem, declarare, se non tum illa discere, sed reminiscendo recognoscere: nec verò fieri vllò modo posse, ut à pueris tot rerum atque tantarum instas, & quasi consignatas in animis notiones, quas *ἐνοιας* vocant haberemus, nisi animus, antequam in corpus intrasset, in rerum cognitione viguisset. cūq; nihil esset, ut omnibus locis à Platone diseritur (nihil enim putat esse, quod oriatur & intereat, id quæ solum esse, quod semper tale sit, quale ideam appellat ille, nos speciem) non potuit animus hæc in corpore inclusus cognoscere, cognita attulit. Ex quo tam multarum rerū cognitionis admiratio tollitur: neque ea planè videt animus, cū tam repente in tam insolitum, tamquæ perturbatum domicilium immigrauit.

grauit, sed cum se collegit atque recreauit, tum ag-
noscit ea reminiscendo. Ita nihil aliud est discere, ni-
si recordari. Ego autem maiore etiam quodam modo
memoriam admiror. quid est enim illud, quo memini-
mus? aut quam habet vim: aut vnde natam? Nō qua-
ro, quanta memoria Simonides fuisse dicatur, quan-
ta Themistocles, quanta is, qui à Pyrrho legatus ad
senatum est missus, Cyneas, quanta nuper Carneades
quanta qui modo fuit, Scepsius Metrodorus, quanta
noster Hortensius: de communi hominum memoria lo-
quer, & eorum maximè, qui in aliquo maiore studio
& arte versantur: quorum quanta mens sit, difficile
est existimare: ita multa meminerunt. Quorsum
igitur haec spectat oratio? quæ sit illa vis, & vnde sit
intelligendum puto. non est certè nec cordis, nec sang-
uinis, nec cerebri, nec atomorum. anima sit animus,
ignis ne nescio: nec me pudet, vt istos, fateri nescire
quod nesciam: illud si vlla alia de re obscura affirma-
re possem, siue anima, siue ignis sit animus, eum iura-
rem esse diuinum. quid enim? obsecro te: terræne tibi,
aut hoc nebuloso & caliginoso celo aut sat a, aut con-
creta videtur tanta vis memoriæ? Si, quid sit hoc, nō
vides: at, quale sit, vides. si ne id quidem: at, quantum
sit, profectò vides. Quid igitur? vtrum capacitatem
aliquam animum putamus esse, quo tanquam in ali-
quod vas ea, quæ meminimus infundantur? absurdū
id quidem. quis enim fundus, aut quæ talis animi figu-
ra intelligi potest? aut quæ tanta omnino capacitas?

an imprimi quasi ceram animum putamus, & memo-
 riam esse signatarum rerum in mente vestigia? quæ
 possunt verborum, quæ rerum ipsarum esse vestigia?
 quæ porro tam immensa magnitudo, quæ illa tam mul-
 ta possit effingere? quid? illa vis quæ tandem est, quæ
 inuestigat occulta, quæ inuentio atque excogitatio
 dicitur? ex hacne tibi terrena, mortali quæ natura et
 caduca concreta ea videtur? aut quis primus, quod
 summa sapientiæ Pythagoræ visum est, omnibus re-
 bus imposuit nomina? aut quis dissipatos homines cõ-
 gregauit, & ad societatem vitæ conuocauit? aut quis
 sonos vocis, qui infiniti videbantur, paucis litterarum
 notis terminauit? aut quis errantium stellarum, cur-
 sus, progressiones, insitiones quæ notauit? omnes ma-
 gni, etiam superiores, qui fruges, qui vestitum, qui
 tecta, qui cultum vitæ, qui præsidia contra feras inue-
 nerunt: à quibus mansuesacti, & exculti, a necessa-
 rijs artificijs ad elegantiora defluximus. nam & au-
 ribus oblectatio magna ex parte est inuenta & tem-
 perata varietate & natura sonorum: & astra suspe-
 ximus, tum ea, quæ sunt infixæ certis locis, tum illa nõ
 re, sed vocabulo errantia. quorum conuersiones, om-
 neis quæ motus qui animo vidit, is docuit, similem ani-
 mum suum eius esse; qui ea fabricatus in celo esset.
 Nam cum Archimedes luna, solis, quinque erranti-
 um motus in spheram illigauit, effecit idem, quod
 ille, qui in Timæo mundum edificauit, Platonis Deus;
 ut tarditate & celeritate dissimillimos motus vnã
 regeret

regere, conuersio. Quod si in hoc mundo fieri sine deo
 vno potest, ne in sphaera quidem eosdem motus Archi-
 medes sine diuino ingenio potuisset imitari. Mihi ve-
 rò ne haec quidem notiora & illustriora carere vi di-
 uina videntur, vt ego aut poetam graue, plenumque
 carmen sine caelesti aliquo mentis instinctu putem
 fundere, aut eloquentiam sine quadam vi maiore flu-
 ere, abundantem sonantibus verbis, vberibusque sen-
 tentijs. Philosophia vero, omnium mater artium,
 quid est aliud, nisi, vt Plato ait, donum: vt ego, in-
 uentum deorum? Haec nos primum ad illorum cul-
 tum, deinde ad ius hominum, quod situm est in gene-
 ris humani societate, tum ad modestiam, magnitudi-
 nemque animi erudiuit, eademque ab animo, tanquam
 ab oculis, caliginem dispulit, vt omnia supera, infera:
 prima, vltima, media videremus. Prorsus haec diuina
 mihi videtur vis, quae tot res efficiat, & tantas. Quid
 est enim memoria rerum, & verborum? quid por-
 rò inuentio? profecto id, quo nec in deo quicquam
 maius intelligi potest. Non enim ambrosia deos, aut
 nectare, aut iuuentate pocula ministrante letari ar-
 bitror, nec Homerum audio, qui Ganymeden à dijs
 raptum ait propter formam, vt Ioui pocula mi-
 nistraret: non iusta causa cur Laomedonti tanta fi-
 eret iniuria. Fingebat haec Homerus, & humana
 ad deos transferebat: diuina malle ad nos: quae au-
 tē diuina? vigere, sapere, inuenire, meminisse. ergo a-
 nimus, vt ego dico, diuinus: vt Euripedes audet dice-
 re, de-

C

re, de-

re, deus est. Et quidem si deus aut anima, aut ignis est, idem animus est hominis. nam vt illa natura celestis & terra vacat, & humore: sic vtriusque harum rerum humanus animus est expers. sin autem est quinta quaedam natura ab Aristotele inducta, primum hæc & deorum est et animorum. Hanc nos sententiam secuti, his ipsis verbis in consolatione hæc expressimus.

Animorum nulla in terris origo inueniri potest: nihil enim est in animis mixtum atque concretum aut quod ex terra natum atque fictum esse videatur, nihilne aut humidum quidem aut flabile, aut igneum: his enim in naturis nihil inest, quod vim memoria, mentis, cogitationis habeat, quod & præterita teneat, & futura prouideat, & complecti possit præsentia: quæ sola diuina sunt. nec inuenietur vnquam, vnde ad hominẽ venire possint, nisi à deo. Singularis est igitur quaedam natura, atq; vis animi, seiuncta ab vñatis, notisq; naturis. Itaq; quicquid est illud, quod sentit, qd sapit, quod vult, quod viget, celeste & diuinũ est. ob eamq; rem eternũ sit necesse est. nec verò deus ipse, qd intelligitur à nobis, alio modo intelligi potest, nisi mens soluta quaedam, et libera, segregata ab omni cõcretione mortali, omnia sentiens & mouens, ipsaque prædita motu sempiterno. Hoc è genere, atq; eadem è natura est humana mens. Vbi igitur, aut qualis est ista mens? vbi tua, aut qualis est? potesne dicere? an, si omnia ad intelligendum non habeo, quæ habere vellem, ne ijs quidem, quæ habeo, mihi p te vti licebit? nõ
valet

valet tantum animus vt sese ipse videat: ac vt oculus
 sic animus sese nou videns. alia cernit, non videt au-
 tem, quod minimum est, formam suam, fortasse: quā-
 quam id quoq; sed relinquamus: vim certè sagacit a-
 tē, memoriam, motū, celeritatē videt. hac magna,
 hac diuina, hac sempiterna sunt. qua facie quidē sit,
 aut vbi habitet, ne querendum quidem est, vt, cum
 videmus speciem primum, candoremq; celi, deinde
 conuersionis celeritatem tantam, quantam cogita-
 re non possumus: tum vicissitudines dierum atque no-
 ctium, commutationesq; temporum quadripertitas,
 ad maturitatem frugum, & ad temperationem cor-
 porum aptas, eorumq; omnium moderatorem & du-
 cem solem, lunamque accretionē & diminutione lu-
 minis quasi fastorum notantem & significantem di-
 es: tum in eodem orbe in XII. partes distributo,
 quinque stellas ferri, eosdem cursus constantissimē
 seruanteis, disparibus inter se motibus: nocturnasq;
 celi formam vndique sideribus ornatam: tum glo-
 bum terrae eminentem ē mari, fixum in medio mun-
 di vniuersi loco, duabus oris distantibus habitabilem
 & cultum: quarum altera, quam nos incolimus, sub
 axe posita ad stellas septem, vnde

Horrifer Aquilonis stridor gelidas molitur niues:
 altera australis, ignota nobis, quam vocant Graeci
 & ἄρκτος: ceteras partes incultas quod aut frigo-
 re rigeant, aut vrantur calore: hic autem vbi habi-
 tamus, non intermittit suo tempore

Cœlum nitescere, arbores frondescere,
 Vites latificæ pampinis pubescere,
 Rami bacarum vbertate incuruiscere,
 Segetes largiri fruges, florere omnia,
 Fontes scaterere, herbis præta conuestirier:

tum multitudinem pecudum partim ad vescendum:
 partim ad cultus agrorū, partim ad vehendum, par-
 tim ad corpora vestienda: hominemque ipsum quasi
 contemplatorem celi ac deorum, ipsorumque cultorē,
 atque hominis vtilitati agros omnes & maria paren-
 tia. Hac igitur, et alia innumerabilia cum cernimus,
 possumusne dubitare, quin his præsit aliquis vel effe-
 ctor, si hæc nata sunt, vt Platoni videtur: vel, si sem-
 per fuerint, vt Aristoteli placet, moderator tanti o-
 peris & muneris? sic mentem hominis, quamuis eam non
 videas, vt deum non vides: tamen, vt deum agnoscis
 ex operibus eius, sic ex memoria rerum & inuentione
 & celeritate motus, omni que pulchritudine virtutis
 vim diuinae mentis agnoscito. In quo igitur loco est?
 credo equidem in capite: & cur credam multa affer-
 re possim. sed de hoc alias: nunc vbi vbi sit animus, certè
 quidem in te est. quæ est ei natura? propria puto, &
 sua. sed fac igneam, fac spirabilem: nihil ad id, de
 quo agimus, illud modo videto, vt deum noris, & si
 eius ignores & locum & faciem: sic animum tibi tu-
 um notum esse oportere, etiam si eius ignores, & lo-
 cum & formam, in animi autem cognitione dubita-
 re non possumus, nisi planè in Phisicis plumbei sumus,
 quin

quin nihil sit animis admixtum, nihil concretum, nihil copulatum: nihil coagmentatum, nihil duplex. quod cum ita sit, certè nec secerni, nec diuidi, nec discerni, nec distrahi potest: nec interire igitur. est enim interitus quasi discessus & secretio, ac direptus earum partium, quæ ante interitum iunctione aliqua tenebantur. His & talibus adductus Socrates, nec patronum quæsiuit ad iudicium capitis, nec iudicibus supplex fuit: adhibuit quæ liberam contumaciam à magnitudiue animi ductam, non à superbia: & supremo vitæ die, de hoc ipso multa disseruit: & paucis antè diebus, cum facile posset educi de custodia, noluit: & cum penè in manuiam mortiferum illud teneret poculum, locutus ita est, vt non ad mortem trudi, verum in calum videretur ascendere. ita enim censebat, itaque disseruit, duas esse vias, duplicesque cursus animorum è corpore excedentium: nam qui se humanis vitijs contaminaissent, & se totos libidinibus dedidissent, quibus, cecati vel domesticis vitijs atque flagitijs se inquinassent, vel in Repub. violanda fraude inexpliabilis concepissent, ijs deuium quoddam iter esse seclusum à concilio deorum. qui autem se integros, castosque seruauissent, quibusque fuisset minima cū corporib. contagio, seseque ab his semper seuocassent, essentque in corporibus humanis vitæ imitati deorum: his ad illos, à quibus essent profecti, reditum facilem patere. itaque commemorat, vt cygni, qui non sine causa Apollini dicati sunt, sed quod ab eo diuinationem

habere videantur, qua prouidentes quid in morte bo-
ni sit, cum cantu et voluptate moriantur: sic omnibus
& bonis & doctis esse faciendum. Nec verò de hoc
quisquam dubitare posset, nisi idem nobis accideret
diligenter de animo cogitantibus, quòd ijs sæpè usu
venit, qui acris oculis deficientem solem intueren-
tur, ut aspectu omninò amitterent: sic mentis acies
seipsam intuens, nonnunquam hebescit: ob eamque
causam contemplanti diligentiam amittimus. Ita-
que dubitans, circumspectans, hesitans, multa aduer-
sa reuerens, tanquam ratis in mari immenso, noster
vehitur oratio. Sed hæc & vetera, & à Grecis. Cato
autem sic abijt è vita, ut causam moriendi nactū se es-
se gauderet. Vetat enim dominans ille in nobis deus
inussu hinc nos suo demigrare, Cum verò causam iu-
stam deus ipse dederit, ut tunc Socrati, nunc Catoni
sæpè multis: nã ille medijsfidius vir sapiens, lætus ex
his tenebris in lucem illam excesserit: nec tamen illa
vincula carceris ruperit: leges enim vetant: sed, tan-
quam à magistratu, aut ab aliqua potestate legiti-
ma, sic à Deo euocatus, atque emissus exierit. tota e-
nim philosophorum vita, ut ait idem, commentatio
mortis est. nam quid aliud agimus, cum à voluptate,
id est à corpore, cum à re familiari, quæ est ministra
& famula corporis, cum à Repub. cum à negotio om-
ni seuocamus animum quid, inquam, tum agimus,
nisi animum ad seipsum aduocamus, secum esse cogi-
mus, maximeque à corpore abducimus? secernere au-
tem

tem

tem à corpore animum, ne quicquam aliud est, quàm
 emori discere. Quare hoc commentemur, mihi crede
 disjungamusquè nos à corporibus, id est consuesca-
 mus mori. hoc & dum erimus in terris, erit illi cele-
 sti vitæ simile: & cum illuc ex his vinculis emissi fere-
 mur, minus tardabitur cursus animorum. nam qui in
 compedibus corporis semper fuerunt, etiam cum so-
 luti sunt, tardius ingrediuntur, vt ij, qui ferro vincti
 multos annos fuerunt. quò cum venerimus, tum de-
 nique viuemus. nam hæc quidem vita, mors est: quã
 lamentari possem, si liberet. Satis tu quidem in con-
 solatione es lamentatus: quam cum lego, nihil ma-
 lo, quàm has res relinquere: his verò modò auditis,
 multò magis. Veniet tempus, & quidem celeriter,
 & siue retardabis, siue properabis: volat enim ætas.
 tantum autem abest ab eo, vt malum mors sit, quod
 tibi dudum videbatur, vt verear, ne homini nihil sit
 non malum aliud certè, sed nihil bonum aliud poti-
 us: si quidem vel dij ipsi, vel cum dij s futuri sumus.
 Quid refert? adsunt enim qui hæc non probent. Ego
 autem nunquam ita te hoc sermone dimittam, vlla
 vt iratione mors tibi videri malum possit. Qui po-
 test, cum ista cognouerim? Qui possit, rogas?
 caterua veniunt contradicentium non solum Epicu-
 reorum, quos equidem non despicio, sed nescio quo
 modo doctissimus quisque contemnit: acerrimè au-
 tem delicia meæ Dicaarchus contra hanc immorta-
 litatem disseruit. is enim treis libros scripsit, qui

Lesbiaci vocantur, quod Mitylenis sermo habetur: in quibus vult efficere, animos esse mortales. Stoici autem vsuram nobis largiuntur tanquam cornicibus: diu mansuros aiunt animos, semper negant. num vis igitur audire, cur, etiamsi ita sit, mors tamen non sit in malis? Vt videtur: sed me nemo de immortalitate depellet. Laudo id quidem: & si nihil nimis oportet cōfidere: mouemur enim sapè aliquo acutè concluso: labamus, mutamusque sententiam: clarioribus etiā in rebus inest aliqua obscuritas. id igitur si acciderit, simus armati. Sanè quidem: sed ne accidat, providebo. Num quid igitur est causa, quin amicos nostros Stoicos dimittamus, eos dico, qui aiunt animos manere è corpore cum excefferint, sed non semper? istos verò, qui, quod tota in hac causa difficillimum est, suscipiant, posse animum manere corpore vacantem: illud autem, quod non modo facile ad credendum est, sed eo concessò, quod volunt, consequens, id certe non dant, vt cum diu permanserit, ne intereat. Bene reprehendis: & se isto modo res habet. Credamus igitur Panætio, a Platone suo dissentienti: quē enim omnibus locis diuinum, quem sapientissimū, quem sanctissimum, quem Homerum philosophorum appellat, huius hanc vnā sententiam de immortalitate animorū non probat. vult enim, quod nemo negat, quicquid natum sit, interire: nasci autem animos, quod declarat eorū similitudo, qui procreantur: quæ etiam in ingenijs, non solum in corporibus appareat. alterā autem

autem affert rationem, nihil esse, quod doleat, quin id aegrum esse quoque possit: quod autem in morbum cadat, id etiā interiturū: dolere autem animos: ergo etiam interire. Hac refelli possunt. sunt enim ignorantis, cum de aeternitate animorum dicatur, de mente dici, quae omni turbido motu semper vacet: non de partibus ijs, in quibus aegritudines, irae, libidinesque versentur: quas is, contra quem haec dicantur, semotas à mente & disclusas putat. nā similitudo magis apparet in bestijs: quarū animi sunt rationis expertes hominū autē similitudo in corporū figura magis extat: et ipsi animi magni refert quali in corpore locati sunt. multa enim corpore existunt, q̄ acuāt mentem: multa quae obtundāt. Aristoteles quidē ait omnibus ingeniosos melancholicos esse: ut ego me tardiorē esse non molestè feram. enumerat multos: id quē quasi constet, rationem cur ita fiat, affert. Quod si tanta vis est ad habitum mentis in ijs, quae gignuntur in corpore: ea autem sunt quaecunque sunt, quae similitudinem faciunt: nihil necessitatis affert, cur nascantur animi, similitudo. Omitto similitudines: vellem adesse posset Panatius. vixit cum Africano. quærerem ex eo, cuius suorum similis fuisset Africani fratris nepos, facie patris: vita omnium perditorum ita similis, ut esset facile deterrimus. cuius etiā similis P. Crassi, & sapientis & eloquentis hominis nepos, multorumq; aliorū virorum clarorū quos nihil attinet nominare, nepotes, & filij. Sed quid agimus? oblitine sumus,

sumus, hoc nunc nobis esse propositum, cum satis de aeternitate dixissemus, ne, si interirent quidem animi, quicquam mali esse in morte?

Ego verò memineram: sed te de aeternitate dicentem aberrare à proposito facile patiebar.

Video te alta spectare, & velle in caelum migrare speroque fore, ut contingat id nobis: sed fac, ut isti volunt, animos non remanere post mortem: video, nos, si ita sit, priuari spe beatioris vitae: mali verò quid affert ista sententia? fac animum sic interire, ut corpus: num igitur aliquis dolor, ut omnino post mortem sensus in corpore est? Nemo id quidem dicit: & si Democritum insimulat Epicurus: Democritici negant Ne in animo quidem igitur sensus remanet: ipse enim nusquam est. Vbi igitur malum est? quoniam nihil tertium, an ipse animi discessus à corpore non sit sine dolore? ut credam ita esse, quam est id exiguum? & falsum esse arbitror: & sit plerunque sine sensu, nonnunquam etiam cum voluptate: totumque leue est. quaecumque est, fit enim ad punctum temporis, illud angit, vel potius excruciat, discessus ab omnibus iis, quae sunt bona in vita. vide, ne à malis dici verius possit.

Quid ego nunc lugeam vitam hominum? verè & iure possum: sed quid necesse est, cum id agam, ne post mortem miseros nos putemus fore, vitam etiam efficere deplorando miseriolem? fecimus hoc in eo libro, in quo nosmetipsos, quantum potuimus, consolati sumus. A malis igitur mors abducit, non à bonis, verum si

quari-

quarimus. Hoc quidem à Cyrenaico Hegesia sic copiose disputatur, vt is à rege Ptolemaeo prohibitus esse dicatur, illa in scholis dicere, quòd multi, his auditis mortem sibi ipsi consciscerent. Callimachi quidem Epigramma in Ambraciotam Cleombrotum est: què ait, cum nihil ei accidisset aduersi, è muro se in mare abiēcisse lectò Platonis libro. Eius autem, quem dixi, Hegesia liber est ἀποκαρτερεῖν: quòd à vita quidam per incediam discedens, reuocatur ab amicis: quibus respondens, vitæ humanæ enumerat incommoda. Possem id facere, & si minus quàm ille, qui omnino viuere expedire nemini putat. Omitto alios. etiam ne nobis expedit? qui & domesticis et forensibus solatijs, ornamentisque priuati, certè, si ante occidissimus, mors nos à malis, non à bonis abstraxisset. Sit igitur aliquis, qui nihil mali habeat, nullum à fortuna vulnus acceperit. Metellus ille honoratus quattuor filijs at quinquaginta Priamus: è quibus decem & septem iusta vxore nati: in vtroque eandem habuit fortuna potestatem, sed vsa in altero est. Metellum enim multi, filij, filia, nepotes, neptes in rogum imposuerunt: Priamum autem tanta progenie orbatum, cum in aram confugisset, hostilis manus interemit. Hic si viuis filijs, incolumi regno occidisset, Astante ope barbarica, Tectis calatis, laqueatis:
 vtrum tandem à bonis, an à malis discessisset? tum profectò videretur à bonis. At certe euenisset melius, nec tam flebiliter illa canerentur,

Hæc

Hæc omnia vidi inflammari,
 Priamo vi vitam euitari,
 Iouis aram sanguine turpari.

quasi verò ista vi quicquã tum potuerit ei melius accidere: quòd si antè occidisset, tum euentum omninò amisisset: hoc autem tempore sensum malorum amisit. Pompeio nostro familiari, cum grauius ægrotaret Neapoli, melius est factum: coronati Neapolitani fuerunt: nimirum etiam Puteolani vulgò ex oppidis publicè gratulabantur. ineptum sane negotiũ, & Graculum, sed tamen fortunatum. Vtrum igitur sitũ esset extinctus, à bonis rebus, an à malis discessisset? certè à miseris. nò enim cum socero bellũ gessisset, nò imparatus arma sumisset, nò domum reliquisset, non ex Italia fugisset, nò exercitu amisso nudus in seruorum ferrum, & manus incidisset: non liberi defletti, non fortuna omneis à victoribus possiderentur. qui si mortem tum obisset, in amplissimis fortunis occidisset: is propagatione vitæ quot, quantas, quàm incredibileis hausit calamitateis? Hæc morte effugiuntur, etiam si non euenierint, tamen quia possunt euenire. sed homines ea sibi accidere posse non cogitant. Metelli sperat sibi quisque fortunam: proinde quasi aut plures fortunati sint, quàm infelices: aut certi quicquã sit in rebus humanis aut sperare sit prudentius, quàm timere. Sed hoc ipsũ concedatur, bonis rebus homines morte priuari: ergo etiam carere mortuos vitæ commodis, idq; esse miserũ? certè ita dicãt necesse est. An potest

potest is, qui non est, re vlla carere? triste enim est nomen ipsum carendi, quia subijcitur hac vis: habuit, non habet, desiderat, requirit, indiget. Opinor, hac incommoda sunt carentis: caret oculis, odiosa cecitas: liberis, orbitas: valet hoc in viuis: mortuorum autem non vitæ modo commodis, sed ne vitæ quidem ipsa quisquam caret. de mortuis loquor, qui nulli sunt nos qui sumus, num aut si cornibus caremus, aut pennis, sit qui id dixerit? certè nemo: quid ita? quia, cum id non habeas. quod tibi nec vsu, nec natura aptum sit, non careas, etiam si sentias te non habere. Hoc pre-mendum etiã atq; etiam est argumentum, confirmato illo, de quo, si mortales animi sunt, dubitare non possumus, quin tantus interitus in morte sit, vt ne minima quidem suspicio sensus relinquatur. Hoc igitur probè stabilito & fixo, illud excutiendum est, vt sciatur quid sit carere, ne relinquatur aliquid erroris in verbo. Carere igitur hoc significat, egere eo, quod habere velis: inest enim velle in carendo. nisi cū sic tanquam in febrī, dicitur, alia quadã notione verbi. dicitur enim alio modo etiã carere, cum aliquid non habeas, & non habere te sentias, etiã si id facile patiare: carere autem malo id non dicitur: non enim esset dolendum: dicitur illud, bono carere, quod est malum: sed ne viuis quidem bono caret, si eo non indiget: sed in viuo intelligi tamen potest, regno carere. Dico hoc in te satis subtiliter, non potest: posset in Tarquinio, cum regno esset expulsus: at in mortuo ne intelligi

telligi quidem potest : carere enim sentientis est :
 nec sensus in mortuo est : ne carere quidem igitur in
 mortuo est . Quanquam quid opus est in hoc philo-
 sophari , cum rem non magnopere egere Philoso-
 phia videamus ? Quoties non modo ductores nostri ,
 sed vniuersi etiam exercitus ad non dubiam mortem
 concurrerunt ? quæ quidem si timeretur , non Luc.
 Brutus arcens eum reditu tyrannum , quem ipse ex-
 pulerat , in prælio concidisset : non cum Latinis de-
 certans pater Decius , cum Etruscis filius , etiam cum
 Pyrrhonepos , se hostium telis obiecissent : non vno
 bello pro patria candenteis Scipiones Hispania vidis-
 set , Paullum Aemilium Cannæ , Venusia Marcellum ,
 Latini Albinum , Lucani Graccum . Num quis horum
 miser hodie , ne tum quidem post spiritum extremum .
 nec enim potest esse miser quisquam sensu perempto .
 At id ipsum odiosum est sine sensu esse . Odiosum si id
 esset carere . cum verò perspicuum sit , nihil posse in eo
 esse , qui ipse non sit : quid potest in eo odiosum , qui
 nec careat nec sentiat ? Quanquam hoc quidem
 nimis sæpè : sed hoc ideo quod in hoc inest omnis animi
 contractio ex metu mortis . Qui enim satis viderit , id
 quod est luce clarius , animo & corpore consumto ,
 totoque animante deleto , & factò interitu vniuer-
 so , illud animal , quod fuerint , factum esse nihil : is pla-
 nè perspiciet , inter Hippocentaurum qui nunquam
 fuerit , & regem Agamemnonem nihil inter esse : nec
 pluris nunc facere M. Camillum hoc ciuile bellum ,
 quam

quàm illo viuo ego fecerim Romam captam. Cur igitur & Camillus doleret, si hac post trecentos & quinquaginta ferè annos euentura putaret: & ego doleam, si ad decem millia annorum gentem aliquam urbem nostram potituram putem? quia tanta caritas patriæ est, vt eam non sensu nostro, sed salute ipsius metiamur. Itaque non deterret sapientem mors, quæ propter incertos casus quotidie imminet, propter breuitatem vitæ nunquã longè potest abesse, quo minus in omne tempus reip. suisquæ consulat, & posteritatẽ ipsam, cuius sensum habiturus non sit, ad se putet pertinere. Quare licet etiam mortalem esse animum iudicantem, æterna moliri, non gloria cupiditate, quam sensurus non sit: sed virtutis, quam necessariò gloria, etiam si tu id non agas, consequatur. Natura verò sic se habet, vt quo modo initium nobis rerum omnium ortus noster asserat, sic exitum mors, quæ vt nihil pertinuit ad nos ante ortum, sic nihil post mortem pertinebit. in quo quid potest esse mali, cū mors, nec ad viuos pertineat, nec ad mortuos? alteri nulli sunt, alteros non attingit: quam qui leuiorem faciunt, somni simillimam volunt esse. Quasi verò quisquam ita nonaginta annos velit viuere, vt, cum sexaginta confecerit, reliquos dormiat. ne sues quidem id velint. Endymion verò, si fabulas audire volumus, nescio quando in Latmo obdormiuit, qui est mons Carie, nondum, opinor, experrectus est. Num igitur eum curare censes, cū Luna laboret, à qua consopi-

consopitus putatur, vt eum dormiētem oscularetur?
 Quid curet autem, qui ne sentit quidem? Habes so-
 mnum imaginem mortis, eamq, quotidie induis. Et
 dubitas, quin sensus in morte nullus sit, cum in eius si-
 mulachro videas esse nullum sensum? Pellantur ergo
 ista ineptia pænè aniles, ante tempus mori miserum
 esse. Quod tandem tempus, naturæne? At ea quidē
 dedit usuram vitæ, tamquam pecunia, nulla presta-
 ta die. Quid est igitur quod quarare, si repetit cum
 vult? ea enim conditione acceperas, idem, si puer par-
 uus occidit, equo animo ferendum putant: si vero in-
 cunis, ne querendum quidem. At qui ab hoc acerbius
 exigit natura, quod dederat. nōdum gustauerat, in-
 quiunt, vitæ suauitatem: hic autem iam sperabat ma-
 gna, quibus frui cœperat. At id quidem ipsum in cete-
 ris rebus melius putatur, aliquam partem, quam nul-
 lam attingere. cur in vitâ secus? Quanquam non
 malè ait Callimachus, multo sæpius lachrymasse Pri-
 amum, quam Troilum. Eorum autem, qui exacta
 etate moriuntur, fortuna laudatur: cur? nam reor,
 non illis, si vitâ longior daretur, posset esse iucundior:
 nihil est enim profecto homini prudentia dulcius: quā
 vt cætera auferat, affert certe senectus. Quæ verò æ-
 tas longa est? aut quid omnino homini longū? nonne
 modò pueros, modo adolefcentis in cursu à tergo inse-
 quens, nec opinanteis assecuta est senectus? Sed quia
 vltra nihil habemus, hoc lōgum dicimus: omnia ista,
 perinde vt cuiq, data sūt, ita prorata parte aut lōga
 aut bre-

aut breuia dicuntur. Apud Hipaniam fluium, qui ab
 Europa parte in Pontum influit, Aristoteles ait be-
 stiolas quasdam nasci, quae vnum diem viuant. ex his
 igitur hora octaua quae mortua est, prouecta etate
 mortua est: quae verò occidente sole, decrepita: eo
 magis, si etiam solstitiali die. confer nostram lon-
 gissimam etatem cum aeternitate: in eadem prope-
 modum breuitate, quae illa bestiola, reperiemur.
 Contemnamus igitur omnes ineptias. quod enim le-
 uis huic leuitati nomen imponam? totamque vim
 bene viuendi in animi robore ac magnitudine, & in
 omnium rerum humanarum contemptione, ac dispicien-
 tia, & in omni virtute ponamus. nam nunc quidem
 cogitationibus mollissimis effeminamur: ut, si ante
 mors aduentet, quam Chaldaeorum promissa conse-
 cuti sumus, spoliati magnis quibusdam bonis, illusi,
 destitutiq; videamur. quod si expectando, & desi-
 derando pendemus animis, cruciamur, angimur: pro
 diu immortales, quam iter illud iucundum esse debet,
 quo confecto, nulla reliqua cura, nulla sollicitudo fu-
 tura sit: quam me delectat Theramenes, quamq; elato
 animo est. & si enim flemus, cum legimus: tamen non
 miserabiliter vir clarus emoritur qui cum coniectus
 in carcerem triginta iussu tyrannorum venenum ut
 sitiens; obduxisset, reliquum sic è poculo eiecit, ut
 id resonaret. Quo sonitu reddito, ridens, Propino,
 inquit, hoc pulchro Critiae: qui in eum fuerat teterrimus.
 Graeci enim in conuiuijs solent nominare, cui po-
 culum

D

culum

culum tradituri sint. Lufit vir egregius extremo spiritu, cum iam precordijs conceptam mortem contineret: vereque ei, qui venenum prabuerat, mortem est eam auguratus, quæ breui consecuta est. Quis hæc animi maximi equitatem in ipsa morte laudaret, si mortem, malum iudicaret? vadit in eundem carcerem atque in eundem paucis post annis scyphum Socrates eodem scelere iudicium, quo tyrannorum Theramenes. Quæ est igitur eius oratio, qua facit eum Plato usum apud iudices iam morte multatum? Magnæ me, inquit, spes tenet iudices bene mihi euenire, quod mittar ad mortem. necesse est enim, sit alterum de duobus vt aut sensus omnino mors omneis auferat, aut in alium quendam locum ex his locis morte migretur. Quæ obrem, siue sensus exstinguitur, morsque ei somno similis est, qui nonnunquam, etiam sine visis somniorum placatissimam quietem affert: dij boni, quid lucri est emori? aut quàm multi dies reperiri possunt, qui tali nocti anteponantur, cui similis futura est perpetuitas omnis consequentis temporis? quis me beatior? Si vera sunt quæ dicuntur, migrationem esse mortem in eas oras, quas, quæ vitæ excesserunt incolunt: id multo iam beatius est, te, cum ab ijs, qui se iudicum numero haberi volunt, euaseris, ad eos venire, qui verè iudices appellantur, Minoem, Rhadamanthum, Ceacum, Triptolemum: conuenireque eos, qui iustè & cum fide vixerint. Hæc peregrinatio mediocris vobis videri potest? Vt verò colloqui cum Orpheo, Musæo, Homero, Hesiode

QVAESTION. LIB. I.

38

Hesiodo liceat . quanti tandem aestimatis? Equidem
 saepe mori, si fieri posset, vellem, ut ea, quae dico, mihi
 liceret inuenire. Quanta delectatione autem affice-
 rer, cum Palamedem, cum Aiacem, cum alios iudi-
 cio iniquorum circumuentos conuenirem? Tentarem
 etiam summi regis, qui maximas copias duxit ad
 Troiam, & Vlyssis, Sisyphique prudentiam. nec ob e-
 am rem, cum haec exquirerem, sicut hic faciebam, ca-
 pite damnarer. ne vos quidem iudices, ij, qui me ab-
 soluistis, mortem timueritis. nec enim cuiquam bona
 mali quicquam euenire potest nec viuo, nec mortuo:
 nec vnquam eius res à dijs immortalibus negligen-
 tur: nec mihi ipsi hoc accidit fortuito. nec verò ego ijs
 à quibus accusatus sum, aut à quibus condemnatus,
 habeo quod succenseam, nisi quod mihi nocere se credi-
 derunt. Et hoc quidē hoc modo, nihil autē melius ex-
 tremo. Sed tempus est, inquit, iam hinc abire me, ut
 moriar: vos, ut vitam agatis. Vtrū autem sit melius,
 dij immortales sciunt, hominē quidem scire arbitror
 neminem. Nam ego haud paullo hunc animum malim,
 quam eorū omnium fortūnas, qui de hoc iudicauerunt.
 Et si, quod praeter deos negat scire quenā, id scit ipse,
 vtrum melius sit. nā dixit antē. sed suum illud, nihil
 vt affirmet, tenet ad extremū. Nos autē teneamus,
 vt nihil censeamus esse malū, q̄ sit à natura datū om-
 nibus: intelligamus q̄, si mors malū sit, esse sempiter-
 nū malū nā vitæ miserae mors finis esse videtur: mors
 si est misera, finis esse null⁹ potest. Sed q̄d ego Socra-

D 2

tem,

tem, aut Theramenem, præstanteis viros virtutis & sapientiæ gloria commemoro, cum Lacedæmonius quædam, cuius ne nomen quidem proditum est, mortem tantoperè contemserit, vt cum ad eam duceretur damnatus ab ephoris, & esset vultu hilari atque læto, dixisset quæ ei quidam inimicus, Contemnis ne leges Lycurgi? responderit, Ego verò illi maximam gratiam habeo, qui me ea pœna multauerit, quã sine mutuatione & sine versura possem dissoluere. O virum Sparta dignum: vt mihi quidem, qui tam magno animo fuerit, innocens damnatus esse videatur. Tales innumerabileis nostra ciuitas tulit. Sed quid duces, et principes nominè, cum legiones scribat Cato sæpè alacris in eum locum profectas, vnde redituras se non arbitrarentur? Pari animo Lacedæmonij in Termopylis occiderunt. in quos Siminodes: Dic hospes Sparta, nos te hic vidisse iacentes,

Dum sanctis patriæ legibus obsequimur.

Quid ille dux Leonidas dicit? Pergite animo forti Lacedæmonij: hodie apud inferos fortasse coenabimur: fuit hæc gens fortis, dū Lycurgi leges vigeant, è quibus vnus, cum Perses hostis in colloquio dixisset gloriatus, Solem præ iaculorum multitudine & sagittarum nō videbitis: In vmbra igitur, inquit, pugnabimus. Viros commemoro. qualis tandem Lacæna? quæ cum filium in proelium misisset, & interfectū audisset: iccirco, inquit, genueram, vt esset qui pro patria morti non dubitaret occumbere. Esto fortes, & duri
Spar-

Sparitata: magnam habet vim reip. disciplina.
Quid? Cyrenaeum Theodorum, philosophum non ignobilem, nonne miramur? cui cum Lysimachus rex crucem minaretur, Iste quæso, inquit, ista horribilia minitare purpuratis tuis: Theodori quidem nihil interest, humine, an sublimè putrescat. Cuius hoc dicto admoneor, ut, aliquid etiam de humatione & sepultura dicendū existimem, rem non difficilem, ijs præsertim cognitis, quæ de nihil sentiendopaullo ante dicta sunt: de qua Socrates quidem quid senserit, apparet in eo libro, in quo moritur: de quo iam tam multa diximus. cum enim de immortalitate animorum disputauisset, & iam moriendi tempus vrgeret, rogatus à Critone quemadmodum sepeliri vellet, Multam verò, inquit, operam, amici, frustra consumsi: Critoni enim nostro non persuasi, me hinc auolaturū, neque quicquam mei relicturum: veruntamen Crito, si me assequi poteris, aut sicubi nactus eris: ut tibi videbitur, sepelito. sed, mihi crede, nemo me vestrum, cum hinc excessero, consequetur. Præclare id quidem, qui & amico permiserit, & se ostenderit de hoc toto genere nihil laborare. Durior Diogenes, & idē quidem sentiens: sed ut Cynicus, asperius, proijci se iussit inhumatum. tum amici, Volucrisne & feris? Minimè vorò, inquit: sed bacillum propè me, quò abigam, ponitote. Quis poteris? inquiunt illi: non enim senties. Quid igitur mihi ferarum laniatus oberit nihil sentiet? Præclare Anaxagoras: qui cum Lam-

psaci moreretur, querētibus amicis, velletne Clazomenus in patriam, si quid ei accidisset, afferri, Nihil necesse est, inquit: vndique enim ad inferos tantundem via est. Totāq; de ratione humationis vnum tenendum est: ad corpus illam pertinere, siue occiderit animus, siue vigeat. in corpore autem perspicuum est, vel extincto animo, vel elapso, nullum residere sensum, sed plena errorum sunt omnia. Trahit Hectore ad currum religatum Achilles. lacerari eum, & sentire credo putat. Ergo hunc vlciscitur, vt quidem sibi videtur. at illa sicut acerbissimam rem mæret:

Vidi, videre quod me passa agerrimè,

Curru Hectorem quadrijugo raptarier: Quem Hectore? aut quandiu ille erit Hector? melius Attius, & aliquando sapiēs Achilles: Imò enim uero corpus Priamo reddidi, Hectorem abstuli. Non igitur Hector traxisti, sed corpus, quod fuerat Hectoris. Ecce alius exoritur è terra, qui matrē dormire nō sinat: (leuas,

Mater, te appello, quæ curam somno suspensam

Neque te mei miseret: surge, & sepeli natum.

Hæc cum pressis & flebilibus modis, qui totis theatris mæstitiam inferant, concinuntur, difficile est non eos, qui inhumati sunt, miseros iudicare:

priusquam fera, volucresq;

metuit, ne laceratis mēbris minus benè vtatur: ne cōbustis, nō extimescit. Heu reliquias semiasis regis denudatis ossibus Per terrā sanie delibutā fidē diuexarier. Non intelligo, quid metuat, cū tā bonos octonarios

rios fundat ad tibiam. Tenendum est igitur, nihil curandum esse post mortem, cum multi inimicos, etiam mortuos puniantur. Execratur luculentis sanè verbis apud Ennium Thyestes, primum ut naufragio pereat Atreus. durum hoc sanè. talis enim interitus non est sine graui sensu. illa inania,

Ipsè summis saxis fixus asperis,

Euisceratus latere pendens, saxa spargens tabo,

San. e & sanguine atro.

Non ipsa saxa magis sensu omni vacabant, quam ille latere pendens, cui se hic cruciatum censet optare. quam essent dura, si sentiret. nulla sine sensu sunt. Illud verò perquam inane:

Neq; sepulcrum quo recipiatur, habeat, portum corporis,

Vbi remissa humana vita corpus requiescat à malis.

Vides, quanto hic in errore versetur, portum esse corporis, sepulcrum: & requiescere in sepulcro putat mortuum. Magna culpa Pelopis, qui non erudierit filium, nec docuerit, quatenus esset quidq; curandum. Sed quid singulorum opiniones animaduertat, nationum varios errores perspicere cum liceat? condiunt Aegyptij mortuos, & eos domi seruant. Persae etiam cera circumlitos condunt, vt quammaximè permaneant diuturna corpora. Magorum mos est non humare corpora suorum, nisi à feris sint antea laniata. in Hyrcania plebs publicos alit canes. optimates domesticos. nobile autè genus canum illud scimus esse: sed pro sua quisq;

facultate parat, à quibus lamietur, eamque optimam
 illi esse censent sepulturam. Per multa alia colligit
 Chrysippus, vt est in omni historia curiosus: sed ita ta-
 tra sunt quedam, vt ea fugiat & reformidet oratio.
 Totus igitur hic locus est contemnendus, in nobis, nō
 negligendus in nostris: ita tamen, vt mortuorum cor-
 pora nihil sentire sentiamus. Quantum autem con-
 suetudini, fama que dandum sit, id curent viui: sed
 ita, vt intelligant nihil ad mortuos pertinere. sed pro-
 fecto mors tum æquissimo animo appetitur, cum suis
 laudibus vita occidens consolari potest. nemo parum
 diu vixit, qui virtutis perfecta profecto functus est
 munere. multa mihi ipsi ad mortē tempestiua fuerūt
 que vtinā potuissem obire, nihil enim iā acquireba-
 tur: cumulatæ erant officia vite fortuna: bella resta-
 bant. Quare si ipsa ratio minus perficiet, vt mortem
 negligere possimus: at vita acta perficiat, vt satis su-
 perque vixisse videamur: Quamquā enim sensus ab-
 erit, tamen suis & proprijs bonis & laudis et gloria,
 quamuis non sentiant, mortui non carent. et si enim
 nihil in se habeat gloria, cur expetatur: tamen virtu-
 tem tanquam vmbra sequitur. verū multitudinis
 iudicium de bonis si quando est, magis laudandum
 est, quā illi ob eam rem beati. Non possum autem
 dicere, quoquo modo hoc accipiatur Lycurgum, So-
 lonem, legū & publicæ disciplinæ carere gloria. The-
 mistoclē, Epaminondā bellicæ virtutis. antè enim Sa-
 laminā ipsam Neptunus obruet, quā Salaminij tro-
 phæis

phaei memoriam: priusq³ Bœotia Leuctra tollentur, quàm pugnae Leuctricæ gloria. multò etiam tardius fama deseret Curium, Fabricium, Calatinum, duos Scipiones, duos Africanos, Maximum, Marcellum, Paullum, Catonem, Leliū, innumerabileis alios. quorum similitudinem aliquam qui arripuerit, non eam fama populari, sed vera bonorum laude metiens, fidendi animo, si ita res feret, gradietur ad mortem: in qua aut summum bonum, aut nullum malum esse cognouimus: secundis verò suis rebus volet etiam mori. non enim tam cumulus bonorum iucundus esse potest. quàm molesta decessio. hanc sententiam significare videtur Laconis illa vox, qui cum Rhodius Diogoras, Olympicus nobilis, vno die duos suos filios victores Olympiæ vidisset, accessit ad senem & gratulatus, Morere Diogara, inquit. nō enim in calū ascēsurus es. Magna hæc, & nimiū fortasse Græci putant, vel tūpotius putabant. isq³, qui hoc Diogora dixit permagnum existimans treis Olympicas vna ex domo prodire, cunctari illum diutius in vita. fortunæ obiectum, inutile putabat ipsi. Ego autem tibi quidē quod satis esset, paucis verbis, vt mihi videbar. responderam. concesseras enim nullo in malo mortuos esse: sed ob eam causam contendi, vt plura dicerem, quòd in desiderio & luctu hæc est consolatio maxima. nostrum enim, & nostra causa susceptum dolorē modicè ferre debemus, ne & nosmetipsos amare videamur. Illa suspicio intolerabili dolore cruciat, si opinamur

eos, quibus orbatī sumus, esse cum aliquo sensu in ijs
 malis, quibus vulgò opinantur. Hanc excutere opinio-
 nem mihi metradicitus volui, eoquē fui fortasse lon-
 gior. Tu longior? non mihi quidem. prior enim pars o-
 rationis tuæ faciebat, ut mori cuperem: posterior, ut
 modò non nollem, modò non laborarem. omni autem
 ratione illud certè perfectum est, ut mortem non du-
 cerem in malis. Num igitur etiam rhetorum epilo-
 gum desideramus, an iam hanc artem planè relinqui-
 mus? Tu verò istam ne reliqueris, quam semper or-
 nasti: & quidem iure. illa enim, si verè loqui volu-
 mus, te ornauerat. sed qui nam est iste epilogus? a-
 ueo enim audire quicquid est. Deorum immortalium
 iudicia solent in scholis proferre de morte: nec ve-
 rò ea fingere ipsi, sed Herodoto auctore, alijsquē plu-
 ribus. Primum Argivæ sacerdotis Cleobis & Biton
 filij prædicantur. nota fabula est. cum enim illam ad
 sollenne & statum sacrificium curru vbi eius esset
 satis longè ab oppido ad fanum, morarenturquē iu-
 menta: tunc iuvenes ij, quos modò nominavi, veste
 posita, corpora oleo perunxerunt, ad iugum acceffe-
 runt. Ita sacerdos aduectus in fanum. cum currus
 esset ductus à filijs, precata à dea dicitur, ut illis præ-
 mium daret pro pietate, quod maximum homini da-
 ri possit à deo, pòst epulatos cum matre adolescen-
 teis, somno se dedisse, manè inuentos esse mortuos.
 Simili precatatione Trophonius & Agamedes vsi di-
 cuntur: qui, cum Apollini Delphis templum exedifi-
 cassent

eassent, venerantes Deum, petierunt mercedem non
paruam illam quidem operis & laboris sui, nil certi,
sed quod optimum homini. quibus Apollo se id datu-
rum ostendit post eius diei diem tertium: qui ut il-
luxit, mortui sunt reperti. Indicauisse Deum dicunt,
& eum quidem Deum, cui reliqui dii concessissent, ut
præter ceteros diuinaret, mortem esse optimum ho-
mini. Fertur etiam de Sileno fabella quadam: qui cū
à Mida captus esset, hoc ei muneris pro sua missione de-
disse scribitur: docuisse regem, non nasci homini longè
optimum esse: proximum autem quamprimum mori.
qua est vsus sententia in Cresphonte Euripides.

Nam nos decebat cœtu celebranteis domum,

Lugere, vbi esset aliquis in lucem editus,

Humana vitæ varia reputanteis mala:

At, qui labores morte finisset graueis,

Omnes animos laude & laticia exequi,

Simile quiddam est in consolatione Crantoris. ait enim
Therinaeum quendam Elisium, cum grauitè filij mor-
tem mœreret, venisse in psychomantium, quarentem
quæ fuisset tantæ calamitatis causa: Huic in tabellis
treis huiusmodi versiculos datos:

Ignaris homines in vitæ mentibus errant,

Euthynous potitur fatorum munere leto.

Sic fuit vtilius finire ipsiq; tibiq;

His & talibus autoribus vsi, confirmant causam
à dijs immortalibus iudicatam. Alcidamus qui-
dam rhetor antiquus in primis nobilis, scripsit et-
iam laudationem mortis, quæ constat ex enunme-
ratio-

ratione malorum humanorum, cui rationes eæ, quæ
 exquisitius à philosophis colliguntur, defuerunt, vber-
 tas orationis nõ defuit. Clara vero mortes pro patria
 appetitæ, non solum gloriosæ rhetoribus, sed etiam be-
 atæ videri solent. repetunt ab Erichtheo: cuius etiã
 filia cupidè mortem expetiuerunt pro vita ciuium:
 Codrum, qui se in medios immisit hosteis famulari ve-
 ste, ne posset agnosci, si esset ornata regio: quod ora-
 culum erat datum, si rex interfectus esset, victricis
 Athenas fore. Menecheus vero non prætermittitur,
 qui oraculo edito largitus est patriæ suum sanguinẽ.
 Iphigenia Aulide duci se immolandam iubet, vt ho-
 stium sanguis eliciatur suo. Veniunt inde ad propio-
 ra. Harmodius in ore, & Aristogiton: Lacædemo-
 nius Leonidas, Thebanus Epaminondas vigent. no-
 stros non norunt, quos enumerare magnum est: ita
 sunt multi: quibus videmus optabileis fuisse mortis
 cum gloria, Quæ cum ita sint, magna tamen eloquẽ-
 tia est vtendum, atque ita velut superiore è loco con-
 tionandum, vt homines mortem vel optare incipiãt,
 vel certe timere desistant, nam si supremus ille dies
 non extinctionem, sed commutationem affert loci,
 quid optabilius? sin autem perimit, ac delet omninò,
 quid melius, quam in medijs vitæ laboribus obdormi-
 scere, & ita coniuuentem somno consopiri sempiter-
 no? quod si fiat, melior Ennii, quam Solonis oratio: hic
 enim nõster,

Nemo me lacrymis decoret (inqt) nec funera fletu
 Faxit.

Faxit. at verò sapiens ille:

Mors mea ne careat lacrymis: linquamus amicis

Moerorem, vt celebrent funera cum gemitu.

Nos verò, si quid tale acciderit, vt à deo denunciatur
videatur, vt exeamus è vita, leti & agentes gratias
pareamus: emittitq; nos è custodia, et leuari vinculis
arbitremur, vt aut in aeternā, & planè in nostrā do-
mum remigremus, aut omni sensu molestiaq; carea-
mus, sin autem nihil denunciabitur, eotamē simus a-
nimo, vt horribilē eū diē alijs, nobis faustū putemus:
nihilq; in malis ducamus, quod sit vel à dijs immorta-
libus, vel à natura parente omnium constitutum. non e-
nim temerè, nec fortuitò sati et creati sumus: sed pro-
fecto fuit quaedā vis, quæ generi consulere humano:
nec id gigneret, aut aleret, quod cū exantlauisset o-
mnibus labores, tum incidere in mortis malū sempi-
ternū. porrum potius paratū nobis, & perfugium pu-
temus. quo vtinam velis passis peruehi liceat. sin restā
rib. vêtis reijciemur, tamen eodem paullo tardius re-
referamur necesse est. quod autē omnibus necesse est,
id ne miserum esse vni potest? habes epilogum. Ne
quid pretermisum, aut relictum putes. Ego verò.
& quidem fecit etiam iste me epilogus firmiorem.
Optimè inquam. Sed nunc quidem valetudini tri-
buamus aliquid: cras autem, & quot dies erimus in
Tusculano, agamus. hæc, & ea potissimum, quæ leua-
tionem habeant aegritudinum, formidinum, cupidita-
tum: qui omni è philosophia est fructus vberrimus.

M.T.C.

M. T. C. T V S C V L A N A
 R V M Q V A E S T I O N V M
 A D M. B R V T V M L I B E R S E.
 cundus, de tolerando do-
 lore.

Neoptolemus quidem apud Ennium philosophari sibi ait necesse esse, sed paucis: nam omnino haud placere. Ego autem, Brute necesse quidem mihi esse arbitror philosophari: nam quid possum praesertim nihil agens agere melius? sed non paucis, ut ille. difficile enim est in philosophia pauca esse ei nota, cui non sint aut pleraque, aut omnia. nam nec pauca nisi è multis eligi possunt: nec quae pauca percepit, non idem reliqua eodem studio persequetur. sed in vita tamen occupata, atque ut Neoptolemi tum erat, militari, pauca ipsa multum saepe profunt, & ferunt si uelut, si non tantos, quanti ex uniuersa philosophia percipi possunt: tamen eos, quibus aliqua ex parte interdum aut cupiditate, aut aegritudine, aut metu liberemur: velut ex ea disputatione, quae mihi nuper habita est in Tusculano, magna videbatur mortis effecta contemptio: quae non minimum valet ad animum metu liberandum. nam quae id, quod vitari non potest, metuit, is viuere animo quieto nullo modo potest: sed qui, non modo quia necesse est mori, verum etiam quia nihil habet mors, quod sit

QVAEST. LIB. II.

fit horrendum, mortem non timet, magnum is sibi presidium ad beatam vitam comparat. quamquam non sumus ignari, multos studiose contra esse dicturos: quod vitare nullo modo potuimus, nisi nihil omnino scriberemus. Etenim si rationes, quas nos multitudinis iudicio probari volebam: popularis est enim illa facultas, & effectrix eloquentiae est audientium approbatio) sed si reperiebantur nonnulli, qui nihil laudarent, nisi quod se imitari posse considerent: quemque sperandi sibi eundem & benedicendi finem proponerent: & cum obruerentur copia sententiarum atque verborum, ieiunitatem & famem se malle, quam ubertatem & copiam dicerent, unde erat exortum genus Atticorum, ijs ipsis, qui id sequi se profitebantur, ignotum, qui iam conticuerent pene ab ipso foro irrisi: quid futurum putamus, tum adiutore populo, quo utebamur antea, nunc minimè nos uti posse videamus? est enim Philosophia paucis contenta iudicibus, multitudinem consulto ipsa fugiens, eique ipsi & suspecta, & inuisa: ut vel si quis uniuersam velit vituperare, secundo id populo facere possit: vel si in eam, quam nos maximè sequimur, conetur inuadere, magna habere possit auxilia a reliquorum philosophorum disciplinis. nos autem uniuersae philosophiae vituperationibus respondimus in Hortensio. pro Academia autem quae dicenda erant, satis accuratè in academicis quatuor libris explicata arbitramur. Sed tamen tantum abest, ut scribi contra nos no-

nos nolimus, vt id etiam maximè optemus. in ipsa
 enim Gracia, philosophia tanto in honore nunquam
 fuisset, nisi doctissimorum contentionibus, dissentioni-
 busq; viguisset. Quamobrem hortor omnes, qui face-
 re id possunt, vt huius quoque generis laudē iam lan-
 guenti Gracia eripiant, & perferant in hanc urbem,
 sicut reliquas omneis, quæ quidem erant expetenda,
 studio atq; industria sua maiores nostri extulerunt.
 Atque oratorum quidem laus ita ducta ab humili ve-
 nit ad summum, vt iam, quod natura fert in omnibus
 ferè rebus senescat, breuiq; tempore ad nihilum ven-
 tura videatur. Philosophia igitur nascatur Latinis
 quidem literis ex his temporibus, eamque nos adiu-
 uemus, nosq; ipsos redargui, refelliq; patiamur. quod
 ij ferunt animo iniquo, qui certis quibusdam, destina-
 tisq; sententijs quasi addicti et consecrati sunt, eaq;
 necessitate constricti, vt etiam, quæ non probare sole-
 ant, ea cogantur constantia causa defendere. nos qui
 sequimur probabilia, nec vltra id, quod verisimile oc-
 currerit, progredi possumus: & refellere sine pertina-
 cia, & refelli sine iracundia parati sumus. Quod si
 hæc studia traducta erunt ad nostros, ne bibliothecis
 quidem Grecis egebimus, in quibus multitudo infini-
 ta librorum est, propter eorū multitudinem qui scri-
 pserunt. eadem enim dicuntur à multis, ex quo libris
 omnia referferunt. quod accidet etiam nostris, si ad
 hæc studia plures confluxerint. Sed eos si possumus
 excitemus, qui liberaliter eruditi, adhibita etiam
 differen-

differendi elegantia, ratione & via philosophantur:
 est enim quoddam genus eorum, qui se philosophos
 appellari volunt, quorum dicuntur esse Latini sanè
 multi libri: quos non contemno equidem, quippe quos
 nunquam legerim, sed quia profitentur ipsi illi, qui
 eos scribunt, se neque distinctè, neque distributè,
 neque eleganter, neque ornatè scribere, lectionem
 sine vlla delectatione negligo. quid enim dicant, &
 quid sentiant ij, qui sunt ab ea disciplina, nemo me-
 diocriter quidem doctus ignorat. quamobrem, quo-
 niam, quemadmodum dicant ipsi non laborant: cur
 legendi sint, nisi ipsi inter se, qui idem sentiunt, non
 intelligo. nam vt Platonem, reliquosq; Socraticos,
 & deinceps eos, qui ab his profecti sunt, legunt om-
 neis, etiam qui illa aut non approbant: aut non studi-
 osissimè consuectantur, Epicurum autem et Metrodo-
 rum non fere prater suos quisquam in manus sumit:
 sic hos Latinos ij soli legunt, qui illa recte dici putant.
 Nobis autem videtur, quicquid literis mandetur, id
 commendari omnium eruditoru lectioni decere: nec
 si ipsi minus consequi possumus, iccirco minus id ita fa-
 ciendū esse sentimus. Itaq; mihi semper i eripatetico-
 rū, Academiaq; cōsuetudo, de omnib. rebus in contra-
 rias partes differendi, non ob eā causam sola placuit,
 quod aliter non posset, quid in vnaquaq; re verisimile
 esset, inueniri: sed etiam quod esset ea maxma dicen-
 di exercitatio, qua princeps vsus est Aristoteles, dein-
 de eum qui secuti sunt: nostra autē memoria Philo-
 sopho

E

quēti

quem nos frequenter audiuius, instituit alio tempore rhetorum precepta tradere, alio philosophorum, ad quam nos consuetudinē à familiaribus nostris adducti, in Tusculano, quod datum est temporis nobis, in eo consumsimus. Itaque cum ante meridi edictioni operam dedissemus, sicut pridie feceramus: post meridiem in Academiam descendimus: in qua disputationem habitam non quasi narrantes exponimus, sed eisdem fere verbis, ut actum disputatumque est. Est igitur ambulantis ad hunc modum sermo ille nobis institutus, & à tali quodam inductus exordio. Dicit non potest, quàm si hesternam disputationem tua deletatus, vel potius adiutus. & si enim mihi conscius sum, nunquam me nimis cupidum fuisse vitæ: tamē obijci ebatur interdum animo metus quidam, & dolor, cogitanti fore aliquando sinē huius lucis, et amissionem omnium vitæ commodorum. Hoc genere molestiæ sic, mihi crede, sum liberatus, ut nihil minus curandum putem. Minime mirum id quidem. nā efficit hoc philosophia: medetur animis: inaneis sollicitudines detrahunt: cupiditatibus liberat: pellit timores. sed hæc eius vis non idē potest apud omnes: tum valet multum, cum est idoneam complexa naturā. **FORTES ENIM NON MODO** fortuna adiuuat, ut est in veteri proverbio, sed multo magis ratio, quæ quibusdam quasi preceptis confirmat vim fortitudinis. te natura excelsum quendam videlicet, & altū, & humana despicientē genuit. itaque facile in animo forti contra mortē habitus

habita in se dit oratio. sed hac eadē num censes apud e-
 os ipsos valere, nisi admodum paucos, à quibus inuen-
 ta, disputata, conscripta sunt? quotus enim quisque
 philosophorum inuenitur, qui sit ita moratus, ita ani-
 mo ac vita constitutus, vt ratio postulat? qui discipli-
 nam suam non ostentationem scientiæ, sed legem vitæ
 putet? qui obtemperet ipse sibi, & decretis suis pare-
 at? videre licet alios tanta leuitate & iactatione, ijs
 vt fuerit non didicisse melius: alios pecuniæ cupidos,
 gloriæ nonnullos: multos libidinum seruos: vt cum eo-
 rum vitæ mirabiliter pugnet oratio. quod quidem mi-
 hi videtur esse turpissimum. Vt enim, si grammati-
 cum se professus quispiam barbare loquatur: aut si ab-
 surdè canatis, qui se haberi velit musicum, hoc turpi-
 or sit, quòd in eo ipso peccet, cuius profitetur scientiā:
 sic philosophus in ratione vitæ peccans, hoc turpior est
 quòd in officio, cuius magister esse vult, labitur, artē-
 que vitæ professus, delinquit in vitæ. Nonne veren-
 dum igitur, si est ita, vt dicis, ne philosophiam falsa
 gloria exornes? quod est enim maius argumentum,
 nihil eam prodesse, quam quosdam perfectos philoso-
 phos turpiter viuere? Nullum verò id quidem argu-
 mentum est. nam vt agri nō omnes frugiferi sunt, &
 coluntur: falsoq; illud & improbè,

Et si in segetem sunt deteriores datae

Fruges, tamen ipsæ suapte natura enitent:

sic animi non omnes culti fructum ferunt. Atque vt
 in eodem simili versetur: vt ager, quam is fertilis;

tilis, sine cultura fructuosus esse non potest, sic sine do-
 ctrina animus. ita est vtraque res vna sine altera de-
 bilis: cultura autem animi philosophia est. quæ extra-
 hit vitia radicitus, & preparat animos ad satius ac-
 cipiendos: eaque mandat his, & vt ita dicam, serit,
 quæ adulta fructus vberrimos ferant. Agamus igitur
 vt cœpimus. Dic, si vis, de quo disputari velis. Do-
 lorem existimo maximum malorum omnium. Etiā-
 ne maius, quàm dedecus? Non audeo id dicere qui-
 dem, & me pudet tam citò de sententia esse deiectū.
 Magis esset pudendum, si in sententia permaneres:
 quid enim minus est te dignum, quàm tibi quicquam
 peius videri dedecore, flagitio, turpitudine? quæ
 vt effugias, quis est non modo recusandus, sed non vl-
 tro appetendus, subeundus, excipiendus dolor? Ita
 prorsus existimo. Quare ne sit sanè summum malum
 dolor, malum est certè. Videsne igitur quantum,
 breuiter admonitus, de doloris terrore deieceris? Vi-
 deo plane: sed plus desidero. Experiar equidem, sed
 magna res est, animoque mihi opus est non repugnā-
 te. Habebis id quidem. vt enim heri feci, sic nunc ra-
 tionem, quò ea me cumquæ ducet, sequar. Primum
 igitur de imbecillitate multorum, & de varijs disci-
 plinis philosophorum loquar: quorum princeps & au-
 ctoritate & antiquitate Socraticus Aristippus non
 dubitauit summum malum dolorē dicere. dehinc ad
 hanc eneruatam, muliebremquæ sententiam, satis
 docilem se Epicurus prebuit. post hunc Hieronimus
 Rhodius

Rhodium dolore vacare summum bonum dixit: tantum in dolore duxit mali. ceteri, praeter Zenonem, Aristonem, Pyrrhonem, idem ferè, quod modo tu: malum illud quidem, sed alia peiora. Ergo id, quod natura ipsa, & quaedam generosa virtus statim respuit, ne dolorem summum malum diceres, oppositò què dedecore sententia depellere, in eo magistra vitæ tot secula permanet philosophia? quod huic officium, quæ laus, quod decus erit tanti. quod adipisci cū dolore corporis velit, qui dolorem summum malum esse sibi persuaferit? quam porrò quis ignomiam, quam turpitudinem non pertulerit, ut effugiat dolorem, si id summum malum esse decreuerit? Quis autem non miser non modò tunc, cum premetur summis doloribus, si in his est summum malum: sed etiam cum sciet id sibi posse euenire? & quis est, cui non possit? ita sit, ut omnino nemo possit esse beatus. Metrodorus quidem eum perfectè putat beatum, cui corpus benè constitutum sit, & exploratum ita semper fore. quis autem est iste, cui id exploratū possit esse? Epicurus verò ea dicit, ut mihi quidem risus captare videatur, affirmat enim quodā loco, si vratur sapiens, si crucietur: expectas fortasse, dum dicat, patietur, perferet, non succumbet: magna mehercule laus, & eo ipso, per quem iuravi, Hercule digna: sed Epicuro homini aspero & duro non est hoc satis: in Phalaridis, tauro si erit, dicet, quàm suaue est hoc? quàm hoc non duro? Suaue etiā? an parum est, si non amarum? At id

quidem illi ipsi, qui dolorem malum esse negant, non solent dicere, cuiquam suaue esse cruciari: asperum, difficile, odiosum. cōtra naturam dicunt, nec tamen malum. Hic, qui solum hoc malum dicit, & malorum omnium extremum, sapientem censet id suaue dicturum. Ego à te non postulo, vt dolorem eisdem verbis afficias, quibus Epicurus voluptatem, homo, vt scis, voluptarius. ille dixerit sanè idem in Phalaridis tauro, quod si esset in lectulo. ego tantam vim non tribuo sapienti contra dolorem: si fortis in perferendo officio satis est: vt latetur etiam, non postulo. tristis enim res est sine dubio, aspera, amara, inimica natura, ad patiendum, tolerandumque difficilis. Aspice Philoctetam: cui concedendum est gementi. ipsum enim Herculem viderat in Oeta magnitudine dolorum eiulantem. Nihil igitur hunc virum sagittæ, quas ab hercule acceperat, tum consolabuntur, cum euiperino morsu venæ viscerum veneno imbutæ, tætos cruciatus cierent.

Itaque exclamat auxilium expetens, mori cupiens:

Heu quis falsis fluctibus, mandet

Me ex sublimi vertice saxi?

Iam iam absumor: conficit animam.

Vis vulneris, vlceris æstus.

Difficile dictu videtur, cum non in malo esse, & magno quidem, qui ita clamare cogatur. Sed videamus Herculem ipsum, qui tum dolore frangebatur, cum immortalitatem ipsa morte quærebat: quas hic voces a

pub

pu^d Sophoclem in Trachinijs edit? cui cum Deianira
 sanguine centauri tinctam tunicam induisset, inhaesisset
 que ea visceribus, ait ille,

O multa dictu graua, perpe^ssu aspera,
 Quae corpore exant laui atque animo pertuli.
 Nec mihi Iunonis terror implacabilis,
 Nec tantum inuexit tristis Eury^stheus mali,
 Quantum vna vecors Oenei partu edita.
 Hac me irritiuit veste suriali inscium,
 Quae lateri inhaerens morsu lacerat viscera,
 Vrgensq; graui^{ter} pulmonum haurit spiritus:
 Iam decorem sanguinem omnem exorbuit:
 Sic corpus clade horribili absumptum extabuit.
 Ipse illigatus peste interimor textili.
 Hos non hostilis dextra, non terra edita
 Moles gigantum, non biformato impetu
 Centaurus ictus corpori inflixit meo:
 Non Graia vis, non barbara vlla immanitas,
 Non saua terris gens relegata vltimis:
 Quas per agrans, vndique omnem hinc feritatem
 expuli:
 Sed feminea vir, feminea interimor manu.
 O nate, verè hoc nomen vsurpa patri,
 Ne me occidentem matris superet caritas
 Huc arripe ad me manibus abstracta^m pijs.
 Iam cernam, mēne, an illam potiore^m pates.
 Perge, aude nate, illacryma patris pestibus:
 Miserere gentes nostras flebunt miseras.

Heu, virginali more ploratum edere.
 Quem vidit nemo vlli ingemiscens malo.
 Sic foeminata virtus afflicta occidit.
 Accede nate, assiste, miserandum aspice
 Emisceratum corpus lacerati patris.
 Videte cuncti: tu quoque caelestium sator,
 Iace, obsecro, in me vim coruscantem fulminis.
 Nunc nunc dolorum anxiferi torquent vertices:
 Nunc serpit ardor. O ante victrices manus,
 O pectora, o terga, o lacertorum tori,
 Vestrone pressu quondam Nemeæus Leo
 Trendens afflavit grauius extremum halitum?
 Hæc dextra Lernam tetram maculata excetra
 Placavit: hæc bicorpoream afflixit manum:
 Erymanthiam hæc vastificam abiicit belluam:
 Hæc à Tartaria tenebrica abstractum plagam
 Tricipitem eduxit Hydra generatum canem:
 Hæc interemit tortu multiplicabili
 Draconem, auriferam obtutu obseruantem arborē.
 Multa alia victrix nostra lustravit manus,
 Nec quisquam è nostris spolia cepit laudibus.
 Possumus ne nos contemnere dolorē, cum ipsum Her-
 culem tam intolleranter dolere videamus? Veniat Ae-
 schylus, non poeta tantum, sed etiā Pythagoreus, sic
 enim accepimus. quomodo fert apud eum Promethe-
 us dolorem, quæ excipit ob furtum Lemnium, vnde i-
 gnem mortalibus Diuise cluet doctus Prometheus
 Clepsisse dolo, pena quoque Ioui Fato expendisse supremo.
 Has

Has igitur pœnas pendēs, affixus ad Caucasum, hæc
 Titanum soboles socia nostri sanguinis (dicit:
 Generata celo, aspiciate relegatum asperis,
 Vincitumq; saxis, nauem vt horrifono freto
 Noctem pauentes timidè adnectunt nauitæ,
 Saturnius me sic infixit Iuppiter,
 Iouisq; numem Mulcibri adsciuit manus.
 Hos ille cuneos fabrica crudeli inserens,
 Perrupit artus: qua miser solertia
 Transuerberatus, castrum hoc furiarum incolo.
 Iam tertio me quoque funesto die,
 Tristi aduolatu, aduncis lacerans vnguibus
 Iouis satelles passu dilaniat fero.
 Tum recore opimo farta & satiata affatim,
 Clangorem fundit vastum, & sublime auolans
 Pinnata cauda nostrum adulat sanguinem.
 Cum verò ad esum inflatur renouatum est iecur,
 Tum rursus tetros auida se ad passus refert.
 Sic hunc custodem mæsti cruciatus alo,
 Qui me perenni viuum fœdat miseria.
 Namq; vt videtis, vinculis constrictus Iouis,
 Arcere nequeo diram volucrem à pectore,
 Sic me ipse viduus pesteis excipio anxias,
 Amore mortis terminum inquirens mali,
 Sed longe à lato numinè aspello Iouis:
 Atque hæc vetusta seclis glomerata horridis,
 Luctifica clades nostro infixæ est corpori:
 Ex quo liquatæ solis ardore excidunt

E S

Gutta,

*Gutta, quæ saxa assiduè instillant Caucaſi,
 Vix igitur poſſe videmur ita affectum non miſerum
 dicere: & ſi hunc miſerum, certè dolorem malū. Tu
 quidem adhuc meam cauſam agis. ſed hoc mox vide-
 ro. interea vnde iſi verſus? non enim agnoſco. Dicam
 hercule: etenim rectè requiris. Vides ne abundare me
 otio? Quid tum? Fuiſti ſepè, credo, cum Athenis eſſes.
 in ſcholis philoſophorum. Fui verò, ac libenter quidē.
 Animaduertebas igitur, & ſi tum nemo erat admo-
 dum copioſus, veruntamen verſus ab his admifceri o-
 rationi. Ac multos quidem à Dionyſio Stoico. Probè
 dicis. ſed iſi quaſi dictata nullo delectu, nulla elegan-
 tia. Philo & proprium numerum, & electa poemata,
 & loco adiungebat. Itaque poſtquam adamaui hanc
 quaſi ſenilem declamationem, ſtudioſè equidem v-
 tor noſtris poetis. ſed ſicubi illi defecerunt, verti ipſe
 multa de Græcis, ne quo ornamento in hoc genere
 diſputationis careret Latina oratio. Sed videsne, poë-
 tæ quid mali afferant? lamentanteis inducunt fortis-
 ſimos viros: molliunt animos noſtros: ita ſunt deinde
 dulces, vt non legantur modò, ſed etiam ediscantur.
 ſic ad malam domeſticā diſciplinam, vitamque vm-
 bratilem & delicatam cum acceſſerunt etiam poë-
 tæ, neruos omneis virtutis elidunt. Rectè igitur à Pla-
 tone educuntur ex ea ciuitate, quam finxit ille, cum
 mores optimos, & optimum reipubl. ſtatum exqui-
 reret. at verò nos, docti ſcilicet a Græcia, hæc & a pu-
 eritia legimus, & diſcimus, hanc eruditionem libera-
 lens*

lem & doctrinam putamus. Sed quid poetis irascimur? virtutis magistri philosophi inuenti sunt, qui summum malum, dolorem dicerent. at tu adolescens cum id tibi paullo antè dixisses videri, rogatus à me, Etiamne maius quam dedecus, verbo de sententia destitisti. roga hoc idem Epicurum. maius dicet esse malum, mediocrem dolorem, quam maximum dedecus in ipso enim dedecore mali nihil esse, nisi sequantur dolores. quis igitur Epicurum sequitur dolor, cū hoc ipsum dicit, summum malum esse dolorem, quo dedecus maius à philosopho nullum expecto? Quare satis mihi dedisti cū respondisti, maius tibi videri malum dedecus, quam dolorem. hoc ipsum enim si tenebis, intelliges quam sit obsistendum dolori Nec tam quarendum est, dolor malumne sit, quam firmandus animus ad dolorem ferendū. Cōcludunt ratiunculis Stoici, cur non sit malum, quasi de verbo, non de re laboretur. Quid me decipis Zeno? nam cū id, quod mihi horribile videtur, tu omnino malū esse negas, capior, & scire cupio quo modo id, quod ego miserrimum existimē, ne malū quidem sit. Nihil est, inquit, malum nisi quod turpe, & vitiosum est. Ad ineptias redis illud enim quod me angebat, nō eximis. Scio dolorem non esse nequitiam. desine id me docere: hoc doce, doloā, nec ne doloā, nihil interesse. Nunquā quicquam, inquit, ad beatè viuendū, quod est in vna virtute positum, sed tamen est reiiciendum. Cur? Asperum est, contra naturam, difficile perpassu, triste, durum. Hac copia
verbo.

verborum est: quod omneis vno verbo malum appel-
 lamus, id tot modis posse dicere. desinis tu mihi non
 tollis dolorem, cum ducis asperum, contra naturam,
 vix quod ferri, tollerarique possit. nec mentiris: sed re
 succumbere non oportebat, verbis gloriantem nihil
 bonum esse, nisi quod honestum, nihil malum, nisi
 quod turpe. Optare hoc quidem est, non docere. illud
 & melius, & verius: omnia, quæ natura aspernatur,
 in malis esse: quæ asciscit, in bonis. Hoc posito, & ver-
 borum concertatione sublata, tantum tamen excel-
 let illud, quod rectè amplexantur isti, quod honestum,
 quod rectum, quod decorum appellamus, quod idem
 interdum virtutis nomine amplectimur: vt omnia
 præterea, quæ bona corporis, & fortuna putantur.
 per exigua & minuta videantur: ne malum quidem
 vllum, nec si vnum in locum collata omnia sint, cum
 turpitudinis malo comparandum. Quare si, vt ini-
 tio concessisti, turpitudinis peius est, quam dolor, nihil
 est planè dolor. nam dum tibi turpe, nec dignum virò
 videbitur gemere, eiulare, lamentari, frangi, debili-
 tari, dolere: tum dignitas, tum decus aderit: dumque
 in ea intueberis & te continebis: cedit profectò virtu-
 ti, dolor & animi inductioe languescet. aut enim nul-
 la virtus est, aut contemnendus est omnis dolor. Pru-
 dentiàmne vis esse, sine qua ne intelligi quidem vlla
 virtus potest? Quid ergo? ea patietur ne te quicquam
 facere nihil proficientem & laborantem? an tempe-
 rantia sinet te immoderatè facere quicquam? an coli-
 iusticia

officia poterit ab homine propter vim doloris enun-
 ciante commissa, prodente conscios, multa officia re-
 linquente? Quid? fortitudini, comitibus quae eius,
 magnitudini animi, grauitati, patientiae rerum hu-
 manarum dispicientiae, quomodo respondebis? affli-
 ctus ne, & iacens, & lamentabili voce deplorans, au-
 dies, O virum fortem? te verò ita affectum ne virum
 dixerit quisquam. Amittenda igitur fortitudo est,
 aut sepeliendus dolor. Ecquid scis igitur, si quid de
 Corinthijs tuis amiseris, posse habere te reliquam sup-
 pellectilem saluam: virtutem autem si vnam amise-
 ris, & si amitti non potest virtus, sed si vnam cōfessus
 fueris te non habere, nullam te esse habiturum? num
 igitur fortem virum, num magno animo, nū patien-
 tem, num grauē, num humana contemnentē potest di-
 cere Prometheum, aut Philoctetam? illos enim quā
 te malo, Sed ille certe non fortis, qui iacet in lecto hu-
 mido,

Qui eiulatu, quæstu, gemitu, fremitibus
 Resonando mutum, siebileis voces refert,
 Non ego dolorem, dolorem esse nego. cur enim forti-
 tudo desideraretur? sed cum opprimi dico patientia,
 si modò est aliqua patientia: sin nulla est quid exor-
 namus philosophiam? aut quid eius nomine gloriosi su-
 mus? Pungit dolor, vel fodiat sanè, si nudus es, da iu-
 gulū: sint tectus Vulcanijs armis, id est, fortitudine,
 resiste. haec enim te, nisi ita facies, custos dignitatis
 relinquet & deseret. Cretum quidē leges. quas siue
 Iuppiter

Iuppiter siue Minos saxit, de Iouis quidem sententiâ
 vt poeta ferunt: itemque Lycurgi, laboribus erudi-
 unt iuuentutem, venando, currendo, esuriendo, siti-
 endo, algendo, aestuando. Sparta verò pueri ad aram sic
 verberibus accipiuntur, vt multus è visceribus sang-
 uis exeat, nonnunquam etiam, vt, cum ibi essem, au-
 diebam, ad necem: quorum non modò nemo exclama-
 uit vnquam, sed ne ingemuit quidem. Quid ergò? hoc
 pueri possunt, viri non poterunt? & quod mos valet,
 ratio non valebit? Interest aliquid inter laborem &
 dolorem, sunt finitima omninò, sed tamen differunt
 aliquid. labor est functio quaedam vel animi, vel cor-
 poris grauiore operis & muneris: dolor autem motus
 asper in corpore à sensibus alienus. hæc duo Græci illi,
 quorum copiosior est lingua, quam nostra, vno nomi-
 ne appellant. Itaque industrios homines, illi studio-
 sos, vel potius amanteis doloris appellant. nos cōmo-
 dius laboriosos. aliud est enim laborare, aliud dolere.
 O verborum inops interdum, quibus abundare te sem-
 per putas, Græcia. aliud, inquam est dolere, aliud la-
 borare. Cum varices secabantur Caio Mario, dole-
 bat: cum aestu magno ducebat agmē, laborabāt. Est
 inter hæc quedam tamen similitudo, cōsuetudo enim
 laborum perpeffionē doloru efficiet faciliorem. Itaq;
 illi qui Græciæ formam rerum publicarum dede-
 runt, corpora iuuenum firmari labore voluerunt:
 quod Spartiatæ etiam infæminas transtulerunt, quæ
 cæteris in vrbibus mollissimo cultu parietum vmbri-
 s

oculūtur: illi autē voluerunt nihil horū simile esse a-
 pud Lacenas virgines: quibus magis palastra, Eu-
 rotas, sol, puluis, labor, militia studio est, quā fer-
 tilitas barbara. Ergo his laboriosis exercitationibus
 et dolor intercurrit nōnunq̄, feriūtur, impelluntur, ab-
 ciuntur, cadunt: & ipse labor quasi callum quoddam
 obducit dolori. Militia verō, nostram dico, non Spar-
 tatarum, quorum procedit ad modum, ad tibiam,
 nec adhibetur vlla sine anapæstis pedibus cohortatio,
 quā laboriosa est? Nostri exercitus primum vnde
 nomen habeant, vides, deinde qui labor, quantus ag-
 minis, ferre plus dimidiati mensis cibaria: ferre si
 quid ad vsum velint: ferre vallum. nam scutum,
 gladium, galeam in onere nostri milites non plus nu-
 merant, quā humeros, lacertos, manus. arma enim
 membra militis esse dicunt: quæ quidem ita geruntur
 aptè, vt, si vsus foret, abiectis oneribus, expeditis ar-
 mis, vt membris pugnare possint. Quid exercitatio
 legionum? quid? ille cursus, clamor, quanti laboris est?
 ex hoc ille animus in prælijs paratus ad vulnera. ad-
 adduc pari animo inexercitatum militem: mulier
 videbitur. Cur? tantum interest inter nouum
 & veterem exercitum, quantum experti sumus.
 aetas tronyum plerumque melior: sed ferre labo-
 rem, contemnere vulnus consuetudo docet. quinet-
 iam videmus ex acie afferrī sæpè saucios, & quidē
 rudem illum & inexercitatum, quamuis leui ictu,
 ploratus turpissimos edere. At verō ille exercitat⁹ &
 vetus,

vetus, ob eamq, rem fortior, medicum modo requi-
rens, à quo obligetur,

O Patrocle (inquit) ad vos adueniens auxilium &
vestris manus peto,

Prius quàm oppeto malam pestem mandatam ho-
stili manu:

Neque sanguis vlllo potis est pacto profluens consiste-
re,

Si qua sapientia magis vestra deuitari mors po-
test.

Nanque Aesculapi liberorum saucij opplent porti-
cus:

Non potest accedi.

Certè Euripylus hic quidem est. hominem exercita-
tum quis tot verba tanto in luctu continuat? vide,
quā non flebiliter respondeat: rationem etiam asse-
rat, cur equo animo sibi ferendum sit:

Qui alteri exitium parat,

Eum scire oportet sibi paratam pestem, vt parti-
cipet parem.

Abducet Patroclus credo, vt collocet in cubili, vt vul-
nus obliget, si quidem homo esset. sed nihil vidi mi-
nus. quærit enim quid actum sit:

Eloquere, res Arginum proelio vt se sustinet?

Non potest effari. tantum dictis, quantum factis sup-
petit laboris. Quiesce igitur & vulnus alliga. etiamsi
Eurypilus posset, non posset Aesopus:

Vbi fortuna Hectoris

Nostrant

Nostram aciem inclinam:
 et cetera explicat in dolore. sic est enim intemperans
 militaris in forti viro gloria. Ergo hac veteranus mi-
 les facere poterit: doctus vir, sapiensque non poterit?
 Ille vero melius, ac non paullo quidem, sed de consue-
 tudine adhuc exercitationis loquor, nondum de ra-
 tione & sapientia. anicula sepe in diem biduum aut
 triduum ferunt. subduc cibum unum diem athlete:
 Iouem Olympium eum ipsum, cui se exercebit, im-
 plorabit: ferre se non posse clamabit. Consuetudinis
 magna vis est. pernoctant venatores in niue, in mon-
 tibus vri se patiuntur pugiles castibus contusi, ne in-
 gemiscunt quidem. Sed quid hos, quibus Olympio-
 rum victoria consulatus ille antiquus videtur? gla-
 diatores, aut perditii homines, aut barbari, quas plā-
 gas perferunt? quo modo illi, qui bene instituti sunt,
 accipere plāgam malunt, quam turpiter vitare? quā
 sepe appareat nihil eos malle, quam vel domino satis-
 facere, vel populo? mittunt etiam vulneribus confe-
 cti ad dominos, qui quærant quid velint: si ijs satisfa-
 ctum non sit, se velle decumbere. Quis mediocris gla-
 diator ingemuit? quis vultum mutauit unquam? quis
 non modo stetit, verum etiam decubuit turpiter? quis
 tum decubisset, ferrum recipere iussus, collum con-
 traxit? tantum exercitatio, meditatio, consuetudo
 valet. ergo hoc poterit.

Samnis, spurcus homo, vita illa dignus loquere: vir
 natus ad gloriam, vllā partem animi tā mollem ha-
 bebūt.

bibit, quam non meditatione & ratione corroboret? crudele gladiatorū spectaculum, & inhumanū nonnullis videri solet: & haud scio an ita sit, vt nunc sit. cū verò fontes ferro depugnabāt, aurib. fortasse multa, oculis quidem nulla poterat esse fortior contra dolorem & mortem disciplina. De exercitatione & consuetudine & commentatione dixi. age sis. nunc de ratione videamus, nisi quid vis ad hac. Ego ne vt te interpellem? ne hoc quidem vellem: ita me ad credendum tua ducit oratio. Sit ne igitur malum dolor nec ne, Stoici viderint, qui contortulis quibusdam ac minutis conclusiunculis, nec ad sensus permanentibus effici volunt non esse malum dolorem. ego illud, quicquid sit, tantum esse, quantum videatur, nō putō: falsa quē eius visione & speciē moueri homines dico vehementius, dolorem quē eius omnem esse tolerabilem. Vnde igitur ordiar? an eadem breuiter attingam, quae modo dixi, quōd facilius oratio progredi possit longius? Inter omnes igitur hoc constat, nec doctos homines solum, sed etiam indoctos, virorum esse fortium, & magnanimorum, & patientium, & humana vincientium, toleranter dolorem pati: nec verò quisquam fuit, qui eum, qui ita pateretur, non laudandum putaret. quod ergo & postulatur à fortibus, & laudatur cum sit, id aut extimescere veniens, aut non ferre praesens, nōne turpe est? Atqui vide, ne cū omnes recte animi affectiones, virtutes appellentur, non sit hoc proprium nomen omnium, sed ab ea vna,

qua

qua ceteris excellat, omnes nominata sunt, appellata
 est enim à viro virtus: viri autem propria maximè
 est fortitudo: cuius munera duo maxima sunt, mor-
 tis dolorisque contemptio. Utendum est igitur his, si
 virtutis compotes, vel potius si viri volumus esse, quo-
 niam à viris virtus nomē est mutuata. Quares fortas-
 se, quo modo: & rectè. talem enim medicinā philoso-
 phia profitetur. venit Epicurus homo minimè malus,
 vel potius vir optimus: tantum monet, quantum in-
 telligit. Neglige inquit, dolerem. Quis hoc dicit?
 idem, qui dolorem summum malum. vix satis con-
 stanter. audiamus. Si summus dolor est, inquit,
 breuem esse necesse est. Itera dum eadem ista mihi.
 non enim intelligo, quid summum dicas esse, quid bre-
 ue. Summum, quo nihil sit superius: breue, quo ni-
 hil breuius. Contemno magnitudinem doloris, à qua
 me breuitas temporis vindicabit antè panē, quam ve-
 nerit. sed si est tantus dolor, quantus Philoctetæ, be-
 ne planè magnus mihi quidem videtur, sed tamen nō
 summus. nihil enim dolet, nisi pes: possunt oculi, po-
 test caput, latera, pulmones: possunt omnia, longe igitur
 abest à summo dolore. Ergo, inquit, dolor diu-
 turnus habet letitiæ plus, quam molestiæ. Hunc e-
 go non possum tantum hominem nihil sapere dicere,
 sed nos ab eo derideri pato. ego summum dolorem
 (summum autem dico, etiam si decem atomis est ma-
 ior alius) non continuè dico esse breuem, multos-
 que possum bonos viros nominare, qui compluris an-

nos doloribus prodegra crucientur maximis: sed ho-
 mo cautus numquam terminat nec magnitudinis nec
 diuturnitatis modum, vt sciam quid summum dicat
 in dolore, quid breue in tempore. Omittamus igitur
 hunc nihil prorsus dicentem, cogamusque confiteri no-
 esse ab eo doloris remedia querenda, qui dolorem ma-
 lorum omnium maximum dixerit. quamuis, idē for-
 ticulum se in torminibus, & in stranguria sua probe-
 at. Aliunde igitur est querenda medicina, & maxi-
 mē quidem, si, quid maximē consentaneum sit, que-
 rimus, ab ijs quibus, quod honestum sit, summum bo-
 num: quod turpē, summum videtur malum. his tu præ-
 sentibus gemere, & te iactare non audebis profectō:
 loquetur enim eorum voce virtus ipsa tecum: Tunc,
 cum pueros Lacedamone, adolescentis Olympia, bar-
 baros in arena videris excipientes grauissimas plā-
 gas, & ferentis silentio, si te fortē dolor aliquis per-
 uellerit, exclamabis vt mulier, non constanter & se-
 datē feres. Ferri non potest: natura non patitur. Au-
 dio. pueri ferunt gloria ducti, ferunt pudore alij; mul-
 ti metu: & tamen veremur, vt hoc, quod à tam mul-
 tis, & quod tot locis perferatur, natura patiatur? Il-
 la verò non modò patitur, verum etiam postulat. ni-
 hil enim habet præstantius, nihil, quod magis expe-
 tat. quàm honestatem, quàm laudem, quàm digni-
 tatem, quàm decus. hisce ego pluribus nominibus v-
 nam rem declarari volo, sed vt ar, vt quam maximē
 significem, pluribus. volo autem dicere, illud homini
 longē

longè optimum esse, quod ipsum sit optandum per se, à virtute profectum, vel in ipsa virtute situm, sua spōte laudabile: quod quidem citius dixerim solū, quàm summum bonum. atque vt hæc de honesto, sic de turpi contraria. nihil tam tætrum, nihil tam aspernandum nihil homine indignius. Quod si tibi persuasum est (principio enim dixisti plus in dedecore esse mali tibi videri, quàm in dolore:) reliquum est, vt tute tibi imperes. quanquam hoc nescio quomodo dicatur, quasi duo simus, vt alter imperet, alter pareat: non inscite tamen dicitur. est enim animus in parteis distributus duas, quam altera rationis est particeps, altera expers. cum igitur præcipitur, vt nobismetipsis imperemus, hoc præcipitur, vt ratio coërceat temeritatem. Est in animis omnium ferè natura molle quiddam, demissum, humile, eneruatum quodam modo, & languidum. Si nihil esset aliud, nihil esset homine deformius. sed præsto est domina omnium & regina ratio, quæ connixa per se & progressa longius, fit perfecta virtus. hæc vt imperet illi parti animi, quæ obedire debet, id videndum est viro. Quonam modo inquires? Velut seruo dominus, velut imperator militi, velut parens filio. si turpissimè se illa pars animi geret, quam dixi esse mollem: si se lamentis muliebriter, lacrymisquæ dedet: vinciatur, & constingatur amicorum propinquorumquæ custodijs. sæpè enim videmus fractos pudore, qui ratione nulla vincerentur. ergo hos quidè, vt famulos, vinculis & custo-

dia arceamus. qui autem erunt firmiores, nec tamen
robustissimi: hos admonitu simili oportebit vt bonos
milites, reuocatos dignitatem tueri. Non nimis in
Niptis ille sapientissimus Gracia saucius lamenta-
tur, vel modicè potius:

Pedetentim (inquit) ite, & sedato nisu, ne succes-
su arripiat maior dolor.

Pacuius hoc melius, quàm Sophocles apud illum e-
nim perquam flebiliter Vlysses lamentatur in vulne-
re: tamen huic leuiter gementi illi ipsi, qui ferunt fau-
cium, personæ grauitatem intuentes, non dubitarunt
dicere,

Tu quoque Vlysses, quanquam grauiter cerni-
mus ictum,

Nimis es panè animo molli, qui consuetus in ar-
mis euum agere.

Intelligit poeta prudens ferendi doloris consuetudi-
nem esse non contemnendam magistram. atque ille
non immoderatè magno in dolore.

Retinete, tenete, opprimate,

Vlcus nudate. heu miserum me, excrucior,

Incipit labi: deinde ilico desinit.

Operite, abscedite, iamiam dimitite.

Nam attractatu & quassu sauum amplificatis
dolorem.

Vidène, vt obmutuerit non sedatus corporis, sed ca-
stigatus animi dolor? itaque in extremis Niptis a-
lios quoque obiurgat, idq. moriens,

Conqueri fortunam aduersam, non lamentari
debet.

Id viri est officium. fletus muliebri ingenio ad-
ditus.

Huius animi pars illa mollior rationi sic paruit, ut
seuero imperatori miles prudens. in quo viro erit per-
fecta sapietia (quem adhuc nos quidem vidimus nemi-
nem: sed philosophorum sententijs, qualis futurus sit,
si modo aliquando fuerit, exponitur) is igitur, siue
ea ratio quae erit in eo perfecta atque absoluta, sic illi
parti imperabit inferiori, ut iustus parens probis fi-
lijs: nutu, quod volet, conficiet, nullo labore, nulla
molestia: eriget ipse se, suscitabit, instruet, armabit,
ut tanquam hosti, sic obsistat dolori. Quae sunt ista arma?
contentio, confirmatio, sermoque intimus, cum ipse se-
cum, caueturpe quicquam, languidum, non virile,
obseruentur species honesta animo: Zeno propona-
tur Eleates, qui perpeffus est omnia potius, quam conf-
cios delenda tyrannidis indicaret. de Anaxarcho De-
mocratia cogitetur: qui cum in manus Cyprij Nico-
creontis regis incidisset nullum genus supplicij depre-
catus est, neque recusauit. Calanus Indus, indoctus
ac barbarus, in radicibus Caucasi natus, sua voluntate
vuuus combustus est, nos, si pes condoluit, si dens,
sed fac totum dolere corpus ferre non possumus. opi-
nio est enim quaedam effeminata ac leuis, nec in dolore
magis quam in voluptate, qua cum liquefcimus fluimus-
que mollitia, apud aculeum sine clamore fere non possu-

mus. At verò C. Marius rusticanus vir, sed planè vir cum secaretur, vt supra dixi, principio vetuit se alligari: nec quisquam ante Marium solutus dicitur esse sectus. Cur ergo postea alij? valuit auctoritas. Vides ne igitur opinionis esse, non naturæ malum? & tamè fuisse acrem morsum doloris, idem Marius ostendit: crus enim alterum non prabuit. ita & tulit dolorem vt vir, & vt homo, maiorem ferre sine causa necessaria noluit. Totum igitur in eo est, vt tibi imperes: ostendi autem quod esset imperandi genus. at que hæc cogitatio quid patientia, quid fortitudine, quid magnitudine animi dignū sit, non solū animum comprimit sed ipsum etiā dolorē nescio quo pacto mitiorē facit. vt enim sit in prælio, vt ignauus miles ac timidus simul ac viderit hostem, abiecto scuto fugiat, quantum possit, ob eamque causam pereat nonnunquam, etiam integro corpore, cum ei, qui steterit, nihil tale euenerit: sic qui doloris speciem ferre non possunt, abiciunt se, at que ita afflicti & exanimati iacent: qui autem restiterunt, discedunt sæpius superiores: sunt enim quedam animi similitudines cum corpore, vt onera contentis corporibus facilius feruntur, remissis opprimunt: simillimè animus intentione sua depellit pressum omnem ponderum, remissione autem sic vertitur, vt se nequeat extollere. Et, si verum querimus, in omnibus officijs persequendis animi est adhibenda contentio. ea est sola officij tanquam custodia. Sed hoc quidem in dolore maximè est prouidendum.

ne quid abiectè, ne quid timidè, ne quid ignauè, ne quid seruiliter, muliebriterue faciamus, in primisq; refutetur ac reijciatur Philoctetèus ille clamor. ingemiscere nonnunquam viro concessum est, idque raro: eiulare ne mulieri quidem. et hic nimirum est fletus, quem duodecim tabula in funeribus adhiberi vetererunt. Nec verò vnquam ne ingemiscit quidem vir fortis ac sapiens, nisi fortè vt se intendat ad firmitatem, vt in stadio cursores exclamant, quàm maximè possunt. faciunt idem, cum exercentur, athletæ. pugiles verò, etiam cum feriunt aduersarium, in iactâ dis castibus ingemiscunt: non quòd doleant, animo-ue succubant, sed quia in pfundenda voce omne corpus intenditur, venit què plâga vehementior. Quid? qui volunt exclamare maius, num satis habent latera, fauceis, linguam intendere, è quibus eijci vocem & fundi videmus? toto corpore atque omnibus vngulis, vt dicitur, contentioni vocis asserviunt. genu meherculè M. Antonium vidi, cùm contentè ipse pro se lege Varia diceret, terram tangere. vt enim balista lapidum, & reliqua tormenta telorum eò grauior es emissiones habent, quò sunt contenta, atque adducta vehementius: sic cursus, sic vox, sic plâga grauior, quò est missa contentius. Cuius contentionis cū tanta vis sit, si gemitus in dolore ad confirmandum animum valebit, vt emur: sin erit ille gemitus lamentabilis, si imbecillius, si abiectus, si flebilis, ei qui se dederit, vix eum virū dixerim. qui quidē gemitus si le-

uationis aliquid afferret, tamen videremus quid esset fortis & animosi viri. cum verò nihil imminuat doloris cur frustra turpes esse volumus? quid est enim fletu muliebri virò turpius? Atque hoc præceptum, quod de dolore datur, patet latius. omnibus enim rebus, non solum dolori, simili contentione animi resistendum est. ira exardescit: libido concitatur. in eandem arcem confugiendum est: eadem sunt arma sumenda. Sed quoniam de dolore loquimur, illa omittamus. Ad ferendum igitur dolorem placidè & sedatè, plurimum proficit toto pectore, vt dicitur, cogitare, quàm id honestum sit. sumus enim natura, vt antè dixi (dicendum est enim sæpius) studiosissimi appetitissimiq̃ue honestati: cuius si quasi lumen aliquod aspexerimus, nihil est, quod, vt eo potiamur non paratissimi & ferre & perpeti. Ex hoc cursu atque impetu animorum ad veram laudem, atque honestatem illa pericula adeuntur in prælijs. non sentiunt viri fortis in acie vulnera, vel sentiunt, sed mori malunt, quàm tantillum modo de dignitatis gradu demoueri. Fulgenteis gladios hostium videbant Decij, cum in aciem eorum irruebant. his leuabat omnem vulnorum metum nobilitas mortis, & gloria. Num tum ingemuisse Epaminondam putas, cum vna cum sanguine vitam effluere sentiret, imperantem enim patriam Lacedæmonijs relinquebat, cum acceperat seruentem. Hæc sunt solatia, hæc fomenta summorum dolorum. Dices, quid in pace? quid domi? quid in lectulo?

Ad

Ad philosophos me reuocas, qui in aciem non sæpè prodeunt, è quibus homo sanè leuis Heracleotes Dyonysius, cum à Zenone fortis esse didicisset, à dolore deuictus est, nam cum ex renibus laboraret, ipso in eui-latu clamitabat, falsa esse illa, quæ antea de dolore ipse sensisset. quem cum Cleanthes condiscipulus rogaret, quanam ratio eum de sententiâ deduxisset, respondit, Quia, cum tantum opera philosophiæ dedissem, dolorem tamen ferre non possem: satis esse argumenti, malum esse dolorem. plurimos autem annos in philosophia consumsi, nec ferre possum: malum est igitur dolor. Tum Cleanthem, cum pede terram percussisset, versum ex Epigonis ferunt dixisse,

Audisne hæc Amphiaræ sub terram abdite?

Zenonem significabat: à quo illum degenerare dolebat. At non noster Posidonius: quem & sæpè ipse vidi, & id dicam, quod solebat narrare Pompeius: se cum Rhodum venisset decedens ex Syria, audire voluisse Posidonium: sed cum audiisset eum grauitè esse ægram, quòd vehementer eius artus laborarent, voluisse tamen nobilissimum philosophum visere: quem vt vidisset, & salutauisset, honorificisque verbis prosequutus esset, molestequæ se dixisset ferre, quòd eum non posset audire: at ille. Tu verò, inquit, potes: nec committam, vt dolor corporis efficiat, vt frustra tantus vir ad me venerit, itaque narrabat eum grauitè et copiosè de hoc ipso, nihil esse bonum, nisi quod honestum esset, cubantem disputasse. cumquæ quasi faces ei dolo-

ris

ris admouerentur. sæpè dixisse, Nihil agis dolor: quã-
 uis sis molestus, nunquam te esse confitebor malum.
 Omninoq; omneis clari et nobilitati labores contem-
 nendo sunt etiam tolerabiles. Videmusne, apud quos
 eorum ludorum, qui Gymnici nominantur, magnus
 honos sit, nullum ab ijs, qui in id certamen descendãt,
 deuitari dolorem? apud quos autem venandi et equi-
 tandi laus vigeat, qui hanc petissent, eos nullum fu-
 gere dolorem? Quid de nostris ambitionibus, quid
 de cupiditate honorum loquar? quæ flamma est, per
 quam non concurrerint ij, qui hæc olim puuctis singu-
 lis colligebant? Itaque semper Africanus Socrati-
 cum Xenophontem in manibus habebat: cuius in pri-
 mis laudabat illud quod diceret, eosdem labores non
 esse equè graues imperatori & militi, quòd ipse ho-
 nos laborem leuiorem faceret imperatorum. Sed ta-
 men hoc euenit, vt in vulgus insipientium opinio va-
 leat honestatis, cum ipsam videre non possint. itaque
 fama & multitudinis iudicio mouentur, vt id hone-
 stum putent, quod à plerisq; laudetur. te autem, si in
 oculis sis multitudinis, tamẽ eius iudicio stare nolim:
 nec, quod illa putet, idem te putare pulcherrimũ. tuo
 tibi iudicio est vtendum, tibi si recta probanti place-
 bis, tum tu non modò nec viceris, quod paullo ãte præ-
 cipiebam, sed omneis & omnia. Hoc igitur tibi pro-
 pone, amplitudinem, & quasi quandam exagge-
 rationem quam altissimam animi, quæ maximè emi-
 net in contemendis et despiciendis doloribus, vna esse
 omne

omnium rem pulcherrimam, eoque pulchriorem, si va-
 cet populo, neque plausum captans, se tantum ipsa de-
 lectet. Quinetiam mihi quidem laudabiliora viden-
 tur omnia, quae sine venditione, & sine populo teste
 sunt: non quod fugiendus sit (omnia enim benefacta
 in luce se collocari volunt) sed tamen nullum theatrum
 virtuti conscientia maius est. atque in primis medite-
 mur illud, ut hac patientia dolorum, quam saepe iam a-
 nimi intentione dixi esse firmandam, in omni genere
 se equabilem praebeat. saepe enim multi, qui aut pro-
 pter victoriae cupiditatem, aut propter gloriam, aut etiam
 ut ius suum & libertatem tenerent, vulnera excepe-
 runt fortiter, et tulerunt: iidem ommissa contentione
 dolorem morbi ferre non possunt. neque enim illum, quem
 facile tulerant, ratione aut sapientia tulerant, sed stu-
 dio potius & gloria. Itaque barbari quidam, et imma-
 nes ferro decertare acerrime possunt, agrotare viri-
 liter non queunt. Graeci autem homines non satis ani-
 mosi, prudentes, ut est captus hominum satis, hostem
 aspicere non possunt, sed iidem morbos toleranter at-
 que humane ferunt, at Cymbri & Celtiberi in pra-
 elio exultant, lamentantur in morbo. nihil enim potest
 esse equabile, quod non à certa ratione proficiatur.
 Sed cum videas, eos, qui aut studio, aut opinione du-
 cantur, in eo persequendo atque adipiscendo, dolore
 non frangi: debes existimare aut non esse malum dolorem,
 aut, etiam si, quicquid asperum alienumque à natura sit,
 id appellari placeat malum, tantulum tamen esse, ut à
 virtute

virtute ita obruatur, vt nusquam appareat. quæ meditare, queso, dies & nocteis. latius enim manabit hæc ratio, & aliquanto maiorem locum, quam de vno dolore, occupabit. nam si omnia fugienda turpitudinis, adipiscendaq; honestatis causa faciemus, non modo stimulos doloris, sed etiam fulmina fortune contemnamus licebit, præsertim cum paratum sit illud ex hesterna disputatione perfugium. vt enim sicut nauiganti, quem prædones insequantur, deus quis dixerit, Eijce te de nauis: præstò est qui excipiat, vel delphinus, vt Arionem Methymnæum: vel equi Pelopis illi Neptunij, qui per vnda currus suspensio, rapuisse dicuntur, excipient te, & quo velis, perferent: omnem omittat timorem: sic vrgentibus asperis & odiosis doloribus, si tanti sint, vt ferendi non sint, quo sit confugiendum, vides. Hæc fere hoc tempore putavi esse dicenda. sed tu fortasse in sententia permanes. Minimè vero: me quæ biduo duarum rerum, quas maximè timebam, spero liberatum metit. Cras ergo ad clepsydram: sic enim duximus: sed tibi hoc video non posse deberi. Ita prorsus. & illud quidem ante meridiem, hoc eodem tempore. Sic faciemus, tuisquæ optimis studijs obsequemur.

M. T. C.

M. T. C. T V S C V L A N A

R V M Q V A E S T I O N V M,

AD M. BRVTVM LIBER TER.

tius, de ægritudine leni-
enda.

Vidham esse Brute causa putem,
cur, cum constemus ^{compositi sumus} ex animo &
corpore, corporis curandi tuendi-
que causa quasit a sit ars, eiusque
utilitas deorum immortalium in-
uentioni consecrata: animi autē

medicina nec tam desiderata sit antequam inuenta,
nec tam culta posteaq̄ cognita est, nec tam multis gra-
ta et probata, plurib. etiā suspecta & inuisa: an quæ
corporis grauitatē & dolorē animo iudicamus, ani-
mi morbum corpore non sentimus? ita sit, vt animus
de se ipse tū iudicet, cum idipsū quod iudicat, agro-
tet? quod sit aleis nos natura genuisset, vt eam ipsam
intueri & p̄s̄icere, eademq̄ optima duce cursum vi-
ta conficere possemus: haud erat sanē, quod quisq̄ ra-
tionē ac doctrinā requireret. nunc paruulos nobis de-
dit igniculos, quos celeriter malis morib. opinionibus-
que deprauatos sic restringim⁹, vt nusq̄ natura lumē
appareat. sunt. n. ingenijs nostris semina innata virtū
tū, q̄ si adolascere liceret, nos ad beatā vitā p̄duce-
rēt, nūc autē simulatq̄ ^{id est in omni} editi in lucē et suscepti sumus.

in omni

De Philosophia Regnantis circa
philosophiam in schola solida
cum tantum animis corpore
sit praecipuum, etc.

IN praemio huius libri M. T. conuenienter quod corporis
medicinam magis mortales erunt quam animorum p̄hibet
faciunt ut quod animi est post habitū totū praecipuum omnia
animi corpus temperantur p̄hibet praecipuum omnia
pariam tū unde similes animi tū obstruenda ut nihil corpore
vivunt ingenia p̄hibet anima corpore in saq̄ma animi in malis si in-
tū

^{admirandum}
 simus, elaborandum est. quanquam de vniuersa philoso-
 phia, quant opere & expetenda et colenda esset, satis
 vt arbitrator, dictum est in Hortensio. De maximis au-
 tem rebus nihil ferè intermisimus nec disputare nec
 scribere, his autem libris exposita sunt ea, que a nobis
^{his cuiuslibet animi qui estis spiritum}
^{solus et vniuersis} ^{in illa et pro me}
 cum familiaribus nostris in Tusculano erant disputata.
 Sed quoniam duobus superioribus, de morte et de do-
 lore dictum est, tertius dies disputationis hoc tertium
 volumen efficiet. Vt enim in Academia nostra descen-
 dimus, inclinatio iam in pomeridianum tempus die popo-
^{post meridiem}
 sci eorum aliquem, qui aderant, causa disserendi, tum
^{quod si in}
 res acta sic est. Videtur mihi in sapientem cadere
^{percurrant et aliqua passio estare} ^{percurrant in sapientem}
 posse aegritudo. Num reliqua quoque perturbationes ani-
^{simi. ad hunc modum}
 mi, formidines, libidines, iracundia? haec enim ferè
 sunt eiusmodi, quae Graeci ^{appellantes} ^{porro in animo} appellant, ego poteram
^{in proprio} ^{in Latina non tenet}
 morbos, et id verbum esset è verbo, sed in consuetudine
^{ind. nam non cadit}
 nostram non caderet. nam misereri, inuidere, gestire,
^{amandis rebus}
 letari, haec omnia morbos Graeci appellant, motus ani-
 mi rationi non obtemperantes: nos autem hos eosdem
^{omnino huius}
 motus concitati animi recti, vt opinor, perturba-
^{animi}
 tiones dixerimus, morbos autem non satis vsitate,
 nisi quod aliud tibi videtur. Mihi vero isto modo.
^{frasa laetan}
 Haecne igitur cadere in sapientem putas? Pror-
^{esse inchoat}
 sus existimo. Ne ista gloriosa sapientia non ma-
^{non habenda est magna pro} ^{talibus sapientibus}
 gno estimanda est, siquidem non multum differt
^{in ista} ^{omnis motus animi in}
 ab insania. Quid est tibi omnine animi commotio
^{ma}
 videtur insania? Non mihi quidem soli: sed id quod
 admirari saepe soleo, maioribus quoque nostris hoc ita
 visum

visum intelligo multis seculis ante Socratem: à quo ^{Socrate} ^{philosophia} haec omnis, quæ est de vita & moribus, philosophia manavit. Quonam tandem modo? Quia nomen insanie significat mentis agrotationem & morbum, id est, insanitatem & egritudinem animi, quam appellarunt insaniam. omnes enim perturbationes animi, morbos philosophi appellant, negantq; stultum quenquam his morbis vacare. qui autem in morbo sunt, sani non sunt: & omnium insipientium animi in morbo sunt. omnes insipientes igitur insaniant. sanitatem enim animorum, positam in tranquillitate quadam, constantiaque censebant. his rebus mentem vacuum appellarunt insaniam, propterea quod in perturbato animo, sicut in corpore, sanitas esse non possit, nec minus illud acutè, quod animi effectiorem lumine mentis carentem nominaverunt amentiam, eandemque dementiam. Ex quo intelligendum est, eos, qui hæc rebus nomina posuerunt, sensisse hoc idem, quod à Socrate acceptum diligenter Stoici retinuerunt, omnes insipientes esse non sanos. qui enim animus est in aliquo morbo (morbos autem hos perturbatos motus, ut modo dixi, philosophi appellant) non magis est sanus, quam id corpus quod in morbo est. Ita fit, ut sapientia sanitas sit animi, insipientia autem quasi insanitas quadam, quæ est insaniam, eademq; demètia. multoq; melius hæc notata sunt verbis Latinis, quàm græcis: quod alijs quoq; multis locis reperietur. Sed id alias nunc qd instat.

Totum igitur id, quod quærimus, quid & quale sit, verbi vis ipsa declarat. Eosenim sanos intelligi necesse est, quorū mens motu, quasi morbo perturbata nulla sit, qui contra affecti sunt, hos insanos appellari necesse est. itaque nihil melius, quàm quod est in consuetudine sermonis Latini, cū exisse ex potestate dicimus eos, qui effrenati feruntur aut libidine, aut iracundia: quanquam ipsa iracundia libidinis est pars. sic enim definitur iracundia, vlciscendi libido. qui igitur exisse ex potestate dicuntur, iccirco dicuntur, quia non sunt in potestate mentis, cui regnum totius animi à natura tributum est. Græci autem $\mu\alpha\nu\acute{\iota}\alpha$ vnde appellent, non facile dixerim. eam tamē ipsam distinguimus nos melius, quàm illi. hāc enim insaniam quæ iuncta stultitiæ patet latius, à furore disiungimus. Græci volunt illi quidem. sed parū valent verbo: quē nos furorem, $\mu\epsilon\lambda\alpha\gamma\chi\omicron\lambda\iota\alpha\nu$ illi vocant: quasi verò atrabili solum mens, ac non sæpè vel iracundia grauiore, vel timore, vel dolore moueatur. quo genere Athamantem, Alcmaonem, Aiacem, Orestem furere dicimus. Qui ita sit affectus, eum dominum esse rerum suarum vetant XII. tabulæ. Itaque non est scriptum, SI INSANVS, SED SI FVRIOSVS ESSE INCIPIT. Insaniam enim censuerunt, id est incōstantiam sanitate vacantem, posse tamen tueri mediocritatem officiorum, & vitæ communem cultum atque vsitatum: furorem autem esse rati sunt mentis ad omnia cecitatem: quod cum maius esse videatur, quàm

quàm insania: tamen eiusmodi est, vt furor in sapien-
tem cadere possit, non possit insania. Sed hæc alia quæ-
stio est. nos ad propositum reuertamur. Cadere opi-
nor in sapientem ægritudinem tibi dixisti videri. E-
go verò ita existimo. Humanum id quidem, quòd ita
existimas: non enim silice nati sumus: sed est natura
in animis tenerum quiddam atque molle, quod ægri-
tudine, quasi tempestate, quatiatur. nec absurdè Crā-
tor ille, qui nostra Academia vel in primis fuit nobilis:
Minimè, inquit, assentior ijs, qui istam nescio quam
indolentiam magnopere laudant: quæ nec potest vlla
esse, nec debet. Ne ægrotus sim, inquit: sed si fuerim,
sensus adsit, siue secetur quid, sine auellatur a corpo-
re. nam istuc nihil dolere, non sine magna mercede
contingit, immanitatis in animo, stuporis in corpore.
Sed videamus, ne hæc oratio sit hominum assentanti-
um nostra imbecillitati, & indulgentium mollitudi-
ni. nos autem audeamus non solum ramos amputare
miseriarū, sed omneis radicum fibras euellere. tamē
aliquid relinquetur fortasse: ita sunt stirpes alta stul-
titiæ. sed relinquetur id solum, quod est necessari-
um. illud quidem sic habeto, nisi sanatus animus sit.
quod sine philosophia fieri non potest, finem miseria-
rum nullum fore. quamobrem, quoniam capimus,
tradamus nos ei curandos: sanabimur, si volumus.
& progrediar quidem longius. non enim de ægri-
tudine solum (quanquam id quidem primū, sed de
omni animi, vt ego posui, perturbatione: vt Greci

volunt, morbo, explicabo. Et primò, si placet, Stoico-
 rum more agamus, qui breuiter astringere solent ar-
 gumenta: deinde nostro instituto vagabimur. QUI
 FORTIS est, idem est fidens: quoniam confidens
 mala consuetudine loquendi in vitio ponitur. ductum
 verbum à confidendo, quod laudis est. qui autem est
 fidens, is profectò non extimescit. discrepat enim à ti-
 mendo, confidere: atque in quem cadit aegritudo, in
 eundem timor. quarum enim rerum presentia sumus
 in aegritudine, easdem impendenteis & venienteis ti-
 memus. ita fit, vt fortitudini aegritudo repugnet. ve-
 risimile est igitur in quem cadit aegritudo, in eundem
 cadere timorem, & in fractionem quandam animi,
 & demissionem: in quemque ea cadunt, in eundem
 cadit vt seruit, vt victum se quandoque fateatur.
 quæ qui recipiat, recipiat idem necesse est timidita-
 tem & ignauiam. non cadunt autem hæc in virum
 fortem. igitur ne aegritudo quidem. at nemo sapiens ni-
 si fortis non cadet ergo in sapientem aegritudo. Præte-
 rea necesse est, qui fortis sit, eundem esse magni ani-
 mi: qui magni animi. inuictum: qui inuictus eum, hu-
 manas res despiciere, atque infra se positas arbitrari,
 despiciere autem nemo potest eas res, propter quas æ-
 gritudine affici potest. ex quo efficitur, fortem verum
 aegritudine nunquam affici. omnes autem sapientes,
 fortes. non cadit igitur in sapientem aegritudo. Et
 quemadmodum oculus conturbatus non est probè af-
 fectus ad suum munus fungendum & reliquæ partes,
 totum

totumne corpus, à statu cum est motum, deest officio suo et muneri: sic conturbatus animus non est aptus ad exequendum munus suum. munus autem animi est, ratione bene uti: & sapientis animus ita semper affectus est, ut ratione optimè utatur. nunquam est igitur perturbatus, at aegritudo perturbatio est animi: semper igitur ea sapiens vacabit. Verisimile etiam illud est, qui sit temperans, quem Graeci σωφρονα appellunt, eamque virtutem σωφροσύνην vocat, quam soleo equidem tum temperantiam, tum moderationem appellare, nonnunquam etiam modestiam: sed haud scio, an rectè ea virtus frugalitas appellari possit, quod angustius apud Graecos valet: qui frugi homines χρησιμῆς appellant, id est, tantummodo vtileis. at illud latius. est enim omnis abstinentia, omnis innocentia, quae apud Graecos vsitatum nomen nullum habet, sed habere potest ἀβλαβείαν. nam est innocentia affectio talis animi, quae noceat nemini. Reliquas autem virtutes frugalitas continet. quae nisi tanta esset, & si ijs angustius, quibus plerique putant, teneretur, quam esset L. Pisonis cognomen tantopere laudatū. Sed quia nec qui propter metū praesidium reliquit, quod est ignavia: nec qui propter avaritiam clam depositū non reddidit, quod est iniusticia: nec qui propter temeritatem male rem gessit, quod est stulticia, frugi appellari solet: eò treis virtutes, fortitudinem, iustitiam, prudentiam, frugalitas amplexa est: et si hoc quidem commune est virtutum. omnes enim inter

se nexa & iugata sunt .reliqua igitur, & quarta vitus, vt sit ipsa frugalitas .necesse est, eius enim videtur esse proprium, motus animi appetentis regere & sedare: semperque aduersantem libidini, moderatam in omni reseruare constantiam: cui contrarium vitium nequitia dicitur .Frugalitas, vt opinor, à siuge: qua nihil melius è terra oritur, nequitia ab eo, (& si hoc erit fortasse durius), sed tentemus, & luisse putemur, si nihil sit, ab eo, quod nec quicquam est in tali homine, ex quo idem nihili dicitur. Qui sit frugi igitur, vel, si maius, moderatus & temperans, eum necesse est esse constantem: qui autem constans, quietus: qui quietus, perturbatione omni vacuus .ergo etiã egritudine: & sunt illa sapientis. aberit igitur à sapiente egritudo. Itaq; nō inscite Heracleotes Dionysius ad ea disputat. quæ apud Homerū Achilles queritur, hoc, vt opinor, modo,

Corq; meum penitus turgescit tristibus iris,
 Cum decore atq; omni me orbatū laude recordor.
 Num manus affecta rectè est, cum in tumore est? aut
 num quodpiam membrum tumidum ac turgidum nō
 viciosè se habet? sic igitur inflatus & tumens animus
 in vitio est. Sapientis aut animus semper vacat vitio
 nunquã turgescit, nunq; tumet. at iratus animus eius
 modi est. nunquã igitur sapiens irascitur. nã si irascitur
 etiam concupiscit. proprium est enim irati, cupere,
 à quo lesus videatur, ei quàm maximū dolorem inu-
 rere. q; autem id concupierit, eum necesse est, si id con-
 secutus

secutus sit, magnopere letari. ex quo fit, ut alieno malo gaudeat. quod quoniam non cadit in sapientem, ne ut irascatur quidem cadit. si autem caderet in sapientem aegritudo, caderet etiam iracundia. qua quoniam vacat, aegritudine etiam vacabit. Etenim si sapiens in aegritudinem incidere posset, posset etiam in misericordiam, posset in inuidiam (non dixi in inuidiam, quae tum est, cum inuidetur: ab inuidendo autem inuidencia recte dici potest, ut effugiamus ambiguum nomen inuidiae: quod verbum ductum est à nimis intuendo fortunam alterius, ut est in Menalippo,

Florem quis nam liberum inuidit mecum.

Male Latine videtur. sed praclare Attius, ut enim videre, sic inuidere florem rectius, quam flori dicitur. nos consuetudine prohibemur: poeta ius suum tenuit, & dixit audacius. Cadit igitur in eundem & misereri, & inuidere. nam qui dolet rebus alicuius aduersis, idem alicuius etiam secundis dolet: ut Theophrastus interitum deplorans Callisthenis sodalis sui, rebus Alexandri prosperis angitur. itaque dicit Callisthenem incidisse in hominem summa potentia, summaque fortuna, sed ignarum quemadmodum rebus secundis uti conueniret. At qui quemadmodum misericordia aegritudo est ex alterius rebus aduersis, sic inuidencia aegritudo est ex alterius rebus secundis. In quem igitur cadit misereri, in eundem etiam inuidere. non cadit autem inuidere in sapientem. ergo ne misereri quidem. quod si hoc aegre ferre sapiens soleret, misereri etiam sole-

ret. abest ergo à sapiente aegritudo. Hæc si dicuntur à Stoicis, concluduntur quæ contortius: sed latius aliquanto dicenda sunt & diffusius. sententijs tamen videntur eorum potissimum, qui maximè forti, & ut ita dicam, virili vtuntur ratione atque sententia. nam Peripatetici familiares nostri, quibus nihil est vberius, nihil eruditius, nihil grauius, mediocritate vel perturbationum, vel morborū animi mihi nō sanè probant. Omne enim malum, etiam mediocre, magnum est. nos autem id agimus, vt id in sapiente nullū sit omnino. nam vt corpus, etiam si mediocriter agrū est, sanum ne est: sic, si in animo est ista mediocritas, caret sanitate. Itaque præclare nostri, vt alia multa, molestiam, sollicitudinem, angorem propter similitudinem corporum aegrorum, aegritudinē nominauerūt. propemodum verbo Græci omnem animi perturbationem appellant: vocant enim τῶνδ' id est morbū, quicumque est motus in animo turbidus. nos melius aegris enim corporibus. simillima est animi aegritudo. at non similis agrotationis est libido, non immoderata letitia, quæ est voluptas animi elata & gestiens. ipse etiam metus non est morbi admodum similis, quāquam aegritudini est finitimus: sed propriè, vt agrotatio in corpore, sic aegritudo in animo nomen habet non seiunctum à dolore. Doloris igitur huius origo nobis explicanda est, id est, causa efficiens aegritudinem in animo, tanq̃ agrotationē in corpore. nā vt medici, causa morbi inuenta, curationē esse inuentā putant.

tant

tant: sic nos, causa aegritudinis reperta, medendi facultatem reperiemus. Est igitur causa omnis in opinione, nec verò aegritudinis solum, sed etiam reliquarum omnium perturbationum: quæ sunt genere quatuor, partibus plures. nam cum omnis perturbatio sit animi motus vel rationis expers, vel rationem aspernans, vel rationi non obediens: isque motus aut boni aut mali opinione concitetur, bifariam quattuor perturbationes equaliter distributæ sunt, nam duæ sunt ex opinione boni: quarum altera, voluptas gestiens, id est, præter modum elata letitia opinione presentis magni alicuius boni: altera vel cupiditas rectè, vel libido dici potest, quæ est immoderata appetitio opinati magni boni rationi non obtemperans. Ergo hæc duo genera, voluptas gestiens & libido, bonorum opinione turbantur, ut duo reliqua, metus & aegritudo malorum. nam & metus opinio est magni mali impendētis: & aegritudo, est opinio magni mali presentis & quædam recens opinio talis mali, ut eo rectè videatur esse angere. id aut est, ut is, qui doleat, oportere opinetur sed dolere. his autem perturbationibus, quas in vita hominum stultitia quasi quasdam immittit furias, atque incitat, omnibus viribus atque opibus repugnandum est, si volumus hoc quod datum est vitæ tranquillè placidèque traducere. Sed ceteræ aliæ nunc aegritudinē, si possumus depellamus, id. u. sit propositum: quandoquidē eam tu videri tibi in sapientem cadere dixisti. quæ ego nullo modo existimo. tæta. n. res est, misera, detestabilis, omni cōtentione

tione velis, vt ita dicam, remisq₃ fugienda. qualis enim tibi ille videtur Tātalo prognat⁹, Pelope natus, qui quondā à socero Oenomaos rege Hippodamiā raptis nactus est nuptijs? Iouis iste quidem pronepos, tamne ergo abiectus, tamq₃ fractus?

Nolite, inquit, hospites adire ad me, illico istic

Ne contagiomea bonis, vmbraue obsit:

Tanta vis sceleris in corpore hæret.

Tute Thyesta damnabis, orbabisq₃ luce propter vim sceleris alieni? quid? illum filium solis, nonne patris ipsius luce indignum putas?

Refugere oculi, corpus macie extabuit:

Lacrymæ peredere humore exsanguis genas:

Situ nidoris barba pedore horrida,

Atq₃ intonsa infuscata pectus illuue scabrum.

Hæc mala, ô stultissime Aæta, ipse tibi addidisti: non erant in his, quæ tibi casus inuexerat, & quidem inueterato malo, cum tumor in animo resedisset. est autem ægritudo, vt docebo, in opinione mali recentis. sed mœrens videlicet regni desiderio, non filia. illam enim oderas: & iure fortasse: regno non æquo animo carebas. est ante impudens luctus mœrore se conficientis, quod imperare non liceat liberis. Dionysius quidem tyrānus Syracusis expulsus, Corinthi pueros docebat: vsque eo imperio carere non poterat. Tarquinio verò quid impudentius? qui bellum gereret cum ijs, qui eius non tulerant superbiam? Is cū restitui in regnum, nec Veientium nec Latinorum armis potuisset,

isset, Cum as se contulisse dicitur, inque ea vrbe senio
 & aegritudine esse confectus. Hoc tu igitur censes sa-
 pienti accidere posse, vt aegritudine opprimatur, id
 cū miseria? nam cum omnis perturbatio miseria est,
 tum carnificina est aegritudo. habet ardorem libido,
 leuitatem letitia gestiens, humilitatem metus: sed
 aegritudo maiora quaedam, tabem, cruciatum, affecti-
 onem, foeditatem: lacerat, exest animum, planè que
 conficit. hanc nisi exuimus sic vt abijciamus, miseria
 carere non possumus. At hoc quidem perspicuum est,
 tum aegritudinem existere, cum quid ita visum sit, vt
 magnum quoddam malum adesse & virgere videa-
 tur. Epicuro autem placet opinionem mali aegritudi-
 nem esse natura, vt quicumque intueatur in aliquod
 maius malum, si id sibi accidisse opinetur, sit conti-
 nuo in aegritudine. Cyrenaici non omni malo aegritu-
 dinem effici censent, sed inspirato, & nec opinato ma-
 lo. Est id quidem non mediocre ad aegritudinem au-
 gendam. videntur enim omnia repentina grauiora.
 Ex hoc & illa iura laudantur:

Ego, cum genui, tum moriturum sciui, & ei rei
 sustuli:

Præterea ad Troiam cum misi ob defendendam
 Græciam,

Sciebam me in mortiferum bellum, non in epulas
 mittere.

Hæc igitur præmeditatio futurorum malorum lenit
 eorum aduentum, quæ venientia longè antè videris.

Itaq;

Itaq; apud Euripidē à Theseo dicta laudantur. licet enim, vt sœpè faciamus, in Latinum illa conuertere:

Nam qui hæc audita à docto meminissē viro,

Futuras mecum commentabar miseras:

Aut mortem acerbam, aut exulij mæstā fugam;

Aut semper aliquam molem meditabar mali:

Vt si qua inuecta diritas casu foret,

Ne me imperatum cura laceraret repens.

Quod autem Theseus à docto viro se audisse dicit, id de se ipso loquitur Euripedes: fuerat enim auditor Anaxagoræ: quem ferunt nunciata morte filij dixisse: Sciebam me genuisse mortalem. quæ vox declarat, ijs esse hæc acerba, à quibus non fuerint cogitata. Ergo id quidem non est dubium, quin omnia, quæ mala putantur, sint improuisu grauiora. Itaq; quanquam non hæc vnare efficit maximam egritudinem: tamē quoniam multum potest prouisio animi, & præparatio ad minuendum dolorē, sint semper omnia homini humana meditata. & nimirum hæc est illa præstans & diuina sapientia, perceptas penitus, & pertractatas humanas res habere, nihil admirari, cū acciderit: nihil, antequā euenerit, non euenire posse arbitrari.

Quamobrem omnes cum secundæ res sunt maximè: tum maximè

Meditari secum oportet, quo pacto aduersam ærumnam ferant:

Pericla, danma, exilia peregrè rediens semper cogitet,

Aut

Aut filij peccatum, aut vxoris mortem, aut mor-
bum filia? (mo sit nouum:

Communia esse hac, fieri posse: vt ne quid ani-
Quiuquid prater spem eueniat, omne id de put a-
re esse in lucro.

Ergo hoc Terentius à philosophia sumptum cū tam
commodè dixerit, nos, è quorum fontibus id haustū
est, non & dicemus hoc melius, & constantius sentie-
mus? hic est enim ille vultus semper idem, quem dici-
tur Xantippe prædicare solita in viro suo fuisse Socra-
te: eodem vultu semper se vidisse exeuntem illum do-
mo, & reuertētem. Nec vero ea frons erat, quæ Mar-
ci Crassi illius veteris, quem semel ait in omni vita ri-
sisse Lucilius, sed tranquilla & serena. sic enim acce-
pimus. iure autem erat semper idem vultus, cum mē-
tis, à qua is fingitur, nulla fieret mutatio. Quare ac-
cipio quidem à Cyrenaicis hæc arma contra casus &
euenetus, quibus eorum aduenienteis impetus diu-
turna præmeditatione frangantur: simulquæ in-
dico, malum illud opinionis esse, non naturæ. si e-
nim in re essent, cur fierent prouisa leuiora? Sed
est, vsdem de rebus quod dici possit subtilius, si pri-
us Epicuri sententiam viderimus, qui censet ne-
cesse esse omnibus in ægritudine esse, qui se in malis esse
arbitrentur, siue illa antè prouisa et expectata sint,
siue inueterauerint. nam neque venustate minui ma-
la, neque fieri præmeditata leuiora, stultamquæ etiā
esse meditationem futuri mali, aut fortasse ne futuri
quidem

quidem: satis esse odiosum malum omne, cum venisset: qui autem semper cogit auisset, accidere posse aliquid aduersi, ei fieri illud sempiternum malum: si vero ne futurum quidem sit, frustra suscipi miseriam voluntariam. ita semper angit aut accipiendo, aut cogitando malo. Leuationem autem ægritudinis in duabus rebus ponit, auocatione à cogitanda molestia, & reuocatione ad contemplandas voluptates. parere enim censet animum rationi posse, & quo illa ducat, sequi. Vetat igitur ratio intueri molestias: abstrahit ab acerbis cogitationibus hebetem aciem ad miseras contemplandas: à quibus cum cecinit receptui, impellit rursus, & incitat ad conspiciendas, totaq; mente cōtrectandas varias voluptates: quibus ille & præteritarum memoria, & spe consequentium sapientis vitam refert amputat. Hæc nostro more nos diximus: Epicurei dicunt suo. sed, quæ dicant, videamus: quo modo, negligamus. Principio malè reprehendit præmeditatione rerum futurarum. nihil enim quod tam obtundat, eleuet quæ ægritudinem, quam perpetua in omni vita cogitatio, nihil esse quod accidere non possit, quàm meditatio condicionis humanæ, quæ vitæ lex, commentatioq; parendi: quæ hoc nō assert, vt semper mereamus, sed vt nunquam. neque enim qui rerum naturam, qui vitæ varietatem, qui imbecillitatem generis humani cogitat, meret cum hæc cogitat, sed tum vel maximè sapientiæ fungitur munere. vtrunque enim consequitur, vt et considerandis rebus

rebus humanis proprio philosophiae fruatur officio, & aduersis casibus triplici consolatione sanetur: primū, quod posse accidere diu cogitauerit: quæ cogitatio vna maximè molestias omneis extenuat & diluit: deinde, quod humana ferēda intelligit: postremo, quod videt nullum malū esse, nisi culpā. Culpā autem nullam esse. cum id, quod ab homine nō potuerit prestari, euenerit. nam reuocatio illa, quam affert, cum à contuendis nos malis auocat; nulla est. non est enim in nostra potestate, fodicantibus ijs rebus, quas malas esse opinemur, dissimulatio, vel obliuio, lacerant, vexant, stimulos admouent, igneis adhibent, respirare non sinunt: & tu obliuisci iubes, quod cōtra naturam est? quod a natura datum est, auxilium extorques inueterati doloris? est enim tarda illa quidem medicina, sed tamen magna, quam affert longinquitas & dies. Iubes me bona cogitare, obliuisci malorum. diceres aliquid, & magno quidem philosopho dignum, si ea bona sentire es, quæ essent homine dignissima. Pythagoras mihi sic diceret, aut Socrates, aut Plato: Quid iaces? aut quid mæres? aut cur succumbis, cedisq; fortuna, quæ peruellere te forsitan potuerit & pungere, non potuerit certè vires frangere? magna vis est in virtutibus. eas excita, si fortè dormiūt: iam tibi aderit princeps fortitudo, quæ te animo tanto esse coget, vt omnia, quæ possint homini euenire, contempnas, & pro nihilo putes. aderit temperantia: quæ est eadem moderatio; à me quidem paullo antè

appellata frugalitas, quae te turpiter & nequiter facere nihil patiatur. quid est autem nequius, aut turpius effœminato viro? Ne iustitia quidem te sinet ista facere, cui minimum esse videtur in hac causa loci. quae tamen ita dicet, dupliciter esse te iniustum: cū & alienum appetas, qui mortalis natus, conditionem postules immortalium: & grauius feras, te, quod vendendum acceperis, reddidisse. Prudentia verò quid respondebis, dicenti virtute se esse contentam, quomodo ad bene viuendum, sic & ad beatè? quae si extrinsecus religata pendeat, & non oriatur ex se, & rursus ad se reuertatur, & omnia sua complexa nihil querat aliunde: non intelligo, cur aut verbis tam vehementer ornada, aut re tantoperè expetenda videatur. Ad haec bona si me reuocas Epicure, pareo, sequor, vt or te ipso duce, obliuiscor etiam malorum vt iubes: eo què facilius, quòd ea ne in malis quidem ponenda censeo. sed traducis cogitationes meas ad voluptates: quas? corporis, credo, aut quae propter corp^o vel recordatione, vel spe cogitentur. Nunquid est aliud, rectè ne interpretor sententiam tuam? solent enim isti negare nos intelligere, quid dicat Epicurus. Hoc dicit, & hoc ille ἀκρόχολος me audiēte Athenis senex Zeno istorum acutissimus contendere, & magna voce dicere solebat, eum esse beatum, qui praesentibus voluptatibus fruere tur, consideret què se fruiturū aut in omni, aut in magna parte vitæ, dolore non interueniēte: aut si interueniret, si summus foret, futis

ϕυτῆρ

rum breuē si productior, plus habiturum iucundi, quā
mali. hæc cogitantem fore beatum, præsertim si &
antè perceptis bonis contentus esset, nec deos extimes-
ceret. Habes formam Epicuri vitæ beatæ, verbis Ze-
nonis expressam, nihil vt possit negari. Quid ergo? hu-
ius ne vitæ propositio & cogitatio aut Thyestem leua-
re poterit, aut Acetam, de quo paullo antè dixi, aut
Telamonem pulsum patria exulantem, atq; egentē
in quo hæc admiratio fiebat:

Hiccine est Telamon ille, modò quem gloria
ad celum extulit? (sua.

Quē aspectabāt? cui⁹ ob os Graij ora obuertebant
Quod si cui, vt ait idem, simul animas cum re concidi-
dit, a grauibus illis antiquis philosophis petenda medi-
cina est, non ab his voluptarijs. quam enim isti bono-
rum copiam dicunt? fac sanè summum bonum esse nō
dolere. quanquam id non vocatur voluptas, sed non
necesse est nunc omnia. id ne est, quo traducti luctum
leuemus? sit sanè summum malum dolere. in eo igitur
qui non est, si malo careat continuone fruitur summo
bono? Quid tergiversamur, Epicure, nec fatemur
eam nos dicere voluptatem, quam tu idem, cum os
perfricuiisti, soles dicere? sunt hæc tua verba, nec ne?
In eo quidem libro, qui continet omnem disciplinam
tuam (fungar enim iam interpretis munere, ne quis
me putet fingere) dicis hæc: Nec equidem habeo
quod intelligam bonum, detrahens eas voluptates,
quæ sapore percipiuntur: detrahens eas quæ auditu

& cantibus: detrahēs eas etiam, quæ ex formis per-
 cipiuntur oculis, suaueis motiones, siue quæ aliæ volu-
 ptates in toto homine gignuntur quolibet è sensu.
 Nec vero ita dici potest, mentis letitiam solam esse in
 bonis. letantem enim mentem ita noui spe eorum o-
 mnium, quæ supra dixi fore, vt natura ijs potiēns do-
 lore careat. Atq; hæc quidem his verbis, quiuis vt in-
 telligat quam voluptatem norit Epicurus. Deinde
 paullo infra: Sæpe quæsiui, inquit, ex ijs, qui appellan-
 tur sapientes: qui haberent quod in bonis relinque-
 rent, si illa detraxissent, nisi vellent voces inanes fun-
 dere: nihil ab his potui cognoscere: qui si virtutes e-
 bullire velint, & sapientias, nihil aliud dicent, nisi eā
 vim, qua efficiantur eæ voluptates, quas supra di-
 xi. Quæ sequuntur, in eandem sententiam sunt:
 totusque liber, qui est de summo bono, refertus &
 sententijs & verbis talibus est. Ad hancine igitur
 vitam Telamonem illum reuocabis, vt leues ægritu-
 dinem? & si quem tuorum afflictum marore videris,
 huic acipenserem potius, quam aliquem Socraticum
 libellum dabis? ὀδραυλεος hortabere vt audiat voces
 potius, quam Platonis? expones, quæ spectet florida
 & varia? fasciculum ad nares admouebis? incendes
 odores? & sertis redimiri iubebis, & rosa? si vero ali-
 quid etiam, tum plane luctum omnem absterferis?
 Hæc Epicuro confitenda sunt, aut ea, quæ modo ex-
 pressa ad verbum dixi, tollenda de libro, vel totus li-
 ber potius abijciendus: est enim confertus voluptatib.
 Quæ

Querendum igitur, quemadmodum aegritudine pri-
uemus eum, qui ita dicat.

Pol mihi natura magis nunc desit, quam genus.

Nanque regnum suppetebat mihi: vt scias quan-
to è loco,

Quantis opibus, quibus de rebus lapsa fortuna oc-
cidat

Quid? huic calix mulsi impingendus est, vt plorare
desinat, aut aliquid huiusmodi? Ecce tibi ex altera
parte ab eodem poeta.

Ex opibus summis, opis egens Hector tua.

Huic subuenire debemus: quærit enim auxilium.

Quid petam presidii, aut exequar? quoue nunc
auxilio, aut fuga

Freta sim? arce & vrbe orba sum: quo accedam?
quo applicem?

Cui nec aræ patriæ domi stant fractæ & disiectæ
iacent.

Fana flamma deflagrata, tostis alti stant pa-
rietes

Deformati, atq; abierte crassa.

Scis quæ sequantur, & illud in primis:

O pater, ô patria, ô Priami domus,

Septum altifono cardine templum:

Vidi egote, astante ope barbarica,

Tectis celatis, laqueatis,

Auro, ebore instructam regificè.

O poetam egregium, quanquã ab his Cantoribus Eu-

phorionis contēnitur. sentit omnia repentina & inopinata esse grauiora. Exaggeratis igitur regis opibus, quae videbantur sempiterna fore, quid adiungit?

Hæc omnia vidi inflammari,

Priamo vitam euitari,

Iouis aram sanguine turpari.

Præclarum carmen. est enim & rebus & verbis & modis lugubre. Eripiamus huic ægritudinem: quo modo? collocemus in culcitra plumea, psaltriam adducamus, cedrum incendamus, demus scutellam dulciculæ potionis, aliquid ꝑ videamus & cibi. Hæc tandem bona sunt, quibus ægritudines grauisima detrahantur? tu enim paullo antè ne intelligere quidem te alia bona dicebas. Reuocari igitur oportere à merore ad cogitationem bonorum, conueniret mihi cum Epicuro, si, quid esset bonum, conueniret. Dicit aliquis: Quid? ergo tu Epicurum existimas ista voluisse, aut libidinosas eius fuisse sententias? ego verò minimè. video enim ab eo dici multa seuerè, multa præclare. itaque vt sæpè dixi, de acumine eius agitur, non de moribus. Quamuis spernat voluptates eas, quas modo laudauit: ego tamen meminero, quod videatur ei summum bonum. non enim verbo solum posuit voluptatem, sed explanauit quod diceret. Saporem inquit, & corporum complexum, & ludos, atque cantus, & formas eas, quibus oculi iucundè moueantur. Num fingo? num mentior? cupio refelli. quid enim laboro, nisi vt veritas in omni quæstione explicetur?

At idem

At idem ait non crescere voluptatem dolore detracto. summamq; voluptatem nihil dolere. paucis verbis tria magna peccata: vnum, quod secum ipse pugnat, modo enim, ne suspicari quidem se quicquam bonum, nisi sensus quasi titillarentur voluptate. nunc autem, summam voluptatem esse dolore carere. potestne magis ipse secum pugnare? Alterum est peccatum, quod, cum in natura tria sint, vnum gaudere, alterum dolere, tertium nec gaudere, nec dolere, hic putat primum & tertium idem esse, nec distinguit à non dolendo voluptatem. Tertium peccatum comune cum quibusdam, quod, cum virtus maxime expetatur, eiusq; adipiscendi causa philosophia quaesita sit, ille à virtute summum bonum separavit. At laudat, & saepe virtutē. Et quidē C. Gracchus, cum largitiones maximas fecisset, & effudisset ararium. verbis tamē defendebat arariū. Quid verba audia, cum facta videā? Piso ille Frugi semper contra legē frumentariā dixerat. is lege lata consularis ad frumentū accipiendum venerat. Animaduertit Gracchus in concione Pisonem stantem. querit audiente populo Ro. qui sibi constet, cum ea lege frumentum petat, quam dissuaserat. Notum inquit, mea bona, Gracche tibi vitum diuidere liceat: sed si facias, partem petam. Parumne declaravit vir grauis & sapiens, lege Sempronia patrimonium publicum posse dissipari? Lege orationes Gracchi: patronum ararij esse dices. Negat Epicurus iucundē posse viui, nisi cum virtute

viuatur: negat vllam in sapientem vim esse fortuna:
 tenuem victum antefert copioso: negat vllum esse tē-
 pus, quo sapiens non beatus sit. omnia philosopho dig-
 na, sed cum voluptate pugnancia. Non istam dicit vo-
 luptatem. Dicat quamlibet: nempe eam dicit, in qua
 virtutis nulla pars insit. Age si voluptatem non intel-
 ligimus, nec dolorē quidem? Nego igitur eius esse, q̄
 dolore summum malum metiatur, mentionem face-
 re virtutis. Et conqueruntur quidam Epicurei viri
 optimi (nam nullum genus est minus malitiosum)
 me studiosè dicere contra Epicurum. Ita credo, de
 honore, aut de dignitate contendimus. mihi summum
 in animo bonum positum videtur, illi autem in corpo-
 re: mihi in virtute, illi in voluptate. & illi pugnant,
 & quidem vicinorum fidem implorant. multi autem
 sunt, qui statim conuolent. ego sum is, qui dicam me
 non laborare: ratum habiturum quod egerint. Quid
 enim? de bello Punico agitur? de quo ipso cum aliud
 M. Catoni, aliud L. Lentulo videretur, nulla inter e-
 os concertatio vnquam fuit. Hi nimis iracundè a-
 gunt: praesertim cum ab his non sanè animosè defen-
 datur sententia. pro qua non in senatu, non in contio-
 ne, non apud exercitum, neque apud censores dicere
 audeant. Sed cum istis aliās, & eo quidem animo, nul-
 lum vt certamen instituam, verum dicentibus facile
 cedam. tantum admonebo, si maxime verum sit, ad
 corpus omnia referre sapientem: siue, vt honestius di-
 cam, nihil facere, nisi quod expediat: siue omnia re-
 ferre

ferre ad utilitatem suam: quoniam haec plausibilia non sunt, ut in sinu gaudeant, gloriose loqui desinant. Cyrenaicorum restat sententia: qui tum aegritudinem censent existere, si nec opinatio quid euenerit. Est id quidem magnum, ut supra dixi: etiam Chrysippo ita videri scio, quod prouisum antè non sit. id ferire vehementius. sed non sunt in hoc omnia: quanquam hostium repens aduentus magis aliquanto conturbat, quam expectatus: & maris subita tempestas, quam antè prouisa, terret nauigantes vehementius & eiusmodi sunt pleraque. Sed cum diligenter nec opinatorum naturam consideres, nihil aliud reperias, nisi omnia subita videri maiora: & quidem ob duas causas: primum, quod quanta sint quae accidunt, considerandi spatium non datur: deinde, quod videtur praecaueri potuisse, si prouisum esset, quasi culpa contractum malum aegritudinem acriorem facit. quod ita esse diēs declarat: quae procedens ita mitigat, ut iisdem malis manentibus non modò leniatur aegritudo, sed in plerisque tollatur. Carthaginenses multi Romae seruerunt, Macedones, rege Perse capto. Vidi etiam in Peloponneso, cum essem adolescens, quosdam Corinthios. Hi poterant omnes eadē illa de Andromacha deplorare,

Hac omnia vidi. Sed & iam decantauerant fortasse. eo enim erant vultu, oratione, omni reliquo motu, & statu, ut eos Argiuos, aut Sicyonios diceres magisque memouerant. Corinthi subito aspectu pa-

H S rietina,

vietina, quam ipsos Corinthios: quorum animis diu-
 turna cogitatio callum vetustatis obduxerat. Legi-
 mus librum Clitomachi, quem ille euersa Karthagi-
 ne misit consolandi causa ad captiuos ciueis suos. in eo
 est disputatio scripta Carneadis quam se ait in com-
 mentarium retulisse. cum ita positum esset, videri fo-
 re in egritudine sapientem patria capta: quæ Carne-
 ades contra dixerit scripta sunt. Tanta igitur cala-
 mitatis presentis adhibetur à philosopho medicina,
 quanta inueterat & ne desideratur quidem. nec si ali-
 quot annis post idem ille liber captiuus missus esset,
 uulneribus mederetur, sed cicatricibus. sensim enim
 & pedetentim progrediens extenuatur dolor: non
 quò ipsa res immutari soleat, aut possit: sed id quod
 ratio debuerat, usus docet, minora esse ea, quæ sint
 visa maiora. Quid ergo opus est, dicet aliquis, ratio-
 ne, aut omnino consolatione vlla, qua solemus uti,
 cum leuare dolorem merentium volumus? Hæc enim
 ferè tū habemus in promptu, nihil oportere inopina-
 tum videri. at qui toleratius feret incommodum, qui
 cognouerit necesse esse homini tale aliquid accidere.
 Hæc enim oratio de ipsa summa mali nihil detrahit:
 tantummodo affert nihil euenisse, quod non opinan-
 dum fuisset. neq; tamen genus id orationis in conso-
 lando non valet: sed id haud sciam, an plurimum. Er-
 go ista nec opinata non habent tantam vim, vt egritudo
 ex ijs omnis oriatur. ferunt enim fortasse gra-
 uius: non id efficiunt, vt ea, quæ accidant, maiora
 sint.

sint videntur, quia recentia sunt, nō quia repentina.
 Duplex est igitur ratio veri reperiēdi, non in ijs solū
 quae mala, sed in ijs etiam, quae bona videntur. nam
 aut de ipsius rei natura, qualis, & quanta sit, queri-
 mus, vt de paupertate nonnunquam: cuius onus dispu-
 tando leuamus, docentes, quā parua, & quā pau-
 ca sint, quae natura desideret: aut à disputandi sub-
 tilitate orationem ad exempla traducimus. hic So-
 crates cōmemoratur, hic Diogenes, hic Cæcilianum
 illud,

Sæpè est etiam sub palliolo sordido sapientia. Cū
 enim paupertatis vna eademque sit vis, quid nam di-
 ci potest quamobrē C. Fabricio tolerabilis ea fuerit a-
 lij negēt se ferre posse? Huic igitur alteri generi simi-
 lis est ea ratio consolandi, quae docet humana esse,
 quae acciderint. non enim solū id continet ea dispu-
 tatio, vt cognitionem asserat generis humani: sed sig-
 nificat tolerabilia esse, quae & tulerint & ferant cæ-
 teri. De paupertate agitur: multi patientes paupe-
 res commemorantur, de contemnendo honore: multi
 inhonorati proferuntur, & quidem propter id ipsum
 beatiores: eorumque, qui priuatum otium negotijs
 publicis ante tulerunt, nominatim vita laudatur. nec
 filetur illud potentissimi regis Anapastum, qui lau-
 dat senem, & fortunatum esse dicit, quod inglorius
 sit atq; ignobilis ad supremū diē peruenturus. Simili-
 ter cōmemorandis exēplis orbitates quoq; liberorum
 prædicātur: eorumq; qui grauius ferunt luct^u alio-
 rum

rum exemplis leniuntur: sic perpeſſio ceterorum fa-
cit, vt ea quæ acciderint, multò minor a, quàm quan-
ta ſint exiſtimata, videantur. ita ſit ſenſim cogitan-
tibus, vt quantum ſit ementita opinio, appareat, at-
que hoc idem & Telamon ille declarat,

Ego cum genui, moriturum ſciui: & Theſeus,

Futuras mecum commentabar miſerias.

Et Anaxagoras, Sciebam me genuiſſe mortalem. hi
enim omnes diu cogitantes de rebus humanis intelli-
gebant, eas nequaquam pro opinione vulgi eſſe exti-
meſcendas. Et mihi quidem videtur idem ferè acci-
dere ijs, qui antè meditantur, quòd ijs, quibus mede-
tur dies: niſi quòd oratio quedam ſanat illos, hos ipſa
natura, intellecto eo, quod remedium illud continet,
Malum quod opinatum ſit eſſe maximum, nequaquã
eſſe tantum, vt vitam beatam poſſit euertere. hoc i-
gitur efficitur, vt ex illo nec opinato plaga maior ſit,
non, vt illi putant, vt, cum duobus pares caſus euene-
rint, iſ modò ægritudine afficiatur, cui ille nec opina-
tus caſus euenerit. Itaque dicuntur nonnulli in mero-
re, cum de hac communi omnium condicione audiuiſ-
ſent. ea lege nos eſſe natos, vt nemo in perpetuum eſſe
poſſet expers mali, grauius etiã tuliffe. Quocirca Car-
neades, vt video noſtrum ſcribere Antiochum, repre-
hendere Chryſippum ſolebat laudantem Euripidei
carmen illud:

Mortalis nemo eſt, quem non attingat dolor,

Morbusq; multi ſunt humandi liberi,

Rurſum

Rursum creandi: morsq; est finis omnibus,
 Quae generi humano angorem nequicquam
 afferunt.

Reddenda est terrae terra tum vita omnibus
 Metenda, ut fruges. sic iubet necessitas.

Negabat genus hoc orationis quicquam omnino ad
 leuandum aegritudinem pertinere. id enim ipsum do-
 lendum esse dicebat, quod in tam crudelem necessita-
 tem incidissemus. nam illam quidem orationem ex cō-
 memoratōne alienorum malorum ad maleuolos con-
 solandos esse accommodatam. Mihi verò longè vide-
 tur secus. nam & necessitas ferenda conditionis hu-
 mana, quasi cum deo pugnare prohibet, admonet quē
 esse hominem quae cogitatio magnopere luctū leuat:
 & enumeratio exemplorum, non, ut animum maleuo-
 lorum oblectet, affertur, sed ut ille, qui maret, seren-
 dum sibi id censeat, quod videat multos moderatē
 & tranquillē tulisse. omnib⁹ enim modis fulciendi sūt
 qui ruunt, nec coherere possunt propter magnitudinē
 aegritudinis. ex quo ipsam aegritudinē λύπη Chry-
 sippus quasi λύσις, id est, solutionem totius hominis
 appellatam putat. quae tota poterat euelli explicata,
 ut principio dixi, causa aegritudinis. est enim nulla a-
 lia nisi opinio, & iudicium magni praesentis atque vr-
 gentis mali. itaq; & dolor corporis, cuius est morsus
 acerrimus, perfertur spe proposita boni: & acta et as
 honestē ac splēdidē tantam affert consolationem, ut
 eos q; ita vixerint, aut nō tangat aegritudo, aut perle-
 uiter

uiter pungat animi dolor . sed ad hanc opinionem magni mali cum illa etiam opinio accessit , oportere , re-
ctum esse , ad officium pertinere ferre illud agrè , quod
acciderit : tum deniq³ efficitur illa grauis ægritudi-
nis perturbatio . ex hac opinione sunt illa varia , &
detestabilia genera lugendi , padores , muliebres lace-
rationes genarū , pectoris , feminum , capitis percussio-
nes . hinc ille Agamemnon Homericus , et idem Ac-
cianus :

Scindens dolore identidem intonsam comam .

In quo facetum illud Bionis , perinde stultissimum re-
gem in luctu capillum sibi euellere , quasi caluitio mæ-
rore leuaretur . Sed hac omnia faciunt , opinantes
ita fieri oportere : itaque & Aeschines in Demo-
sthenem inuebitur , quod is septimo die post filiae mor-
tem hostias immolasset , at quam rhetorice quam co-
piosè quas sententias colligit ? qua verba contorquet ?
vt licere quiduis rhetori intelligas . quæ nemo proba-
ret , nisi insitum illud in animis haberemus , omneis bo-
nos interitu suorum quàm grauiusimè mæreere oportere .
Ex hoc euenit , vt in animi doloribus alij solitudi-
dines captent , vt ait Homerus de Bellerophonte ,

Qui miser in campis mærens errabat Alëis ,

Ipse suum cor edens , hominum vestigia vitans .

Et Niobe fingitur lapidea , propter æternum , cre-
do , in luctu silentium . Hecubam autem putant
propter animi acerbitatem quandam , & rabiem fini-
gi in canem esse conuersam . sunt autem alij , quos
in lu-

in luctu cum ipsa solitudine loqui saepe delectat, ut ille apud Ennium nutritrix:

Cupido cepit miseram nunc me proloqui

Caelo atq; terra Medeari miseras.

Hac omnia, recta, vera, debita putates, faciunt in dolore: maximeq; declaratur hoc quasi officij iudicio fieri, quod si qui forte, cum luctu esse vellent, aliquid fecerunt humanius, aut si hilarius locuti sunt, reuocant se rursus ad maestitia, peccatiq; se insimulant, quod dolere intermiserint. pueros vero matres & magistri castigare etiam solent, nec verbis solum, sed etiam verberibus: si quid in domestico luctu hilarius ab ijs factum est, aut dictum, plorare cogunt. Quid? ipsa remissio luctus cum est consecuta, intellectumq; est nihil profici merendo, nonne declarat fuisse totum illud voluntarium? quid ille Terentianus ipse se puniens, id est, *ἑαυτὸν τιμωρὸς ἑμὲν* &

Decreuit tantisper me minus iniuria,

Chremes, meognato facere, dum fiam miser.

Hic decernit ut miser sit. Num quis igitur quicquam decernit inuitus?

Malo quidem me quouis dignum deputem.

Malo se dignum deputat, nisi miser sit. Vides ergo opinionis esse, non naturae malum? Quid, quod res ipsa lugere prohibet? ut apud Homerum, quotidianae necces interitusq; multorum sedationem merendi afferunt: apud quem ita dicitur:

Namq; nimis multos atq; omni luce cadente eis

Cerni-

Cernimus, vt nemo possit merore vacare.
 Quo magis est æquum tumulis mandare peremptos
 Firmo animo, & luctum lacrymis finire diurnis.
 Ergo in potestate est abijcere dolorem, cum velis,
 tempori seruientem. An est vllum tempus, quoniam
 quidem res in nostra potestate est, cui non ponenda
 ægritudinis causa seruiamus? Constabat eos, qui cõ-
 cidentem vulneribus Cn. Pompeium vidissent, cum
 in illo ipso acerbissimo miserrimoq; spectaculo sibi ti-
 meret, qd se classe hostiũ circumfusos viderent, ni-
 hil tum aliud egisse, nisi vt remiges hortarentur, &
 vt salutem adipiscerentur fuga: posteaquam Tyrũ
 venissent, tum afflictari lamentariq; cepisse. Timor i-
 gitur ab ijs ægritudinem potuit repellere, ratio ac sa-
 pientia vera non poterit? Quid est autem, quod plus
 valeat ad ponendum dolorem, quam cum est intelle-
 ctum nihil profici, & frustra esse susceptum? Si igitur
 deponi potest, etiam non suscipi potest? Voluntate i-
 gitur & iudicio suscipi ægritudinem cõsistendum est.
 idq; indicatur eorum patientia, qui cum multa sint
 sæpè perpeffi, facilius ferunt q̄cquid accidit, obduris-
 seq; sese contra fortunam arbitrantur: vt ille apud
 Euripidem:

Si mihi nunc tristis primum illuxisset dies,
 Nec tam ærumnoso nauigauissem salo,
 Esset dolendi causa, vt iniecto equulei
 Freno, repentè tactu exagitantur nouo,
 Sed iam subiectus miserijs obtorpu.

Defa-

Defatigatio igitur miseriarum aegritudines cum faciat leuiores, intelligi necesse est, opinionē nō rem ipsam causā atq; fontē esse mororis. Philosophi summi nec dum tamen sapientiam consecuti, nonne intelligunt, in summo se malo esse? sunt enim insipientes: neque insipientia vllum maius malum est: neque tamen lugent: quid ita? quia huic generi malorum non affingitur illa opinio, rectum esse & equum, & ad officium pertinere agrē ferre quod sapiens nō sis, quod idē affingimus huic aegritudini, in qua luctus inest, quae omnium maxima est. Itaq; Aris. veteres philosophos accusans, qui existimauissent philosophia suis ingenijs esse perfectam, ait, eos aut stultissimos, aut gloriosissimos fuisse: sed se videre, quod paucis annis magna accessio facta esset, breui tempore philosophiam planē absolutam fore. Theophrastus autem moriens accusasse naturam dicitur, quod cervis & cornicibus vitam diuturnam, quorum id nihil interesset, hominibus, quorum maximē interfuisset, tam exiguam vitam dedisset: quorum si aetas potuisset esse longinquior, futurum fuisse, vt omnibus perfectis artibus, omni doctrina hominum vita erudiretur. querebatur igitur se tum, cum illa videre cepisset, exstingui. Quid? ex ceteris Philosophis nonne optimus & grauisissimus quisque confitetur, multā se ignorare? & multa sibi etiam atque etiam esse discenda? neque tamen, cum se in media stultitia, qua nihil est peius, habere intelligant, aegritudine premuntur. nullā

enim admiscetur opimo officiosi doloris. Quid? qui non putant lugendum viris: qualis fuit Q. Maximus efferens filium consularem: qualis Lucius Paullus duobus paucis diebus amissis filijs: qualis M. Cato, pretore designato mortuo filio: quales reliqui, quos in consolatione collegimus: quid hos aliud placavit, nisi quod luctum & merorem esse non putabant viri? Ergo id quod alij rectum opinantes, aegritudine se solent dedere, ij turpe putantes aegritudinem repulerunt. ex quo intelligitur non in natura, sed in opinione esse aegritudinem. Contra dicuntur haec: Quis tam demens, vt sua voluntate mereat? natura effert dolorem: cui quidem Crantor, inquit, vester cedendum putat. premit enim atque instat, nec ei resisti potest. Itaque Oilius ille apud Sophoclem, qui Telamonem antea de Aiacis morte consolatus esset, is cum audisset de suo, fractus est. de cuius commutata mente sic dicitur,

Nec verò tanta praeditus sapientia

Quisquam est, qui aliorum ærumnam dictis alleuans,

Non idem cum fortuna mutata impetum

Conuertat, clade subita si angatur sua,

Vt illa ad alios dicta & præcepta excidant.

Hæc cum disputant, hoc student efficere, naturæ obfisti nullo modo posse. ij tamen fatentur grauiores aegritudines suscipi, quam natura cogat. Quæ est igitur amentia, vt nos quoque idem ab alijs requiramus?

mus?

mus? Sed plures sunt causa suscipiendi doloris. pri-
 mum illa opinio mali, quo viso atque persuaso agri-
 tudo insequitur necessario. deinde etiam gratum se
 mortuis facere: si graviter eos lugeant, arbitrantur
 accedit superstitio muliebris quadam. existimant e-
 nim dijs immortalibus se facilius satisfacturos, si eo-
 rum plaga percussi, afflictos se & stratos esse fatean-
 tur. Sed haec inter se quam repugnent, plerique non
 vident. laudant enim eos, qui aequo animo morian-
 tur: qui alterius mortem aequo animo ferant, eos pu-
 tant vituperandos, quasi fieri ullo modo possit, quod
 in amatorio sermone dici solet, ut quisquam plus al-
 terum diligat, quam se. Praclarum illud est, & si
 queris, rectum quoque et verum, ut eos, qui nobis ca-
 rissimi esse debeant, aequè ac nosmetipsos amemus: ut
 verò plus, fieri nullo pacto potest: ne optandum quidè
 est in amicitia, ut me ille plus, quam se amet, ego illi
 plus quàm me. perturbatio vitæ, si ita sit, atq; officiorum
 omnium consequatur. Sed de hoc alias. nunc illud satis
 est, non attribuere ad amissionem amicorum miseriam no-
 stram, ne illos plus quàm ipsi velint, si sentiant, plus certè
 quàm nosmetipsos diligam. nam quod aiunt plerisque
 consolationibus nihil levari, adiungunt quæ consola-
 tores ipsos confiteri, se esse miseros, cum ad eos impe-
 tum suum fortuna conuerterit: utrunq; dissoluitur.
 sunt enim ista non naturæ vitia, sed culpæ. stultitiam
 autem accusare quamuis copiosè licet. nam & qui
 non leuantur, ipsi alios ad miseriam inuitant: & qui

suos casus aliter, ferunt atque ut alijs auctores ipsi
 fuerunt, non sunt vitiosiores, quam fere pleriq³, qui
 auari auaros gloria cupidos gloriosi reprehēdūt. Est
 enim propriū stultitia, aliorū vitia cernere, obliuisci
 suorum. Sed nimirum hoc maximum est experimen-
 tum, cum constet aegritudinem vetustate tolli, hanc
 vim nō esse in die positā, sed in cogitatione diuturna.
 nam si eadem res est, & idem est homo, qui potest
 quicquam de dolore mutari, si neque de eo propter
 quod dolet, quicquam est mutatum, neque de eo, qui
 dolet? Cogitatio igitur diuturna, nihil esse in re ma-
 li, dolori medetur, non ipsa diuturnitas. Hic mi-
 hi afferūt mediocritates: quæ si naturales sunt, quid
 opus est consolatione? natura enim ipsa terminabit
 modum: si opinabiles, opinio tota tollatur. Satis di-
 ctum esse arbitror, aegritudinem esse opinionem mali
 presentis: in qua opinione illud insit, ut aegritudinem
 suscipere oporteat. Additur ad hanc definitionem à
 Zenone rectè, ut illa opinio presentis mali sit recens.
 hoc autem verbum sic interpretatur, ut non tantum
 illud recens esse velit, quod paullo antè acciderit: sed
 quamdiu in illo opinato malo vis quadam insit & vi-
 geat, & habeat quandam viriditatem, tam diu ap-
 pelletur recens: ut Arthemisia illa Mausoli Caria
 regis vxor: quæ nobile illud Halicarnasi fecit sepul-
 crum, quamdiu vixit, vixit in luctu, eodemque eti-
 am confecta contabuit. huic erat illa opinio quotidie
 recens: quæ tum denique non appellabatur recens, cū
 vetustate

Vetustate exaruit. Hæc igitur officia sunt consolantium tollere ægritudinem funditus, aut sedare, aut detrabere quamplurimum, aut suppressere, nec pati manare longius, aut ad aliam traducere. Sunt qui vnum officium consolantis putent docere, malum illud omninò non esse, vt Cleanthi placet. sunt qui non magnum malum, vt Peripatetici. sunt qui abducunt à malis ad bona, vt Epicurus. sunt qui satis putant ostendere, nihil inopinati accidisse, nihil noui. Chrysippus autem caput esse censet in consolando, detrabere illam opinionem morienti, si se officio fungi putet iusto atque debito. sunt etiam, qui hæc omnia genera consolandi colligunt. alius enim alio modo mouetur, vt ferè nos omnia in consolationem vnã coniecimus. erat enim in tumore animus, & omnis in eo tenebatur curatio. sed sumendum tempus est, non minus in animorum morbis, quàm in corporum: vt Prometheus ille Aeschyli: cui cum dictum esset,

Atqui Prometheus te hoc tenere existimo,

Orationem mederi iracundiæ:

Respondet,

Siquidem qui tempestiuam medicinam admo-
uens,

Non aggrauescens vulnus illidat manus.

Erit igitur in consolationibus prima medicina docere, aut nullum malum esse, aut admodum paruum: altera, & de communi conditione vitæ, & propriè, si qui d sit, de ipsius, qui mereat, disputandum: tertia

summam esse stultitiam frustra confici merore, cum intelligas nihil posse profici. nam Cleanthes quidem sapientem consolatur, qui consolatione non eget. nihil enim esse malum, quod turpe non sit, si lugenti persuaseris, non tu illi luctum, sed stultitiam detraheris. Alienum autem tempus docendi: & tamen non satis mihi videtur vidisse hoc Cleanthes, suscipi aliquando aegritudinem posse ex eo ipso, quod esse summum malum Cleanthes ipse fatetur. Quid enim dicemus? cum Socrates Alcibiadi persuasisset, ut accepimus, eum nihil hominis esse, nec quicquam inter Alcibiadem summo loco natum, & quemuis baiulum interesse: cum se Alcibiades affligeret, lacrymansque Socrati supplex esset, ut sibi virtutem traderet, turpitudinemque depelleret: quid dicemus Cleanthe? num in illa re, quae aegritudine Alcibiadem afficiebat, mali nihil fuisse? quid illa Liconis, qualia sunt? qui aegritudinem extenuans, paruis ait eam rebus moueri, fortunae & corporis incommodis, non animi malis, quid ergo? illud quod Alcibiades dolebat, non ex animi malis vitisque constabat? Ad Epicuri consolationem satis est antea dictum. Ne illa quidem consolatio firmissima est, quanquam & usitata est et saepe prodest: non tibi hoc soli. Prodest haec quidem, ut dixi sed nec semper, nec omnibus sunt enim qui respuant: sed refert quomodo adhibeatur, ut enim tulerit quisque eorum, qui sapienter tulerunt: non quo quisque incommodo affectus sit, praedicandum est. Chrysippi ratio
ad veri-

ad veritatem firmissima est, ad tempus aegritudinis
 difficilis. Magnum opus est probare merenti, illum
 suo iudicio, & quod se ita putet oportere facere, mer-
 rere. nimirum igitur, ut in causis non semper utimur
 eodē statu (sic enim appellamus controuersiarū gene-
 ra) sed ad tempus, ad cōtrouersia naturā, ad personā
 accommodamus: sic in aegritudine lenienda. nam quā
 quisque curationem recipere possit, videndum est. sed
 nescio quo pacto ab eo, quod erat à te propositum, ab-
 errauit oratio. tu enim de sapiente quaesieras: cui aut
 malum videri nullum potest, quod vacet turpitudine:
 aut ita paruum malum, ut id obruatur sapientia,
 vixq; appareat: qui nihil opinione affingat, assumat-
 que ad aegritudinem: nec id putet esse rectum, se quā
 maximè excruciarī, luctuq; confici, quo prauius ni-
 hil esse possit. edocuit tamen ratio, ut mihi quidem
 videtur, cum hoc ipsum propriè non quaeretur hoc
 tempore, ne vllum quidem esse malum, nisi quod i-
 dem dici turpe posset. tamen ut videremus, quicquid
 esset in aegritudine mali, id non naturale esse, sed vo-
 luntario iudicio & opinionis errore contractum. Tra-
 ctatum est autem à nobis id genus aegritudinis, quod
 vnum est omnium maximum, ut eo sublato, reliquo-
 rum remedia ne magnopere quaerenda arbitrare-
 mur. sunt enim certa quæ de paupertate, certa
 quæ de vita inhonorata & ingloria dici soleant. se-
 paratim autem certæ scholæ sunt de exilio, de interi-
 tu patriæ, de seruitute, de debilitate, de cecitate,

et de omni casu, in quo nomen poni solet calamitatis, hac Græci in singulas scholas, & in singulos libros dispertunt. opus enim querunt, quanquam plena disputationes sunt delectationis. & tamen ut medici toto corpore curando minima etiam parti si condoluit, medentur: sic philosophia, cum vniuersam aegritudinem sustulit, tamen si quis error aliunde extitit, si paupertas momordit, si ignominia pupugit, si quid tenebrarum offudit exilium, aut eorum, quæ modo dixi, si quid extitit: singularum rerum sunt propriae consolationes: de quibus audies tu quidem, cum voles: sed ad eundem fontem reuertendum est, aegritudinem omnem procul abesse à sapiente, quod inanis sit, quod frustra suscipiatur, quod non natura exoritur, sed iudicio, sed opinione, sed quadam inuitatione ad dolendum, cum id decreuerimus ita fieri oportere. hoc detracto, quod totum est voluntarium, aegritudo erit sublata illa merens: morsus tamen, & contractiuncula quædam animi relinquentur, hanc dicant sanè naturalem, dum aegritudinis nomen absit, graue, tætrum, funestum, quod cum sapientia esse, atque, ut ita dicam, habitare nullo modo possit. At qui stirpes sunt aegritudinis quàm multæ? quàm amaræ? quæ ipso trunco euerso, omnes elidendæ sunt, & si necesse erit, singulis disputationibus. superest enim nobis hoc cuiuscumodi est otium. Sed ratio vna omnium est aegritudinum, plura nomina: nam & inuidere aegritudinis est, et amulari, obrectare, & misereri, angere, lugere,

lugere, mœrere, ærumna affici, lamentari, sollicitari, dolere, in molestia esse, afflicti, desperare. Hæc omnia definiunt Stoici: eaq; verba, quæ dixi, singularum rerum sunt, non, vt videntur, easdem res significant, sed aliquid differunt: quæ alio loco fortasse tractabimus. Hæ sunt illæ fibræ stirpium, quas initio dixi, persequenda, & omnes elidenda, ne vlla vnquã possit existere. Magnum opus & difficile: quis negat? quid autem præclarum, non idem arduum? sed tamẽ id se effecturam philosophia profitetur: nos modo curationem eius recipiamus. Verum hæc quidem hæctenus. cætera, quotiescunque voletis, & hoc loco, & alibi parata vobis erunt.

M. T. C. TVSCVLANA

RVM. QVAESTIONVM AD M. BRV.

tum liber Quartus, de reliquis ani-
mi perturbationibus.

*V*M multis locis nostrorum homi-
num ingenia, virtutesque, Brute,
soleo mirari, tum maxime ijs in
studijs, quae sero admodum expe-
tita, in hanc ciuitatem e Graecia
transtulerunt. nam cum a primo
urbis ortu, partim regijs institu-
tis, partim etiam legibus auspicia, caeremoniae, comi-
tia, prouocationes, patrum consilium, equitum pe-
ditumque descriptio, tota res militaris diuinitus es-
set constituta, tum progressio admirabilis, incredibi-
lisque cursus ad omnem excellentiam factus est, do-
minatu regio repub. liberata. Nec verò hic locus est,
vt de moribus institutisque maiorum & disciplina ac
temperatone ciuitatis loquamur. alijs haec locis satis
accurate a nobis dicta sunt, maximeque in ijs sex li-
bris, quos de repub. conscripsimus. hoc autem loco con-
sideranti mihi studia doctrinae, multa sanè occurrunt,
cur ea quoque accersita aliundè neque solum expe-
tita, sed etiam conseruata & culta videantur. e-
rat enim illis penè in conspectu praestanti sapientia,
& nobilitate Pythagoras, qui fuit in Italia tempo-
ribus.

ribus iisdem, quibus L. Brutus patriam liberauit, pro-
clarus auctor nobilitatis tuae. Pythagorae autem do-
ctrina cum longè latequè flueret, permanuisse mihi
videtur in hanc ciuitatem, idquè cum coniectura p-
babile est, tum quibusdam etiam vestigijs indicatur.
Quis est enim, qui putet, cum floreret in Italia Grae-
cia potentissimis & maximis urbibus, ea, quae magna
dicta est, in hisque primum ipsius Pythagorae, dein-
de postea Pythagoreorum tantum nomen esset, no-
strorum hominum ad eorum doctissimas voces aureis
clausas fuisse? quin etiam arbitror, propter Pytha-
goreorum admirationem Numam quoque regem Py-
thagoreum à posterioribus existimatum. nam cum
Pythagorae disciplinam & instituta cognoscerent,
regisque eius equitatem & sapientiam à maioribus
suis accepissent, aetates autem & tempora ignora-
rent propter vetustatem: cum qui sapientia excel-
leret, Pythagorae auditorem fuisse crediderunt. Et
de coniectura quidem haecenus. Vestigia autem Py-
thagoreorum, quanquam multa colligi possunt, pau-
cis tamen utemur, quoniam non id agitur hoc tem-
pore. nam cum carminibus soliti illi esse dicantur, &
precepta quaedam occultius tradere, & menteis
suas à cogitationum intentione cantu, fidibus -
que ad tranquillitatem traducere: grauisimus au-
tor in. Originibus dixit Cato, morem apud ma-
iores hunc epularum fuisse, ut deinceps, qui accu-
barent, canerent ad tibiam clarorum virorum lau-
des, atque virtutes. ex quo perspicuum est, & cantus

tum fuisse descriptos vocum sonis, & carmina. quamquam id quidem etiam duodecim tabulae declarant, condiam tum solitum esse carmen: quod ne liceret fieri ad alterius iniuriam, leges sanxerunt nec verò illud non eruditorum temporum argumentum est, quod deorum pulvinaribus & epulis magistratum fides praecinunt; quod proprium eius fuit, de qua loquor, disciplina. Mihi quidem etiam Appij Cæci carmen, quod valde Panætius laudat epistola quadam, quæ est ad Qu. Tuberonem, Pythagoreorum videtur. multa sunt etiam in nostris institutis ducta ab illis: quæ præterea, ne ea, quæ peperisse ipsi putamur, aliunde didicisse videamur. Sed ut ad propositum redeat oratio: quàm brevi tempore quot & quanti poëtae, qui autem oratores extiterunt? facile ut appareat, nostros omnia consequi potuisse, simul ut velle cœpissent. Sed de cæteris studiis alio loco & dicemus, si usus fuerit, & sæpè diximus. Sapientiae studium vetus id quidem in nostris: sed tamen antè Lælij ætatem & Scipionis non reperio, quos appellare possim nominatim. quibus adolescentibus Stoicum Diogenem & Academicum Carneadem video ad senatum ab Atheniensibus missos esse legatos, qui cum reipublica nullam unquam partem attigissent, esset quæ eorum alter Cyrenæus, alter Babylonius: nunquam profecto scholis essent excitati, neque ad illud munus electi, nisi in quibusdam principibus temporibus illis fuissent studia doctrinæ. qui cum cætera litteris mandarent, alij ius
ciuile.

ciuile, alij orationes suas, alij monumenta maiorum:
hanc amplissimam omnium artium bene viuendi dis-
ciplinam vita magis, quàm litteris persecuti sunt. ita
que illius verè elegantisque philosophiæ, quæ ducta à
Socrate in peripateticis adhuc permansit, & idem a-
liomodo dicentibus Stoicis, cum Academici eorum
controuersias disceptarent: nulla ferè sunt aut pauca
admodum Latina monumenta, siue propter magnitu-
dinem rerum, occupationem quæ omnium: siue etiam,
quòd imperitisea probari posse non arbitrabantur,
cum interim illis silentibus C. Amasinius extitit di-
cens. cuius libris editis, commota multitudo contulit
se ad eandem potissimum disciplinam, siue quod erat
cognitu perfacilis, siue quod inuitabatur illecebris
blandis voluptatis, siue etiam quia nihil prolatum e-
rat melius: id quod erat, tenebāt. Post Amasiniū au-
tem multi eiusdem emulrationis multa cum scrip-
sissent, It aliam totam occupauerunt: quod quæ maxi-
mum argumentum est non dici illa subtiliter, quod et
facile ediscantur, & ab indoctis probentur: id illi fir-
mamentum esse disciplinae putant. Sed defendat qui-
dem quod quisque sentit. sunt enim iudicia libera:
nos institutum tenebimus: nullisque vnus disciplinae
legibus astricti, quibus in philosophia necessariopa-
reamus, quid sit in quaque re maximè probabi-
le, semper requiremus. quòd cum sæpè aliàs, tum
nuper in Tusculano studiosè egimus. Itaque expo-
sitis tridui disputationibus, quartus dies hoc libro cō-
cludi-

cluditur. ut enim in inferiorem ambulationem descēdimus, quod idem feceramus superioribus diebus, sic actares est. Dicat, si quis vult, de qua re disputare velit. Non mihi videtur omni animi perturbatione posse sapiens vacare. Aegritudine quidem hesternā disputatione videbatur, nisi fortē temporis causa, assentiebare. Minimè verò, nam mihi egregiè probata est oratio tua. Non igitur existimas cadere in sapientem aegritudinem? Prorsus non arbitror. Atqui si ista perturbare animum sapientis non potest, nulla poterit. Quid enim? metus ne conturbet? at earum rerum est absentium metus, quarum presentium est aegritudo. sublata igitur aegritudine, sublatus est metus. Restant duæ perturbationes, letitia gestiens & libido: quæ si non cadant in sapientem, semper mens erit tranquilla sapientis. Sic prorsus intelligo.

Vtrum igitur maius? statim ne nos vela facere, an quasi è portu egredientis paullulum remigare? Quid nam est istuc? non enim intelligo. Quia Chrysippus & Stoici, cum de animi perturbationibus disputant, magnam partem in his partiendis & definiendis occupati sunt: illa eorum perexigua oratio est, qua medeantur animis, nec eos turbulentos esse patiantur. Peripatetici autem ad placandos animos multa asserunt: spinas partiendi & definiendi præmittunt. Quærebā igitur, vtrum panderē vela orationis statim, an eā antè paullulū dialecticorū remis propellerem:

pellerem. Istomodo verò erit enim hoc totum, quod
 quero, ex utroque perfectius. Est id quidem recti-
 us, sed post requires, si quid fuerit obscurius. Faciam
 equidem. tu tamen, ut soles, dices ista ipsa obscura
 planius, quam dicuntur à Græcis. Enit ar equidem:
 sed intento opus est animo, ne omnia dilabantur, si v-
 num aliquod effugerit. quoniã q̄ Græci τὰ θύρα vocant
 nobis perturbationes appellari magis placet, quàm
 morbos. in his explicandis veterem illam equidem Py-
 thagoræ primum, deinde, Platonis descriptionem
 sequar: qui animum in duas partes diuidunt: alte-
 ram rationis participem faciunt, alteram exper-
 tem. in partice rationis ponunt tranquillitatem,
 id est, placidam quietamq̄, constantiã: in illa altera
 motus turbidos tum iræ, tum cupiditatis, contrarios
 inimicosq̄e rationi. Sit igitur hic fons. ut amur ta-
 men in his perturbationibus describendis Stoicorum
 definitionibus, & partitionibus, qui mihi videntur
 in hac questione versari acutissimè. Est igitur Ze-
 nonis hæc definitio, ut perturbatio sit, quod τὰ θύρα
 ille dicit, auersa à recta ratione contra naturam a-
 nimi commotio. quidam breuius, PERTURBA-
 TIONE M esse appetitū vehementiorē dicunt sed ve-
 hementiorē eum volunt esse, qui longius discesserit à
 naturæ cōstantia. partes autē perturbationum volūt
 ex duobus opinatis bonis nasci, & ex duobus opi-
 natis malis, ita esse quattuor: ex bonis libidinem, &
 letitiam, ut sit LAETITIA presentium bonorum,
 LIBIDO

LIBIDO futurorum. ex malis METVM, & AL-
 GRITVDINEM nasci censent: metum futuris, agra-
 tudinem presentibus. quæ enim venientia metuuntur
 eadem efficiunt agridinam instantia. LAETITIA
 autem & LIBIDO in bonorum opinione versan-
 tur, cum libido ad id, quod videtur bonum, illecta &
 inflammata rapiatur: lætitia, vt adeptam iam aliqd
 concupitum, efferatur et gestiat. natura enim omneis
 ea, quæ bona videntur, sequuntur, fugiunt quæ contra-
 ria: quamobrem simul obiecta species cuiuspiam est,
 quod bonum videatur, ad id adipiscendum impellit ip-
 sa natura. id cum constanter, prudenter quæ sit, eius-
 modi appetitionem Stoici βούλησις appellat, nos
 appellamus voluntatem eam illi putant in solo esse sa-
 piente, quam sic definiunt: VOLUNTAS est, quæ
 quid cum ratione desiderat. quæ autem auersa à rati-
 one incitata est vehementius, ea libido est, vel cupidi-
 tas effrenata, quæ in omnibus stultis inuenitur. item-
 quæ, cum ita mouemur, vt in bono simus aliquo, du-
 pliciter id contingit. nam cum ratione animus moue-
 tur placidè atque constanter, tum illud gaudium di-
 citur: cum autem & inaniter & effuse animus ex-
 ultat, tum illa lætitia gestiens, vel nimia dici potest:
 quæ ita definiunt, sine ratione animi elationem. quo-
 modoq; bona natura appetimus, sic a malis natura de-
 clinamus: quæ declinatio si cum ratione fiet, cautio
 appelletur, eaque intelligatur in solo esse sapiente:
 quæ autem sine ratione, & cu examinatione humili
 atque

atque fracta, nominetur metus. Est igitur metus rationi aduersa cautio. presentis autem mali sapientis affectio nulla est. stulti autem aegritudo est ea, qua afficiuntur in malis opinatis, animosque demittunt, & contrahunt rationi non obtemperantes. itaque hac prima definitio est, vt aegritudo sit animi aduersante ratione contractio. Sic quattuor perturbationes sunt tres constantia: quoniam aegritudini nulla constantia opponitur, sed omneis perturbationes iudicio censent fieri & opinione. itaque eas definiunt pressius, vt intelligatur non modo quam vitiosa, sed etiam quam in nostra sint potestate. Est igitur AEGRITUDO opinio recens mali presentis: in quo demitti, contrahique animo rectum esse videatur. LAETICIA, opinio recens boni presentis, in quo efferrum rectum esse videatur. METVS, opinio impendentis mali, quod intolerabile esse videatur. LIBIDO, opinio venturi boni, quod sit ex usu iam presentis esse atque adesse. Sed quae iudicia, quasque opiniones perturbationum esse dixi, non in eis perturbationes solum positae esse dicunt, verum illa etiam quae efficiuntur perturbationibus, vt aegritudo quasi morsum aliquem doloris efficiat, metus recessum quendam animi & fugam, letitia profusam hilaritatem, libido effrenatam appetentiam. opinionem autem, quam in omneis definitiones superiores inclusimus, volunt esse imbetillem assensionem. Sed singulis perturbationibus

K

partes

partes eiusdem generis plures subiiciuntur . vt aegritudini inuidia (vtendum est enim docendi causa verbo minus vsitato , quoniam inuidia non in eo , qui inuidet , solū dicitur , sed etiam in eo cui inuidetur) æmulatio , obtrectatio , misericordia , angor , luctus , mæror , arumna , dolor , lamentatio , sollicitudo , molestia , afflictatio , desperatio , & si qua sunt de genere eodem : METVI autem subiecta sunt pigritia , pudor , terror , timor , pavor , exanimatio , conturbatio , formido : VOLVPTATI malevolentia letans malo alieno , delectatio , iactatio , & similia : LIBIBINI ira , excandescencia , odium , inimicitia , discordia , indigentia , desiderium , & cetera eiusmodi . Hæc autem definiunt hoc modo , INVIDENTIAM esse dicunt aegritudinem susceptam propter alterius res secundas , quæ nihil noceant inuidenti . nã si quis doleat eius rebus secundis , à quo ipse lædatur , non rectè dicitur inuidere : vt si Hectori Agamemnon . qui autem , cui alterius commoda nihil noceant , tamen eum doleat his frui , is inuidet profectò . AEMVLATIO autem dupliciter illa quidem dicitur , vt & in laude & in vicio nomen hoc sit nã & imitatio virtutis æmulatio dicitur , sed ea nihil hoc loco vtimur : est enim laudis : & est æmulatio aegritudo . si eo , quod concupierit , alius potiatur , ipse careat . OBTRCCTATIO autem est ea , quam intelligi zelotypiam volo , aegritudo ex eo quod alter quoque patiatur eo , quod ille ipse concupierit . MISERICORDIA
est

est aegritudo ex miseria alterius iniuria laborantis. nemo enim parricidae aut proditoris supplicio misericordia commouetur. ANGOR est aegritudo premēs. LVCTVS, aegritudo ex eius, qui carus fuerit, interitu acerbo. MOEROR, aegritudo flebilis. AERVMNA, aegritudo laboriosa. DOLOR, aegritudo crucians. LAMENTATIO, aegritudo cum euulatu. SOLLICITUDO, aegritudo tū cogitatione. MOLESTIA, aegritudo permanens. AFFLICTIONIO, aegritudo cum vexatione corporis. DESPERATIO, aegritudo sine vlla rerum expectatione meliorum. Quae autem subiecta sunt sub metum, ea sic definiunt. PIGRICIAM, metum consequentis laboris: TERROREM, metum concutientē, ex quo fit, vt pudorem rubor, terrorem pallor & tremor, & dentium crepitus consequatur: TIMOREM metum mali appropinquantis: PAVOREM metum mentem locomouentem, ex quo illud Ennij:

Tum pavor sapientiam mihi omnem ex animo expectorat:

EX ANIMATIONEM metum subsequentem, & quasi comitem pavoris: CONTURBATIONEM metum excutientem cogitata: FORMIDINEM metum permanentem. Voluptatis autem partes hoc modo describunt, vt MALEVOLENTIA, sit voluptas ex malo alterius sine enolumento suo: DELECTATIO, voluptas suauitate auditus animum deliniens: & qualis est.

K 2 } hae

hæc aurium, tales sunt oculorum & tactionum & o-
 dorationum & saporum: quæ sunt omnes vnius gene-
 ris ad perfundendum animum tanquam illiquefactæ
 voluptates. IACTATIO est voluptas gestiens, & se
 efferens insolentius. Quæ autem libidini subiecta sunt
 ea sic definiunt, vt IRA sit libido puniendi eius, qui
 videatur lesisse iniuria: EXCANDESCENTIA
 autem sit iranascens, & modo existens: quæ θύμωσις
 græcè dicitur: ODIVM ira inueterata: INIMICI-
 TIA, ira vlciscendi tempus obseruans: DISCOR-
 DIA, ira acerbior, intimo odio & corde concepta:
 INDIGENTIA libido inexplebilis: DESIDE-
 RIVM, libido eius, qui nondum adsit, videndi. distin-
 guunt etiam illud, vt desiderium sit earum rerum, quæ
 dicuntur de quodam, aut quibusdam, quæ κατηγορη-
 ματα dialectici appellant: vt habere diuitias, capere
 honores: INDIGENTIA rerum ipsarum est, vt hono-
 rum, vt pecunie. Omnium autem perturbationum
 fontem esse dicunt intemperantiam, quæ est à tota
 mente & à recta ratione defectio, sic auersa à præ-
 scriptione rationis, vt nullo modo appetitiones animi
 nec regi, nec contineri queant. Quemadmodum igi-
 tur temperantia sedat appetitiones, & efficit, vt
 hæ recte rationi pareant, conseruatque considerata
 iudicia mentis: sic huic inimica intemperantia omnem
 animi statum inflammat, conturbat, incitat. Itaque
 & aegritudines, & metus, & reliquæ perturbationes
 omnes gignuntur ex ea. quemadmodum enim cum san-
 guis cor-

quis corruptus est, aut pituita redundat, aut bilis, in corpore morbi agrotationes quae nascuntur: sic prauarum opinionum conturbatio, & ipsarum inter se repugnantia sanitate animum spoliat, morbisque perturbat. ex perturbationibus autem primum morbi conficiuntur. quae vocant illi $\nu\omicron\sigma\eta\mu\alpha\tau\alpha$. eaque, quae sunt eis morbis contraria, quae habent ad res certas vitiosam offensionem, atque fastidium: deinde agrotationes, quae appellantur à Stoicis $\alpha\pi\epsilon\sigma\eta\mu\alpha\tau\alpha$: hisque item oppositae contrariae offensiones. Hoc loco nimium opera consumitur à Stoicis, maxime à Chrisippo, dum morbis corporum comparatur morborum animi similitudo. qua oratione minime necessaria praetermissa, ea, quae rem continet, pertractemus. intelligatur igitur. perturbationem, iactantibus se opinionibus inconstanter & turbide, in motu esse semper, cum autem hic feruor, concitatioque animi inueterauerit, & tanquam in venis, medullisque insiderit, tum existit & morbus, & agrotatio, & offensiones eae, quae sunt eis morbis, agrotationibusque contrariae. Haec, quae dico, cogitatione quidem inter se differunt, re verò copulata sunt. eaque oriuntur ex libidine, & letitia, nam cum est concupita pecunia, nec adhibita continuo ratio, quasi quaedam Socratica medicina, quae sanet eam cupiditatem, permanat in venas, & inheret in visceribus illud malum, existitque morbus & agrotatio: quae auelli inueterata non possunt ei que morbo nomen est auaritia: similiterque ceteri morbi, ut gloria cupiditas, ut

ditas vt mulierositas (vt ita appellē eam, quae Græcè φιλογυνεία dicitur) ceteriq; similiter morbi agrotatione, q; nascuntur. quae autem his sunt contraria, ea nasci putantur à metu: vt odium mulierum, quale in μισογυνεία est: vt hominum vniuersi generis, quod accepimus de Timone, qui μισάνθρωπος & appellatur: vt inhospitalitas est. quae omnes agrotationes animi ex quodam, metu nascuntur earum rerum, quae fugiunt & oderunt. Definiunt autem animi agrotationem, opinionem vehementem de re non expetenda, tanquam valde expetenda sit, inherentem & penitus insitam. Quod autem nascitur ex offensione, ita definiunt: opinionem vehementē de re non fugienda, inherentem & penitus insitam, tanq; fugienda. hac autem opinatio est, iudicare se scire, quod nesciat. Aegrotationi autem talia quaedam subiecta sunt: auaritia, ambitio, mulierositas, peruicacia, luxuriositas, vinolentia, cupiditas, & si qua sunt similia. EST AVTEM AVARITIA, opinatio vehemens de pecunia, quasi valde expetenda sit, inherens & penitus insita. similisque est eiusdem generis definitio reliquarum. Offensionum autem definitiones sunt eiusmodi, vt INHOSPITALITAS sit, opinio vehemens, valde fugiendum esse hospitem, eaque inherens & penitus insita. similiter definitur & mulierum odiū, vt Hippolyti, & vt Timonis, generis humani. Atq; vt ad valetudinis similitudinem veniā eaq; collatione vt amur aliquando, sed parcius, quam solent

Solent Stoici: vt sunt alij ad alios morbos procliuiosiores: (itaque dicimus grauedinosos quosdam, quosdam torminosos, non quia iam sint, sed quia saepe sint:) sic alij ad metum, alij ad aliam perturbationem. ex quo in alijs anxietas, vnde anxij: in alijs iracundia dicitur, quae ab ira differt: est quae aliud iracundum esse, aliud iratum, vt differt anxietas ab angore. neque enim omnes sunt anxij, qui anguntur aliquando: neque anxij, semper anguntur: vt inter ebrietatem & ebriositatem interest: aliud quae est esse amatorem, aliud amantem. Atque haec aliorum ad alios morbos procliuitas late patet. nam pertinet ad omnes perturbationes. in multis etiam vitijs apparet, sed nomen res non habet. ergo inuidi et maleuoli, liuidi et timidi & misericordes, quia procliues ad eas perturbationes, non quia semper feruntur. Haec igitur procliuitas ad suum quodque genus à similitudine corporis aegrotatio dicitur, dum ea intelligatur ad aegrotandum procliuitas. sed haec in bonis rebus, quod alij ad alia bona sunt aptiores. facilitas nominetur: in malis procliuitas, vt significet lapsionem: in neutris habeat superius nomen quomodo autem in corpore morbus, aegrotatio & vitium, sic in animo. MORBVM appellant totius corporis corruptionem: AEGROTATIONEM, morbum cum imbecillitate: VITIUM, cum partes corporis inter se dissident: ex quo prauitas membrorum, distortio deformitas. Itaque illa duo, morbus & aegrotatio, ex totius valetudinis corporis coquassatione &

perturbatione gignuntur, vitium autem integra va-
 letudine ipsum ex se cernitur. sed in animo tantum-
 modo cogitatione possumus morbum ab agrotatione
 seiungere. VICIOSITAS autem est habitus, aut af-
 fectio in tota vita inconstans, et à seipsa dissentiens.
 ita fit, vt in altera corruptione opinionum morbus ef-
 ficiatur & agrotatio: in altera inconstantia & re-
 pugnantia: non enim omne vitium parteis habet dis-
 sentienteis: vt eorum, qui non longè à sapientia ab-
 sunt, affectio est illa quidem discrepans à se ipsa, dum
 est insipiens, sed non distorta nec praua. morbi autem
 & agrotationes partes sunt vitiositatis: sed pertur-
 bationes sintne eiusdem partes, questio est. vitia e-
 nim affectiones sunt manentes, perturbationes autē
 mouētes, vt non possint affectionum manentium par-
 tes esse. atque vt in malis attingit animi naturā cor-
 poris similitudo, sic & in bonis. sunt enim in corpore
 precipua, pulchritudo, vires, valetudo, firmitas, ve-
 locitas: sunt item in animo: & vt corporis est tempe-
 ratio, cum ea congruunt inter se, è quibus constamus:
 sic animi sanitas dicitur, cum eius iudicia opinionēs-
 que concordant: eaq; est animi virtus: quā alij ipsam
 temperantiam dicunt esse, alij obtemperantem tem-
 perantia præceptis, & eam subsequenter, nec haben-
 tem vllam speciem suam: sed, siue hoc. siue illud sit, in
 solo esse sapiente. Est autem quedam animi sani-
 tas, quæ in insipientem etiam cadat, cum curatione
 medicorum perturbatio mentis aufertur. & vt corpo-
 ris

ris est quaedam apta figura membrorum, cum coloris
quodam suauitate, eaq³ dicitur pulchritudo: sic in a-
nimo opinionum iudiciorumq³ aequabilitas & constā-
tia, cum firmitate quadam & stabilitate virtutem
subsequēs, aut virtutis vim ipsam continens, pulchri-
tudo vocatur. item quae viribus corporis, & neruis, et
efficacitati similes, similibus quoq³ verbis, animi vi-
res nominantur. Velocitas autem corporis, celeritas
appellatur: quae eadem etiam ingenij laus habetur,
propter animi multarum rerum breui tempore per-
cursionem. Illud animorum, corporumq³ dissimile est,
quod animi valentes morbo tentari non possunt, cor-
pora possunt. sed corporum offensiones sine culpa ac-
cidere possunt, animorum non item. quorum omnes
morbi & perturbationes ex aspernatione rationis e-
ueniunt. itaq³ in hominibus solum existunt. nam be-
stiae simile quiddam faciunt, sed in perturbationes
non incidunt. Inter acutos autem & hebetes hoc in-
terest, quod ingeniosi, vt aes Corinthium in auginem,
sic illi in morbum & incidunt tardius, & recreantur
ocius: hebetes non item. Nec vero in omnem morbum
ac perturbationem animus ingeniosi cadit. non enim
multa efferata & immania: quaedam autem huma-
nitatis quoque habent primam speciem, vt misericor-
dia, aegritudo, metus. Agrotationes autem & morbi
animorum difficilius euelli posse putantur, quam sum-
ma illa vitia, quae virtutibus sunt contraria. mor-
bis enim manentibus, vitia sublata esse non possunt,

quia hi non tam celeriter sanantur, quàm illa tolluntur. Habes ea, quæ de perturbationibus enucleatè disputant Stoici: quæ logica appellant, quia differuntur subtilius. è quibus quoniam tamquam è scrupulosis cotibus enauigant oratio, reliquæ disputationis cursum teneamus: modo satis illa dilucidè diximus pro rerum obscuritate. Prorsus satis: sed si qua diligentius erunt cognoscenda, quaeremus aliàs: nunc vela, quæ modo dicebas, expectamus & cursum. Quando & alijs locis de virtute diximus, & sæpè dicendum erit (pleraque enim quæstiones, quæ ad vitam moresq; pertinent, à virtutis fonte ducuntur) quando igitur VIRTUS EST AFFECTIO animi ~~constans, conueniensq; laudabileis efficiens~~ eos in quibus est: & ipsa per se sua sponte, separata etiam vtilitate, laudabilis: ex ea proficiuntur honestæ voluntates, sententiæ, actiones, omnisq; recta ratio: quanquam ipsa virtus breuissime recta ratio dici potest. Huius igitur virtutis contraria est vitiositas: sic enim malo, quàm malitiã appellare eã, quam Græci κακια appellant. nam MALITIA certi cuiusdam vitij nomen est, VICIOSITAS omnium: ex qua concitantur perturbationes: quæ sunt, vt paulo antè diximus, turbidi animorum concitatiq; motus, auersi à ratione, & inimicissimi mētis vitæq; tranquilla. important enim egritudines anxias atq; acerbas, animosq; affligunt, & debilitant metu, idē inflammant appetitione nimia: quam tum cupidita
tem

tem, tum libidem dicimus, impotentiam quandam
 animi à temperantia et moderatione plurimum dis-
 sidentem. quæ si quando adeptæ est id, quod ei fuerit
 concupitum tum fertur ea alacritate, vt nihil ipsi
 constet, quod agat: vt ille, qui VOLVPTATEM
 ANIMI nimiam summum esse errorem arbitra-
 tur. eorum igitur malorum in vna virtute posita sa-
 natio est. Quid autem est non miserius solum,
 sed fœdius etiam & deformius, quam aegritudine
 quis afflictus debilitatusque iacens? cui miseria pro-
 ximus est is qui appropinquans aliquod malū metuit
 exanimatusq; pēdet animi. quā vim significātes ma-
 li poētæ impendere apud inferos saxū Tantalo faciūt
 ob scelera, animiq; impotentia & superbiloquentia.
 ea cōmunis pœna stulticia est. omnibus enim, quorum
 mens abhorret a ratione, semper aliquis alijs dolor,
 alijs terror impendet. atq; vt hæc abifica mentis per-
 turbationes sunt, aegritudinē dico et metū: sic hilari-
 ores illæ, cupiditas auidè semper aliquid expetens, et
 inanis alacritas, id est, letitia gesties, nō multū disse-
 rūt ab amētia. ex quo intelligitur, qualis ille sit, quē
 tū moderatū, aliās modestum & temperantē, aliās
 constantē cōtinentemq; dicimus, nonnunquam hæc e-
 adem vocabula ad frugalitatis nomē, tanq̃ ad caput
 referre volumus, quod nisi eo nomine virtutes conti-
 nerentur, nunquam illud ita peruulgatū esset, vt iam
 prouerby locum obtineret, HOMINEM FRUGI
 omnia rectè facere, quod idē cū Stoici de sapiente di-
 cunt,

cū nimis, admirabiliter, nimisq; magnificè dicere videntur. Ergo is, quisquis est, qui moderatione et cōstantia quietus animo est sibiq; ipse placatus, vt neq; tabescat molestijs, neque frangatur timore, nec sitiēter quid appetens ardeat desiderio, nec alacritate futiigestiens deliquescat: is est sapiens, quem querimus: is est beatus, cui nihil humanarum rerum aut intolerabile ad demittendum animum, aut nimis letabile ad efferendum videri potest. Quid enim videatur ei magnum in rebus humanis, cui aeternitas omnis, totiusq; mundi nota sit magnitudo? nam quid aut in studijs humanis, aut in tam exigua vita breuitate magnum sapienti videri potest, qui semper animo sic excubat, vt ei nihil improuisum accidere possit, nihil inopinatum, nihil omnino nouum? atq; idem ita acrem in omneis parteis aciem intendit, vt semper videat sedem sibi, ac locum sine molestia, atque angore viuendi, vt quemcunque casum fortuna inuexerit, hunc aptè & quietè ferat? quod qui faciet, non agritudine solum vacabit, sed etiam perturbationibus reliquis omnibus his autem vacuus animus perfectè atque absolutè beatos efficit: idemque concitatus & abstractus ab integra certa que ratione, non constantiam solum amittit, verum etiam sanitatem. Quocirca mollis et eneruata putanda est Peripateticorum ratio & oratio, qui perturbari animos necesse esse dicunt, sed adhibent modū quendam, quē ultra progredi non oporteat. Modū tu adhibes vitio? an vitium

tū nullū est, non parēre rationi? an ratio parum pra-
 cipit, nec bonum illud esse, quod vt cupias ardentē,
 aut adeptus te efferas insolentē: nec porro malum,
 quo aut oppressus iaceas, aut ne opprimare mēte vix
 constes? eaq; omnia aut nimis tristia, aut nimis laeta
 errore fieri: qui si error stultis extenuetur die, vt, cū
 res eadem maneat, aliter ferat inueterata aliter re-
 centia: sapientem ne attingat quidem omnino, ete-
 nim quis erit tandem modus iste? quæramus enim
 modum aegritudinis, in qua opera plurimum ponitur.
 Aegrè tulisse P. Rutilium fratris repulsam consula-
 tus, scriptum apud Fannium est: sed tamen transisse
 modum videtur, quippe qui ob eam causam è vita
 decesserint moderatius igitur ferre debuit. Quid, si,
 cum id ferret modicè mors liberorum accessisset? na-
 ta esset aegritudo noua,* sed ea modica: magna tamē
 facta esset accessio. quid si deinde dolores graues cor-
 poris, si bonorum amissio, si cæcitas, si exilium, si pro
 singulis malis aegritudines accederent? summa ea fie-
 ret, quæ non sustineretur. Qui modum igitur vitio
 querit, similiter facit, vt si posse putet eum, qui se è
 Leucade præcipitauerit, sustinere se, cum velit. vt e-
 nim id non potest, sic animus perturbatus et incitatus
 nec cohibere se potest, nec quo loco vult insistere om-
 nino. quæque crescentia pernicioosa sunt eadem sunt
 vitiosa nascentia. aegritudo autem cæteraque per-
 turbationes amplificata certè pestifera sunt. igitur
 etiam susceptæ continuo in magna pestis parte ver-
 santur.

fantur . etenim ipsæ se impellunt , vbi semel à ratione
 discessum est : ipsaque sibi imbecillitas indulget , in
 altumq; prouehitur imprudens , nec reperit locum
 consistendi . quamobrem nihil interest , vtrum mode-
 ratas perturbationes approbent , an moderatam in-
 iustitiam , moderatam ignauiam , moderatam in-
 temperantiam . qui enim vitij modum apponit , is
 partem suscipit vitiorum . quod cum ipsum per se o-
 diosum est , tum eo molestius , quia sunt in lubrico , in-
 citataque semel in procliue labuntur , sustinerique
 nullo modo possunt . Quid , quod ijdem Peripatetici
 perturbationes istas , quas non extirpandas puta-
 mus , non modo naturales esse dicunt , sed etiam vti-
 liter à natura datas ? quorum est talis oratio . Primū
 multis verbis iracundiam laudant : eam fortitudi-
 nis esse dicunt , multoque & in hostem & in improbiū
 tiuem vehementiores iratorum impetus esse : leues
 autem ratiunculas eorum , qui ita cogitent : Præli-
 um rectum est hoc fieri : Conuenit dimicare pro legi-
 bus , pro libertate , pro patria . hæc nullam habent vim ,
 nisi ira excanduit fortitudo . Nec verò de bellatori-
 bus solum disputant . imperia seueriora nulla esse pu-
 tant sine aliqua acerbitate iracundiæ . Oratorem de-
 nique non modo accusantem , sed ne defendentē qui-
 dem probant , sine aculeis iracundiæ . quæ etiam si non
 adsit , tamen verbis atque motu simulandum arbitriū
 tur , vt auditoris iram oratoris incendat actio . Virum
 denique videri negant , qui irasci nesciat : eamq; , quæ
 lenita-

lenitatem nos dicimus, vitioso lentitudinis nomine
 appellant. Nec verò solum hanc libidinem laudant,
 (est enim ira vt modò definiui, vlciscendi libido) sed
 illud ipsum genus vel libidinis vel cupiditatis ad sum-
 mam vtilitatem esse dicunt à natura datum. nihil e-
 nim quemquam, nisi quod libeat, præclare facere pos-
 se: Noctu ambulabat in publico Themistocles, quod
 somnum capere non posset: quærentibus q₃ responde-
 bat, Miltiadis tropæis se è somno suscitari. Cui non
 sunt audita Demosthenis vigilia? qui dolere se aie-
 bat, si quando opificum antelucana victus esset indu-
 stria. Philosophia denique ipsius principes nunquam
 in suis studiis tantos progressus sine flagranti cupidi-
 tate facere potuissent. Vltimas terras lustrasse Pytha-
 gorã, Democritũ, Platonẽ accepim⁹. vbi. n. q. d. esset,
 q³ disci posset, eò veniendũ iudicauerunt. Nũ putam⁹
 hæc fieri sine summo cupiditatis ardore potuisse? Ipsã
 ægritudinẽ, quam nos vt tetrã & immanẽ belluam
 fugiendã esse diximus, non sine magna vtilitate à na-
 tura dicunt constitutã, vt homines castigationibus,
 reprehensionibus, ignominijs affici se in delicto dole-
 rent. impunitas enim peccatorum data videtur eis,
 qui & ignominiam & infamiam ferunt sine dolore.
 morderi est melius conscientia. ex quo est illud scitè
 dictum ab Afranio. nam cum dissolutus filius,

Heu me miserum dixisset: tum seuerus pater,

Dummodo doleat aliquid, doleat quod lubet.

Reliquas quoque partes ægritudinis vtilis esse
 dicunt,

dicunt, misericordiam ad opem ferendam, & calamitates hominum indignorum subleuandas: ipsum illud æmulari, obrectare, non esse inutile, cum aut se non idem videat consecutum, quod alium: aut alium idem, quod se: metum verò si quis sustulisset, omnem vitæ diligentiam sublatam fore, quæ summa esset in eis, qui leges, qui magistratus, qui paupertatē, qui ignominiam, qui mortem, qui dolorem timerent. hæc tamen ita disputant, vt ressecanda esse fateantur, euelli penitus, dicant nec posse, nec opus esse: vt in omnibus ferè rebus mediocritatem esse optimam existiment: Quæ cum exponunt, nihil ne tibi videntur, an aliquid dicere? Mihi verò dicere aliquid itaq; expecto quid ad ista. Reperiam fortasse: sed illud antè: Videsne quanta fuerit apud Academicos verecundia? Planè enim dicunt, quod ad rem pertineat. Peripateticis respondetur à Stoicis. digladiantur illi per me licet: cui nihil est necesse, nisi vbi sit illud, quod verissimum videatur, inquirere. Quid est igitur, quod occurrat in hac questione, è qua possit attingi aliquid verisimile, quo longius mens humana progredi non potest? definitio perturbationis: qua recte Zenonem vsumputo. ita enim definit, vt PERTURBATIO sit auersa à ratione contra naturam animi commotio: vel breuius, vt perturbatio sit appetitus vehementior: vehementior autem intelligatur is, qui procul absit à naturæ constantia. Quid ad has definitiones possim dicere? atqui hæc pleraque sunt prudent-

prudenter acutè quæ differentium. illa quidem ex rhetorum pompa, ardores animorum, cotesque virtutum: An verò vir fortis, nisi stomachari ceperit, non potest fortis esse? gladiatorum id quidem. quamquam in eis ipsis videmus sæpè constantiam. colloquuntur, congregantur, aliquid postulant, ut magis placati, quam irati esse videantur. Sed in illo genere sit sanè Placideianus aliquis hoc animo, ut narrat Lucilius:

Occidam illum equidem, & vincam, si id queritis: inquit.

Verum illud credo fore. in os prius accipiam ipse, quam gladium in stomacho, sura, ac pulmonibus sisto.

Odi hominem, iratus pugno: nec longius quicquam

Nobis quam dextra gladium dum accommodet alter:

Vsque adeo studio atque odio illius effero ira.

At sine hac gladiatoria iracundia videmus progredientem apud Homerum Aiace: multa cum hilaritate, cum depugnaturus esset cum Hectore: cuius, ut arma sumsit, ingressio letitiam attulit socijs, terrorem autem hostibus: ut ipsum Hectorem, quemadmodum est apud Homerum, toto pectore tementem provocasse ad pugnam poeniteret. atque hi colloqui inter se, priusquam manum confererent, leniter & quietè, nihil ne in ipsa quidem pugna iracundè rabioseve fecerunt: Ego ne Torquatam quidem illum,

Et

qui hbt

qui hoc cognomen inuenit, iratum existimo Gallo
 torquem detraxisse: Nec Marcellum a quod Clasti-
 dium ideo fortem fuisse, quia fuerit iratus. de A-
 fricano quidem, quia notior est nobis, propter recen-
 tem memoriam, vel iurare possum, non illum ira-
 cundia tum inflammatum fuisse, cum in acie Mar-
 Allienum Pelignum scuto protexit, gladiumque ho-
 sti in pectus infixit. De L. Bruto fortasse dubita-
 rim, an propter infinitum odium tyranni effrenati-
 us in Aruntem inuasit: video enim utrunque com-
 minus ictu cecidisse contrario. Quid igitur huc ad-
 hibetis iram? an fortitudo, nisi insanire ceperit, im-
 petus suos non habet? Quid? Herculem, quem in cae-
 lum ista ipsa, quam vos iracundiam esse vultis, sustu-
 lit fortitudo, iratum ne censes conflixisse cum Erymā-
 thio apro, aut leone Nemeaeo? an etiam Theseus Ma-
 rathonij tauri cornua comprehendit iratus? Vide, ne
 fortitudo minimè sit rabiosa, sitque iracundia tota le-
 uitatis. neque enim est illa fortitudo, quae rationis ex-
 pers est. Contemnenda sunt humanae res: negligenda
 mors est: patibiles & dolores & labores putandi. haec
 cum constituta sint iudicio atque sententia, tum est
 robusta illa & stabilis fortitudo: nisi forte quae vehe-
 menter, acriter, animose fiunt, iracunde fieri suspica-
 mur. Mibi verò ne Scipio quod ille pontifex maximus,
 qui hoc Stoicorum verum esse declarauit, nunquam
 priuatum esse sapientem, iratus videtur fuisse Tib.
 Graccho cum, consulem languentem reliquit, atque
 ipse

ipse priuatus, vt si consul esset, qui rempub. saluam
 esset vellet, se sequi iussit. Nescio ecquid ipsi nos for-
 titer in repub. fecerimus, si quid fecimus, certe irati
 non fecimus. An est quicquam similis insania,
 quam ira? quam bene Ennius initium dixit insaniae.
 color, vox, oculi, spiritus, impotentia dictorum atque
 factorum, quam partem habent sanitatis? quid Ac-
 hille Homericofadius? quid Agamemnone in iurgio?
 nam Aiace[m] quidem ira ad furorem, mortemq[ue] per-
 duxit. Non igitur desiderat fortitudo aduocata[m] i-
 racundiam. satis est instructa, armata, parata, pex
 sese. nam isto modo quidem licet dicere vtilem vino-
 lentiam ad fortitudinem, vtilem etiam dementiam,
 quod & insani & ebrj multa faciunt saepe vehemēti-
 us: Semper Ajax fortis, fortissimus tamen in furore:

Nam facinus fecit maximum, cum, Danais in-
 clinantibus

Summam rem erexit, praelium cum restituit in-
 saniens.

Dicamus igitur vtilem insaniā. Tracta definitionem
 fortitudinis, intelliges, ea stomacho non egere. FOR-
 TITUDO igitur est animi affectio, legi summa in
 perpetiendis rebus obtemperans: vel cōseruatio stabi-
 lis iudicij in eis rebus, quae formidolosa videntur, sub-
 eundis & repellendis: vel scientia rerum formidolosa-
 rum, contrariarumq[ue] perferendarum, aut omnino negli-
 gendarum cōseruās earum rerum stabile iudicium:
 vel breuius vt Chrysippus. Nā superiores definitiones

erant Sphæri, hominis in primis bene desinentis, ut putant Stoici. sunt enim omnino omnes ferè similes: sed declarat communis notiones, alia magis alia. Quomodo igitur Chrysippus? FORTITUDO est, inquit, scientia perferendarum rerum: vel affectio animi in patièdo ac perferendo, summa legi parens sine timore. Quamuis licet insectemur istos, ut Carneades solebat. metuone soli philosophi sint, quæ enim istarum definitionum non aperit notionem nostram, quam habemus omnes de fortitudine, tectam atque inuolutam? qua aperta, quis est, qui aut bellatori, aut imperatori, aut oratori querat aliquid, neque eos existimet sine rabie quicquam fortiter facere posse? Quid? Stoici, qui omnes insipientes insanos esse dicunt, nonne ista colligunt: remoue perturbationes, maximeque iracundiam: iam videbuntur monstra dicere. nunc autem ita differunt, sic se dicere. Omnes stultos insanire, ut malè olere omne cœnum: at non semper, commouens: sic iracundus non semper iratus est. lacesse: iam videbis furentem. Quid? ista bellatrix iracundia, cum domum redijt, qualis est cum vxore? cum liberis? cum familia? an tum quoque est utilis? est igitur aliquid, quod conturbata mens melius possit facere, quam constans? an quisquam potest sine perturbatione mentis irasci? Bene igitur nostri, cum omnia essent in morbis vitia, quod nullum erit iracundia foedi, iracundos solos morbosos nominauerunt. Oratorè verò irasci minimè decet: simulare non dedecet. An
tibi

tibi irascitum videmur, cum quid in causis acrius & vehementius dicimus? quid? cum iā rebus transactis & praeteritis orationes scribimus, nū irati scribimus?

Ecquis hoc animaduertit? Vincite.

Num aut egisse vnquam iratum Aesopum, aut scripsisse existimamus iratum Attium? Aguntur ista praclare, & ab oratore quidem melius, si modò est orator, quam ab vllò hisirione: sed aguntur leniter, & mente tranquilla. Libidinem verò laudare, cuius est libidinis? Themistoclem & Demosthenem mihi profertis, additis Pythagoram, Democritum, Platonē, quid? vos studia libidinem vocatis? quae vel optimarum rerum, vt ea sunt quae profertis, sedata tamen & tranquilla esse debet. iam aegritudinem laudare vnā rem maximè detestabilem, quorum est tandem philosophorum? At cōmodè dixit Afranius:

Dummodo doleat aliquid, doleat quod lubet.

Dixit enim de adolescente perduto ac dissoluto. nos autem de constanti viro ac sapienti quærimus, & quidem illam ipsam iram centurio habeat, aut signifer, vel cateri, de quibus dici non necesse est, ne rhetorum apperiamus mysteria. vtile est enim vt motu animi, qui vt ratione non potest. nos autem, vt testificor saepè, de sapiēte quærimus. At etiā amulari vtile est, obtrectare, misereri. Cur misereare potius quā feris opem, si id facere possis? an sine misericordia liberales esse non possumus? non enim suscipere ipsi aegritudines propter alios debemus: sed alios, si possumus, le-

uare aegritudine. Obrectare verò alteri, aut illa vitiosa emulatione, quæ riuualitati similis est emulari, quid habet utilitatis, cum sit AEMVLANTIS angere alieno bono, quod ipse non habeat: OBRECTANTIS autem angere alieno bono, quod id etiam alius habeat? Quis id approbare possit, aegritudinem suscipere pro experientia, si quid habere velis? solum habere velle, summa dementia est. Mediocritates autem malorum quis laudare rectè possit? quis enim potest in quo libido, cupiditasue sit, non libidinosus & cupidus esse? in quo ira, non iracundus? in quo angor? non anxius? in quo timor, non timidus? libidinosum igitur, & cupidum, & iracundum, & anxium, & timidum censemus esse sapientem? de cuius excellentia multa quædam dici quamuis fusè latèque possint, sed breuissimè illo modo, SAPIENTIAM esse rerum diuinarum & humanarum scientiam, cognitionemque, quæ causa cuiusque rei. Ex quo efficitur, vt diuina imitetur, humana omnia inferiora virtute ducat. In hunc turgitur, tanquam in mare, quod est ventis subiectum, perturbationem cadere tibi dixisti videri? Quid est quod tantam grauitatem constantiamque perturbet? an improuisum aliquid atque repentinum? quid potest accidere tale ei, cui nihil subitum est quod homini euenire possit? nam quod aiunt nimia refecari oportere, naturalia relinquere: quid tandem potest esse naturale, quod idè nimium esse possit? sunt enim omnia ista ex errorum orta radicibus, quæ euellenda & extrahenda pe-

da pe-

da penitus, non circuncidenda, nec amputanda sunt. Sed quoniam suspicor te non tam de sapiente, quam de te ipso querere (illum enim putas omni perturbatione esse liberum, te vis videamus quanta sint. quæ à Philosophia remedia morbis animorum adhibeantur est enim quadam medicina certè: nec tam sicut hominum generi infensa atque inimica natura, ut corporibus tot res salutareis, animis nullam inuenerit. de quibus est hoc etiam merita melius, quod corporum adiumenta adhibentur extrinsecus, animorum salus inclusa in his ipsis est. Sed quo maior est in eis præstantia & diuiniore, eo maiore indigent diligentia. itaque bene adhibita ratio cernit, quid optimè sit: neglecta multis implicatur erroribus. Ad te igitur mihi iam conuertenda omnis oratio est. simul as enim querere te de sapiente, queris autem fortasse de te. Earum igitur perturbationum quas exposui, varia sunt curationes. nam neque omnis egritudo vna ratione sedatur. alia est enim lugenti, alia miserenti, alia inuidenti adhibenda medicina. est enim in omnibus quatuor perturbationibus illa distinctio, vtrum ad vniuersam perturbationem, quæ est aspernatio rationis, aut appetitus vehementior, an ad singulas, ut ad metum, libidinem, reliquas quæ melius adhibeatur oratio: & vtrum illud ne non videatur egrè ferendū, ex quo suscepta sit egritudo, an omniū rerum tollēda omninò egritudo: ut si quis egrè ferat se pauperem esse, id ne disputes, paupertatem malū nō esse,

an hominem agrè ferre nihil oportere . nimirum hoc melius: ne, si fortè de paupertate non persuaseris, sit aegritudini concedendum: aegritudine autem sublata proprijs rationibus, quibus heri vsi sumus, quodã modo etiam paupertatis malum tollitur . sed omnis eiusmodi perturbatio animi placatione abluatur illa quidem, cum doceas, nec bonum illud esse, ex quo latitia aut libido oriatur: nec malum, ex quo aut metus, aut aegritudo. Veruntamen hæc est certa & propria sanatio, si doceas, ipsas perturbationes per se esse vitiosas, nec habere quicquam aut naturale, aut necessarium . vt ipsam aegritudinem leniri videmus, cum obijcimus marentibus imbecillitatem animi effœminati: cumq; eorum grauitatem constantiamq; laudamus, qui non turbulentè humana patientur: quod quidem solet eis etiã accidere, qui illa mala esse censent, ferenda tamen equo animo arbitrantur. Putat aliquis voluptatem esse bonum, alius autem pecuniam: tamen & ille ab intemperantia, & hic ab auaritia auocari potest . Illa autem altera ratio & oratio, quæ simul & opinionem falsam tollit, & aegritudinem detrahit, est ea quidem utilior . sed rarò proficit, ne que est ad vulgus adhibenda. Quædam autem sunt aegritudines, quas leuare illa medicina nullo modo possit: vt si quis agrè ferat, nihil in se esse virtutis, nihil animi, nihil officij, nihil honestatis, propter malis quidẽ angatur, sed alia quædam ad eum sit admouenda curatio, & talis quidẽ, quæ possit esse omnium et-

iam de ceteris rebus discrepantium philosophorum. inter omnes enim conuenire oportet, commotiones animorum à recta ratione auersas esse vitiosas, vt, etiam si & mala sint illa, quod metum & aegritudinemue, & bona, quae cupiditatem letitiamue moueant: tamen sit vitiosa ipsa commotio. constantem enim volumus quendam, sedatum, grauem, humana omnia prementem illum esse, quem magnanimum & fortem virum dicimus. talis autem nec marens, nec timens, nec cupiens, nec gestiens esse quisquam potest. eorum enim haec sunt, qui euentus humanos superiores, quam suos animos esse ducunt. Quare omnium philosophorum, vt antè dixi, vna ratio est medendi, vt nihil quale sit illud, quod perturbet animum, sed de ipsa sit perturbatione dicendum. Itaque primum in ipsa cupiditate, cum id solum agitur, vt ea tollatur, non est quaerendum, bonum illud nec ne sit, quod libidinem moueat: sed libido ipsa tollenda est: vt siue quod honestum est, id sit summum bonum, siue voluptas, siue horum vtrunque coniunctum, siue illa tria genera bonorum: tamen, etiam si virtutis ipsius vehementior appetitus sit, eadem sit omnibus ad deterrendam adhibenda oratio. Continet autem sedationem animi humana in conspectu posita natura: quae quo facilius expressa cernatur, explicanda est oratione communis conditio, lexque vitae. Itaque non sine causa cum Orestem fabulam doceret Euripides, primos tres versus reuocasse dicitur Socrates. Neque tam terribilis vlla fando oratio est,

Neq₃ fors, neq₃ ira cœlitum inuectum malum,
Quod non natura humana patiendo ferat.

Est autem utilis ad persuadendum ea, quæ accide-
runt ferri et posse et oportere, enumeratio eorum, qui
tulerunt. & si ægritudinis sedatio & hesternæ dispu-
tatione explicata est, & in consolationis libro, quem
in medio (non enim sapientes eramus) mœrore & do-
lore conscripsimus: quod quæ vetat Chrysippus, ad re-
centeis quasi tumores animi remedium adhibere, id
nos fecimus, naturæque vim attulimus, ut magnitu-
dini medicina doloris magnitudo concederet. Sed
ægritudini, de qua satis est disputatum, finitimus est
metus, de quo pauca dicenda sunt. Est enim metus, ut
ægritudo presentis, sic ille futuri mali. Itaq₃ nonnulli
ægritudinis, partem quandam metum esse dicebant.
alii autem METVM PRAEMOLESTIAM ap-
pellant, quod est quasi dux consequentis molestiæ. qui-
bus igitur rationibus instantia feruntur, iisdem con-
temnuntur sequentia. nam videndum est in vtrisque,
ne quid humile, summissum, molle, effeminatum, fra-
ctum, abiectumque faciamus. Sed quanquam de ipsi-
us metus inconstantia, imbecillitate, leuitate dicendū
est: tamen multum prodest ea, quæ metuuntur, ipsa
contemnere. itaque siue casu accidit, siue consilio, per
commodè factum est. quod eis de rebus, quæ maximè
metuuntur, de morte & dolore, primo & proximo
die disputatum est. quæ si probata sunt, metu mag-
na ex parte liberati sumus. Ac de malorum opinione
hactenus.

haecenus. videamus nunc de bonorum, id est, de leti-
 tia & de cupiditate. Mihi quidem in tota oratione
 ea quae pertinet ad animi perturbationem, vna res vi-
 detur causam continere, omneis eas esse in nostra po-
 testate, omneis iudicio susceptas, omneis voluntarias.
 Hic igitur error est eripiendus, hac detrahenda opi-
 nio: atque vt in malis opinatis tolerabiliora, sic in bo-
 nis sedatiora sunt efficienda ea, quae magna & leti-
 bilia dicuntur. atque hoc quidem commune malorum
 & bonorum: vt si iam difficile sit persuadere, nihil ea-
 rum rerum, quae perturbent animum, aut in malis
 aut in bonis esse habendum, tamen alia ad alium mo-
 tum curatio sit adhibenda: aliaq; ratione maleuolus,
 alia amator: alia rursus anxius, alia timidus corri-
 gendus. atque erat facile sequentem eam rationem,
 quae maximè probatur de bonis & malis, negare yn-
 quam letitia affici posse insipientem, quod nihil vn-
 quam haberet boni. sed loquimur nunc more commu-
 ni. sint sanè ista bona, quae putantur, honores, diuitiae,
 voluptates, ceteraque: tamen in eis ipsis potiundis ex-
 ultans gestiensque letitia turpis est, vt: si ridere con-
 cessum sit, vituperetur tamen cachinnatio. eodem e-
 nim vitio est effusio animi in letitia, quo in dolore con-
 tractio: eademque leuitate cupiditas est in appeten-
 do, quae letitia in fruendo: & vt nimis afflictus mole-
 stia, sic nimis elatus letitia, iure iudicantur leues. &
 cum inuidere & gritudinis sit, malis autem alienis vo-
 luptatē capere, letitiae: ytrunque immanitate & fe-
 ritate

ritate quadam proponenda castigari solet. atque vt
diffidere decet, timere nō decet: sic gaudere decet, la-
tari non decet quoniam docendi causa à gaudio lati-
tiam distinguimus. Illud iam supra diximus, fieri cō-
tractionem animi rectè nunquam posse, elationem
posse. aliter enim Næuianus ille gaudet Hector,

Latus sum

Laudari me pater abs te laudato viro,
aliter ille apud Trabeam Cherea,

Lena delinita argento, nutum obseruabit me-
um,

Quid velim, quid studeam. adueniens digito im-
pellam ianuam,

Fores patebunt, de improviso Chrysis vbi me a-
spexerit,

Alacris obuiam mihi veniet, complexum exoptās
meum:

Mihi se dedet.

quàm hæc pulchra putet, ipse iam dicet:

Fortunam ipsam anteibo fortunis meis.

Hæc letitia quàm turpis sit, satis est diligenter at-
tendentem penitus videre. Et vt turpes sunt, qui ef-
ferunt se letitia, tum, cum fruuntur venereis volu-
ptatibus: sic flagitiosi, qui eas inflammato animo cō-
cupiscunt. totus verò iste, qui vulgo appellatur amor
(nec Hercule inuenio, quo nomine alio possit appella-
ri) tantæ leuitatis est, vt nihil videam, quod putem
conferendum, quem Cecilius,

deum

deum qui non summum putet,
 Aut stultum, aut rerū esse imperitum existimet:
 Cui in manu sit, quem esse dementem velit,
 Quem sapere, quem sanari, quem in morbum in-
 iji,

Quem contra amari, quē arcessiri, quem expeti.
 O praeclaram emendatricem vitæ poeticam, quæ a-
 morem flagitij & leuitatis auctorem in consilio deo-
 rum collocandum putet. de cœmedia loquor: quæ si hæc
 flagitia non probaremus, nulla esset omnino. Quid au-
 tem ex Tragœdia princeps ille Argonautarum?

Tu me amoris magis, quam honoris seruasti
 gratia,

Quid ergo? hic amor Medea quanta miseriarum in-
 cendia excitauit? atque ea tamen apud alium poetã
 patri dicere audet, se coniugem habuisse

illum, amor que dederat, qui plus pollet, potiorq̃
 est patre.

Sed poeta ludere sinamus, quorum fabulis in hoc fla-
 gitio versari ipsum videntur Iouem. ad magistros
 virtutis philosophos veniamus: qui amorem negant
 stupri esse, & in eo litigant cum Epicuro, non mul-
 tum, vt opinio mea fert, mentiente. quis est enim a-
 mor iste amicitia? cur neque deformem adolescentē
 quisquam amat, neque formosum senem? mihi qui-
 dē hæc in Græcorum gymnasijs nata consuetudo vi-
 detur: in quibus isti liberi, & concessi sunt amores:
 bene igitur Ennius,

Flagi-

Flagitij principium est, nudare inter ciues
corpora.

Qui vt sint, sicut fieri posse video, pudici: solliciti
tamen & anxij sunt eoque magis, quod se ipsi conti-
nent & coercent, atque vt muliebreis amores omit-
tam, quibus maiorem licentiã natura concessit: quis
aut de Ganymedis rapto dubitat, quid poeta velint,
aut non intelligit, quid apud Euripidem & loquatur
& cupiat Laius? quid denique homines doctissimi, &
summi poeta de seipsis & carminibus edunt, & can-
tibus? fortis vir in sua rep. cognitus, quæ de iuuenum
amore scripsit Alcæus? nam Anacreontis quidem to-
ta poesis est amatoria. maximè verò omniũ flagras-
se amore Rheginũ Ibicũ apparet ex scriptis. atq; ho-
rum omnium libidinosos esse amores videmus. Philo-
sophi sumus exorti, & auctore quidem nostro Plato-
ne, quem non iniuria Dicaarchus accusat, qui amorĩ
auctoritatem tribueremus. Stoici verò & sapientẽ
amaturum esse dicunt: & amorẽ ipsum, conatum a-
micitie faciũdæ ex pulchritudinis specie definiũt: quis
si quis est in rerũ natura, sine sollicitudine, sine deside-
rio, sine cura, sine suspirio: sit sane. vacat enim omni
libidine: hæc autẽ de libidine oratio est. sin autem est
aliquis amor, vt est certè, qui nihil absit, aut nõ mul-
tum ab insania, qualis in Leucadia est:

Siquidem sit quisquam Deus, cui ego sim cura: at
id erat deis omnibus curandum, quemadmodum hic
frueretur voluptate amatoria:

Heu

Heu me infelicem.

nihil verius. probe & ille,

Sanusne es, qui temere lamentare?

sic insanus suis etiam videtur. at quas Tragedias effecit?

Te Apollo sancte fer opem, teq³ omnipotens Neptune inuoco,

Vosq³ adeò venti.

mundum totum se ad amorem suum subleuandū conuersurum putat. Venerem vnā excludit, vt inquā:

Nam quid ego te appellem Venus?

eam præ libidine negat curare quicquam: quasi verò ipse non propter libidinem tanta flagitia & faciat & dicat: Sic igitur affecto hæc adhibenda curatio est, vt ei illud, quod cupiat, ostendatur quàm leue, quàm contemnendū, quàm nihil sit omnino, quàm facile vel aliunde, vel alio modo perfici, vel omnino negligi possit. adducendus est etiā nonnunquā ad alia studia, sollicitudines, curas, negotia. loci deniq³ mutatione, tanquā egroti non conualescentis, sæpe curandus est. etiā nouo quodam amore, veterem amorem, tanquam clauo clauum, eijciendum putant. maxime autem admonendus, quantus sit furor amoris. omnibus enim ex animi perturbationibus est profectò nulla vehementior: vt, si iam ipsa illa accusare nolis, supra dico & corruptelas & adulteria: incesta deniq³, quorū omnium accusabilis est turpitudine: sed vt hæc omittamus, perturbatio ipsa mentis in amore facta

fœda per se est: nam vt illa præteream, quæ sunt furō-
ris: hæc ipsa per sese, quam habent leuitatem, quæ vi-
dentur esse mediocria? Iniuria,

Susceptiones, inimicitia, inducia,

Bellum, pax rursus. incerta hæc si tu postules

Ratione certa facere: nihilo plus agas,

Quam si des operam, vt cum ratione insanias.

Hæc inconstantia mutabilitasq; mentis, quem non i-
psa prauitate deterreat? Est enim illud, quod in om-
ni perturbatione dicitur, demonstrandum, nullam es-
se nisi opinabilem, nisi iudicio susceptam, nisi voluntaria-
riam. etenim si naturalis amor esset. & amarent om-
nes, & amarentur, & semper amarent, & idē ama-
rent: neque alium pudor, alium cogitatio, alium sati-
etas deterreret. Ira verò quandiu perturbat animū,
dubitationem insaniam non habet: cuius impulsu exi-
stit etiam inter fratres tale iurgium:

Quis homo te exuperauit vnquam gentium im-
pudentia?

Quis autem malitia te?

nosti quæ sequuntur. alternis enim versibus intorquē-
tur inter fratres grauissima contumelia: vt facile ap-
pareat Atrei filios esse, eius, qui meditatur penam in
fratrem nouam.

Maior mihi moles, maius miscendum malum,

Qui illius acerbum cor contundā et comprimam:

Quæ igitur hæ erūt moles? audi Thyesium ipsum:

Impius hortatur me frater, vt meos malis miser

Mandem natos:

eorū

eorum viscera apponit. quid est enim, quo non progrediatur ira? eodem quò furor. itaque iratos propriè dicimus exisse de potestate, id est, de consilio, de ratione, de mente. horum enim potestas in totum animum esse debet. his autem sunt subtrahēdi, in quos impetum conantur facere, dum se ipsi colligant (quid est autem se ipsum colligere, nisi dissipatas animi partes rursus in suum locum cogere?) aut rogandi sunt, orandique, ut, si quam habent vlciscendi vim, differant in tempus aliud, dum deferuescat ira. deferuescere autem certè significat ardorem animi inuita ratione excitatum. ex quo illud laudatur Archytæ: qui cū villico factus esset iratior, Quo te modo, inquit, accepissem, nisi iratus essem? Vbi sunt ergo isti, qui iracundiam vtilem dicunt? potest utilis esse insania? At naturalis est. An quicquam esse potest secundum naturam, quod sit repugnante ratione? quomodo autem si naturalis esset ira, aut alius alio magis iracundus esset: aut finem haberet prius, quam esset vltima vlciscendi libido: aut quenquam peniteret, quod fecisset per iram: ut Alexandrum regem videmus, qui cum interemisset Clytū familiarem suum, vix à se manus abstinuit, tantà vis fuit penitendi. Quibus cognitis, quis est qui dubitet, quin hic quoque motus animi sit totus opinabilis ac voluntarius? quis enim dubitavit, quin agrotationes animi qualis est auaritia, gloria cupiditas, ex eo, quod magni aestimetur ea res, ex qua animus agrotat, oriatur?

unde intelligi debet : perturbationem quoque omnem
 esse in opinione. & si F I D E N T I A, id est, firma ani-
 mi confisio, scientia quedam est, & opinio grauis non
 temere assentiens: M E T U S quoque est dissidentia ex-
 spectati & impendentis mali. & si S P E S est expecta-
 tio boni: mali expectationem esse necesse est metum.
 vt igitur metus, sic reliquæ perturbationes sunt in ma-
 lo. ergo vt constantia scientiæ, sic perturbatio erro-
 ris est. qui autem natura dicuntur iracundi, aut mi-
 sericordes, aut inuidi, aut tale quid, ij sunt ita consti-
 tuti, quasi mala valetudine animi, sanabiles tamen:
 vt de Socrate dicitur. cum multa in conuentu vitia
 collegisset in eum Zopyrus, qui se naturam cuiusque
 ex forma perspicere profitebatur, derisus est à cete-
 ris, qui illa in Socrate vitia non agnoscerent: ab ipso
 autem Socrate subleuatus est, cum illa sibi vitia in se-
 se, sed ratione à se deiecta diceret. Ergo vt optima
 quisque valetudine affectus, potest videri alius alio na-
 tura ad aliquem morbum procliuior: sic animus alius
 ad alia vitia propensior. qui autem non natura, sed
 culpa vitiosi esse dicuntur, eorum vitia constant ex
 falsis opinionibus rerum bonarum ac malarum, vt
 sit alius ad alios motus perturbationesque procliui-
 or. inueteratio autem, vt in corporibus agrius depel-
 litur, sic in animis quoque perturbatio: citiusque re-
 pentinus oculorum tumor sanatur, quam diuturna
 lippitudo depellitur. Sed cognita iam causa pertur-
 bationum, quæ omnes oriuntur ex iudicijs opinio-
 num,

num, & voluntatibus, sit iam huius disputationis modus. scire autem nos oportet, cognitis, quò ad possint ab homine cognosci, bonorum & malorum finibus, nihil à philosophia posse aut maius, aut utilius optari, quam hæc, quæ à nobis hoc quatruiduo disputata sunt. morte enim contempta, & dolore ad patiendum levato, adiunximus sedationem ægritudinis, qua nullum homini maius malum est. Etsi enim omnis animi perturbatio grauis est, nec multum differt ab amentia: tamen cæteros, cum sint in aliqua perturbatione, aut metus, aut letitiæ, aut cupiditatis, commotos modo & perturbatos dicere solemus: at eos, qui se ægritudini dederunt, miseros, afflictos, ærummosos, calamitosos. Itaque non fortuito factum videtur, sed à te oratione propositum, vt separatim de ægritudine, & de ceteris perturbationibus disputaremus. in ea est enim fons miseriarum & caput. sed & ægritudinis, & reliquorum animi morborum vna sanatio est, omneis opinabileis esse & voluntarios, eaque re suscipi, quod ita rectum esse videatur. Hunc errorem quasi radicem omnium malorum stirpit as philosophia se extracturam pollicetur. Demus ergo nos huic excolendos, patiamur quæ nos sanari. his enim malis insidentibus, non modò beati, sed ne sani quidem esse possumus. aut igitur negemus quicquam ratione confici, cum contra nihil sine ratione rectè fieri possit: aut, cum philosophia ex rationum collatione constet, ab ea, si & boni & beati volu-

*mus esse . omnia adiumenta , & auxilia petamus ,
bene beateque viuendi .*

**M. T. C. TVSCVLANA-
RVM. QVAESTIONVM AD M. BRV-
tum Liber Quintus, Virtutem ad beate
viuendum se ipsa esse conten-
tam.**

*Vintus hic dies, Brute, finem faci-
et Tusculanarum disputationum:
quo die est à nobis ea de re, quam
tu ex omnibus maximè probas di-
sputum. placere enim tibi admo-
dum sensi. & ex eo libro, quem ad
me accuratissimè scripsisti, & ex multis sermonibus
tuis, virtutem ad beatè viuendum se ipsa esse conten-
tam, quod & si difficile est probatu, propter tam va-
ria & tam multa tormenta fortune: tale tamen
est, vt elaborandum sit quò facilius probetur: nihil
est enim omnium quæ in philosophia tractantur, quæ
grauius, magnificentiusque dicatur. nam cum ea cau-
sa impulerit eos, qui primi se ad philosophiæ studium
contulerunt, vt omnibus rebus posthabitis, totos se in
optimo vitæ statu exquirendo collocarent: profectò
spe beatè viuendi tantam in eo studio curam, ope-
ramque posuerunt. quod si ab ijs inuenta & perfecta
virtus est, & si præsidij ad beatè viuendum in vir-
tute*

tute satis est: quis est, qui nō præclare & ab illis positā
 & à nobis susceptam operam philosophandi arbitre-
 tur? sin autem virtus subiecta sub varios incertosque
 casus famula fortuna est. nec tantarum virium est,
 vt seipsa tueatur: vereor ne non tam virtutis fiducia
 nitendum nobis ad spem beatè viuendi, quam vota
 facienda videantur. Equidem eos casus, in quibus me
 fortuna vehementer exercuit, mecum ipse conside-
 rans, huic incipio sententiæ dissidere, interdum etiam
 humani generis imbecillitatem, fragilitatemque ex-
 timescere. vereor enim ne natura cū corpora nobis in-
 firma dedisset: ijsq; & morbos insanibiles, & doloreis
 intolerabileis adiūxisset, animos quoq; dederit & cor-
 porū doloribus congruenteis, & separatim suis ango-
 ribus & molestijs implicatos. sed in hoc me ipse casti-
 go, quod ex aliorum & ex nostra fortasse mollitia, nō
 ex ipsa virtute, de virtutis robore existimo. illa enim,
 si modo est vlla virtus (quam dubitationem auuncu-
 lus tuus, Brute, sustulit) omnia, quæ cadere in hominē
 possunt, subter se habet, eaque dispiciens casus con-
 temnit humanos: culpaque omni carens, præter se-
 ipsam nihil censet ad se pertinere. Nos autem om-
 nia aduersa tum venientia metu augentes, tum mœ-
 rore præsentia, rerum naturam, quàm errorem no-
 strum damnare malimus. Sed & huius culpæ, et cæte-
 rorū vitiorum, peccatorumq; nostrorū omnis à philo-
 sophia petenda correctio est. cuius in sinum, cū à pri-
 mis temporibus ætatis nostra voluntas studiumq; nos

compulisset, his grauiſſimis caſibus in eundem portum,
 ex quo eramus egreſſi, magna iactati tempeſtate,
 confugimus. O vita philoſophia dux, o virtutis inda-
 gatrix, expultrixque vitiorum: quid non modo nos,
 ſed omnino vita hominum ſine te eſſe potuiſſet? tu
 vrbeis peperisti, tu diſſipatos homines in ſocietatem
 vita conuocaſti: tu eos inter ſe primo domicilijs, de-
 inde coniugijs, tum literarum & vocum commu-
 nione iunxiſti: tu inuentrix legum, tu magiſtra mo-
 rum & diſciplina fuiſti: ad te confugimus, a te opem
 petimus: tibi nos, vt antea magna ex parte, ſic nunc
 penitus totosque tradimus. Eſt autem vnus dies bene &
 ex præceptis tuis actus, panem toti immortalitati ante-
 ponendus. cuius igitur potius opibus vt amur, quam
 tuis, que & vita tranquillitatem largita nobis eſt, &
 terrorem mortis ſuſtulisti? At philoſophia quidem
 tantum abeſt, vt perinde, ac de hominum eſt vita me-
 rita laudetur, vt à plerisque neglecta, à multis et-
 iam vituperetur. vituperare quiſquam vita paren-
 tem, & hoc patricidio ſe inquinare audeat? & tam im-
 piè ingratus eſſe, vt eam accuſet, quam vereri debe-
 ret, etiam ſi minus percipere potuiſſet? ſed, vt opinor,
 hic error, & hac indoctorum animis offuſa caligo eſt,
 quod tam longè retro reſpicere non poſſunt, nec eos,
 à quibus vita hominum inſtructa primò ſit, fuiſſe phi-
 loſophos arbitrantur. quam rem antiquiſſimam cum
 videamus, nomen tamen eſſe conſitemur recens,
 nam ſapientiam quidem ipſam quis negare poteſt,

non modo re esse antiquam, verum etiã nomine? quæ
 cum diuinarum humanarumque rerum, tum initio-
 rum causarumque, tum cuiusque rei cognitione hoc
 pulcherrimum nomen apud antiquos assequebatur.
 Itaque & illos septem, qui à Grecis σοφοί, sapientes
 à nostris & habebantur & nominabantur, & multis
 antè seculis Lycurgum, cuius temporibus Homerus et
 iam fuisse ante hanc urbem conditam, traditur, et-
 iam Heroicis ætatibus Vlysses & Nestorem acce-
 pimus, & fuisse, & habitos esse sapientis. nec verò
 Atlas sustinere cælum, nec Prometheus affixus Cau-
 caso, nec stellatus Cepheus cum vxore, genero, filia
 traderetur, nisi caelestiũ diuina cognitio nomen eorũ
 ad errorem fabulæ traduxisset. a quibus ducti dein-
 ceps omnes, qui in rerum contemplatione studia po-
 nebant, sapientes & habebantur, & nominabantur:
 idque eorum nomen vsque ad Pythagoræ manauit æ-
 tatem: quem, vt scribit auditor Platonis Ponticus
 Heraclides, vir doctus in primis, Phliuntẽ ferunt ve-
 nisse, eumque cum Leonte principe Phliastorum doctè
 & copiosè disseruisse quedam: cuius ingeniũ & elo-
 quentiam cum admiratus esset Leon, quesuisse ex eo
 qua maximè arte cõsideret: at illum artem quidẽ se
 scire nullam, sed esse philosophum: admiratũ Leontẽ
 nouitatem nominis, quesuisse, quinam esset philosophi,
 & quid inter eos, & reliquos interesset: Pythagorã
 autem respondisse, Similem sibi videri vitam hominũ
 & mercatum eum, qui haberetur maximo ludorum

apparatu, totius Græciæ celebritate. nam vt illic alijs
 corporibus exercitatis gloriam & nobilitatem coro-
 na peterent, alijs emendi, aut vendendi quæstu & lu-
 cro ducerentur, esset autem quoddam genus eorum,
 id quæ vel maxime ingenuum, qui nec plausum, nec
 lucrum quærerent, sed visendi causa venirent, studio-
 seque perspicerent quid ageretur, & quomodo: item
 nos quasi in mercatus quandam celebritatem ex vr-
 be aliqua, sic in hanc vitam ex alia vita & natura
 profectos, alios gloria seruire, alios pecunia, raros
 esse quosdam, qui cæteris omnibus pro nihilo habitis,
 rerum naturã studiose intuerentur: hos se appellare
 sapientiæ studiosos. id est enim philosophos: & vt illic
 liberalissimum esset spectare, nihil sibi acquiren-
 tem: sic in vita longe omnibus studijs contemplatio-
 nem rerum, cognitionemque præstare. nec verò Py-
 thagoras nominis solum inuentor, sed rerum etiam ip-
 sarum amplificator fuit. qui cum post hunc Phlasiũ
 sermonem in Italiam venisset, exornauit eam Græ-
 ciam, quæ magna dicta est, & priuatim, & publicè
 præstantissimis & institutis & artibus, cuius de dis-
 ciplina aliud tempus fuerit fortasse dicendi. sed ab
 antiqua philosophia vsque ad Socratem, qui Arche-
 laum Anaxagoræ discipulum audierat, numeri mo-
 tusque tractabatur, & vnde omnia oriretur, quoue
 recederent: studioseque ab his siderum magnitudines
 interualla, cursus inquirebantur, & cuncta caelestia.
 Socrates autem primus philosophiam deuocauit è cæ-
 lo,

lo, & in vrbibus collocavit, & in domos etiam intro-
 duxit, & coegit de vita & moribus rebus que bonis
 & malis querere. cuius multiplex ratio disputandi,
 rerumque varietas, & ingenij magnitudo, Platonis
 memoria & litteris consecrata, plura genera effecit
 dissentientium philosophorum. e quibus nos id potissi-
 mum consecuti sumus, quo Socratem vsum arbitra-
 mur: vt nostram ipsi sententiam tegeremus, errore
 alios leuaremus, & in omni disputatione, quid esset
 simillimum veri quereremus. quem morem cum Car-
 neades acutissime copiosissimeque tenuisset, fecimus
 & alias sepe, & nuper in Tusculano, vt ad eam con-
 suetudinem, disputaremus: & quatruidi quidem
 sermonem superioribus ad te perscriptum libris misi-
 mus: quinto autem die, cum eodem in loco consedis-
 mus, sic est propositum, de quo disputaremus. Non
 mihi videtur ad beatè viuendum satis posse virtus.
 At Hercule Bruto meo videtur: cuius ego iudicium,
 pace tua dixerim, longè antepono tuo. Non dubito.
 nec id nunc agitur, tu illum quantum ames: sed hoc,
 quod mihi dixi videri quale, sit de quo à te disputari
 volo. Nempè negas ad beatè viuendum satis posse
 virtutem. Prorsus nego. Quid? ad rectè, hone-
 stè, laudabiliter, postremò ad benè viuendum sa-
 tis ne est prasidij in virtute? Certè satis. Potes igitur,
 aut qui malè viuat, non eum miserum dicere:
 aut quem benè fateare, eum negare beatè viuere?
 Quid ni possim? nam etiam in tormentis rectè, ho-
 nestè,

nestè, laudabiliter, & ob eam rem benè viui potest,
 dummodo intelligas, quid nunc dicam benè: dico e-
 nim constanter, grauitè, sapienter, fortiter. hæc et-
 iam in equuleum conijciuntur, quo vita non aspirat
 beata. Quid igitur? solane beata vita, quaeso, relin-
 quitur extra ostium, limenque carceris, cum constan-
 tia, grauitas, fortitudo, sapientia, reliquaque virtu-
 tes rapiantur ad tortorem, nullumque recusent, nec
 supplicium, nec dolorem? Tu, si quid es factururus,
 noua aliqua conquiras oportet. ista me minimè mo-
 uent, non solum quia peruulgata sunt, sed multo
 magis, quia tanquam leuia quedam vina, nihil valent
 in aqua, sic Stoicorum ista magis gustata, quam potata
 delectant. velut iste chorus virtutum in equuleum
 impositus, imagines constituit ante oculos cum am-
 plissima dignitate, vt ad eas cursim perrectura, nec
 eas beata vita à se desertas passura videatur: cum au-
 tem animum ab ista pictura, imaginibusque virtu-
 tum ad rem, veritatemque traduxeris, hoc nudum
 relinquitur, possitne quis beatus esse quam diu tor-
 queatur. Quamobrem hoc non queramus: virtutes
 autem noli vereri ne expostulent, & querantur se à
 beata vita esse relictas. si enim nulla virtus pruden-
 tia vacat, prudentia ipsa hoc videt, non omneis bonos es-
 se etiam beatos: multa que de M. Atilio Q. Capione
 M. Aquillio recordatur: beatamque vitam, nisi imagini-
 bus potius vti, quam rebus ipsis placet, conatè ire in e-
 quuleum, retinet ipsa prudentia, negatque ei cum dolo-
 re &

re & crutiatu quicquam esse commune . Facile
 patior te isto modo agere : & si iniquum est prescri-
 bere mihi te, quemadmodum à me disputari velis .
 sed quero, vtrum aliquid actum superioribus diebus,
 an nihil arbitremur? Actum vero, & aliquantum
 quidem . Atqui si ita est, profligata tam hæc, &
 penè ad exitum adducta quæstio est . Quo tandem
 modo? Quia motus turbulenti iactationesq; animo-
 rum incitata, & impetu inconsiderato elata, ratio-
 nem omnem repellentes, vitæ beatæ nullam partem
 relinquunt . quis enim potest mortem aut dolorem me-
 tuens, quorum alterū sæpè adest, alterum semper im-
 pendet, esse nō miser? quid, si idem (quod plerunq; fit)
 paupertatē, ignominiam, infamiā timet . si debilita-
 tē, cecitatem, si deniq; quod non singulis hominib. sed
 potentibus populis sæpè contingit, seruitutē? potest ea
 timens esse quisquam beatus? quid, qui non modo ea
 futuratimet, verum etiam fert, sustinetq; præsentia?
 adde eodem exilia, luctus, orbitates : qui rebus his
 fractus, ægritudine eliditur, potest tandem esse non
 miserrimus? Quid verò? illum quem libidinibus inflā-
 matum & furentem videmus, omnia rabidè appe-
 tentem, cum inexplebili cupiditate, quoque affluen-
 tius voluptates vndique hauriat, eò grauius arden-
 tiusq; sitientem, nonne rectè miserrimum dixeris?
 Quid? elatus ille leuitate, inaniq; latitia & exultās
 & temerè gestiens, nonne tanto miserior, quanto sibi
 videtur beatior? Ergo vt hi miseri, sic cōtra illi beati,
 quos

quos nulli metus terrent, nulla aegritudines exedunt,
 nulla libidines incitant, nulla futiles letitiae exul-
 tantes languidis liquefaciunt voluptatibus. Ut ma-
 ris igitur tranquillitas intelligitur, nulla ne mini-
 ma quidem aura fluctus commouente: sic animi qui-
 etus & placatus status cernitur, cum perturbatio
 nulla est, qua moueri queat. Quod si est, qui vim
 fortuna, qui omnia humana quaecunque accidere pos-
 sunt, tolerabilia ducat, ex quo nec timor eum, nec
 angor attingat: idemque, si nihil concupiscat, nulla
 efferatur animi inani voluptate: quid est, cur is non
 beatus sit? & si hac virtute efficiuntur, quid est, cur
 virtus ipsa per se non efficiat beatos? Atqui alterum non
 dici potest, quin is, qui nihil metuant, nihil angantur,
 nihil concupiscant, nulla impotenti letitia efferantur,
 beati sint. itaque id tibi concedo, alterum autem
 iam integrum non est: superioribus enim disputatio-
 nibus effectum est, vacare omni animi perturbatio-
 ne sapientem. Nimirum igitur confecta res est. vi-
 detur enim ad exitum venisse questio. Propemodum
 id quidem. Veruntamen mathematicorum iste mos
 est, non philosophorum. nam geometra, cum aliquid
 docere volunt, si quid ad eam rem pertinet eorum,
 quae ante docuerunt, id sumunt pro concessio & pro-
 bato: illud modo explicant, de quo ante nihil scri-
 ptum est. philosophi quamcumque rem habent in
 manibus, in eam, quae conueniunt, congerunt om-
 nia. et si alio loco disputata sunt. quod ni ita esset: cur

Stoicus

Stoicus, si esset quæsitum, satisne ad beatè viuendum
 virtus posset, multa diceret? cui satis esset respon-
 dere, se ante docuisse nihil bonum esse, nisi quod ho-
 nestum esset: hoc probato, consequens esse, beatam
 vitam virtute esse contentam: & quomodo hoc sit
 consequens illi, sic illud huic: vt, si beata vita virtu-
 te contenta sit, nisi honestum quod sit, nihil aliud sit
 bonum: Sed tamen non agunt sic. nam & de honesto
 & de summo bono separatim libri sunt: & cum ex
 eo efficiatur, satis magnam in virtute ad beatè viuere
 dum esse vim: nihilo minus hoc aiunt separatim. pro-
 prijs enim & suis argumentis et admonitionibus tra-
 ctanda quæque res est, tanta præsertim. caue enim
 putes vllam in philosophia vocem emissam clariorem,
 vllumue esse philosophiæ promissum vberius, aut ma-
 ius. nam quid proficetur, ô dij boni? perfecturam se,
 qui legibus suis parauisset, vt esset contra fortunam
 semper armatus, vt omnia præsidia haberet in se be-
 nè beateque viuendi, vt esset semper denique beatus.
 Sed videro quid efficiat. tantisper hoc ipsum magnum æ-
 stimo, quod pollicetur. nã Xerxes quidē refertus om-
 nibus muneribus donisque, fortuna, non equitatu, non
 pedestribus copijs, non nauium multitudine, non infi-
 nito pondere auri contentus, præmiū proposuit, qui in-
 uenisset nouam voluptatem: qua ipse inuenta nō fuit
 contentus. neque enim vnquam finem inueniet libi-
 do. nos vellem præmio elicere possemus, qui nobis ali-
 quid attulisset, quo hoc firmiter crederemus. Velle id
 quidem:

quidem : sed habeo paullulum quod requiram. ego enim assentior, eorum, quæ posuisti, alterum alteri consequens esse, ut, quemadmodum, si quod honestum sit, id solum sit bonum, sequatur, beatam vitam virtute confici : sic, si vita beata in virtute sit, nihil esse nisi virtutem bonum. Sed Brutus tuus auctore Aristone & Antiocho, non sentit hoc. putat enim, etiam si sit bonum aliquod præter virtutem. Quid igitur? contra Brutumne me dicturum putas? Tu verò, ut videtur, nam præsumere non est meum. Quid cuique igitur consentaneum sit, alio loco. nam ista mihi & cum Antiocho sæpè, & cum Aristone nuper, cum Athenis imperator apud eum diuersarere, dissensio fuit. mihi enim non videbatur quisquam beatus esse posse, tum in malis esset. in malis autem sapientem esse posse, si essent vlla corporis aut fortune mala. Dicebantur hæc, quæ scripsit etiam Antiochus locis pluribus, virtutem ipsam per se beatam vitam efficere posse, neque tamen beatissimam : deinde ex maiore parte plerasque res nominari, etiam si qua pars abesset : ut vires, ut valetudinē, ut diuitias, ut honorem, ut gloriam : quæ genere, non numero cernerentur : item beatam vitam, etiam si ex aliqua parte claudicaret, tamen ex multo maiore parte obtinere nomen suū. Hæc nunc enucleare non ita necesse est : quanquam non constantissimè dici mihi videntur. nam et qui beatus est, non intelligo quid requirat, ut sit beatior (si est enim quod desit, ne beatus quidem est) & quod ex
 maiori

maiori parte vnamquamque rem appellari specta-
 rique dicunt, est vbi id isto modo valeat. cum verò
 tria genera malorum esse dicant, qui duorum gene-
 rum malis omnibus vrgeatur, vt omnia aduersa sint
 infortuna, omnibus oppressum corpus & confectum
 doloribus, huic paullulumne ad beatam vitam de-
 esse dicemus, non modò ad beatissimam? Hoc illud est,
 quod Theophrastus sustinere non potuit. nam cum sta-
 tuisset verbera, tormenta, cruciatus, patrie euersi-
 ones, exilia, orbitates, magnam vim habere ad ma-
 lè, misereque viuendum: non est ausus elatè & am-
 plè loqui, cum humiliter demissequè sentiret. quã
 benè non queritur: constanter quidem certè. Ita-
 que mihi placere non solet consequentia reprehende-
 re, cum prima concesseris. Hic autem, elegantissi-
 mus omnium philosophorum & eruditissimus, non
 magnopere reprehenditur, cum tria genera dicit
 bonorum. vexatur autem ab omnibus, primum in eo
 libro, quem scripsit de Vita beata, in quo multa di-
 sputat, quamobrem is, qui torqueatur, qui crucietur,
 beatus esse non possit. in eo etiam putatur dicere, in
 rotam beatam vitam non ascendere. nusquam id qui-
 dem dicit omnino, sed quæ dicit, idem valent. Pos-
 sum igitur, cui concesserim in malis esse dolores cor-
 poris, in malis fortuna naufragia, huic suscensere
 dicenti, non omneis bonos esse beatos, cum in o-
 neis bonos ea, quæ ille in malis numerat, cadere pos-
 sint? Vexatur idem Theophrastus, & libris & scholis
 omniuna

omnium philosophorum, quod in Callisthene suo laudat illam sententiam,

Vitam regit fortuna, non sapientia.

Negant ab vlllo philosopho quicquam dictum esse languidius, recte id quidem: sed nihil intelligo dici potuisse constantius. si enim tot sunt in corpore bona, tot extra corpus in casu atque fortuna: nonne consentaneum est, plus fortunam, qua domina rerum sit & externarum, & ad corpus pertinentium, quam consilium valere? An malumus Epicurum imitari? qui multa praecleara saepe dicit: quam enim sibi constantem et conuenienterq; dicat, non laborat. Laudat tenuem victum, philosophi id quidem, sed si Socrates, aut Antisthenes diceret, non is qui finem bonorum voluptatem esse dixerit. Negat quenquam iucunde posse vivere, nisi idem honeste, sapienter, iusteque viuat: nihil grauius, nihil philosophia dignius, nisi idem hoc ipsum, honeste, sapienter, iuste ad voluptatem referret. Quid melius, quam fortunam exiguam interuenire sapienti? sed hoc is ne dicit, qui, cum dolorem non modo maximum malum, sed solum malum etiam dixerit, toto corpore opprimi possit doloribus acerrimis, tum cum maxime contra fortunam gloriatur? quod idem melioribus etiam verbis Metrodorus, Occupaui, inquit, te, fortuna, atque cepi, omnemq; aditus tuos interclusi, vt ad me adspirare non posses. Praecclare, si Aristoteles Chius, aut si Stoicus Zeno diceret, qui, nisi quod turpe esset, nihil malum duceret. tu ve-

ro Me-

rō Metrodore, qui omne bonum in visceribus medul-
 lisque condideris, & defineris summum bonum fir-
 ma corporis affectione, explorataque spe contineri,
 fortunæ aditus interclusisti? quomodo? isto enim
 bono iam explorari potes. Atqui his capiuntur im-
 periti: & propter huiusmodi sententias, istorum
 hominum est multitudo. Acute disputantis illud est,
 nō quid quisque dicat, sed quid cuique dicendum sit,
 videre, velut in ea ipsa sententia, quam in hac dispu-
 tatione suscepimus, omneis bonos semper beatos volu-
 mus esse. quos dicā bonos perspicuum est. omnibus e-
 nim virtutibus instructos et ornatos, tum sapienter,
 tum viros bonos dicimus. Videamus qui dicendi sint
 beati. equidē hos existimo, qui sint in bonis, nullo ad-
 iuncto malo. nec vlla alia huic verbo, cum beatum di-
 cimus, subiecta notio est, nisi, secretis malis omnibus
 tumulata bonorum complexio. hanc assequi virtus, si
 quicquam præter ipsam boni est, non potest. aderit e-
 nim malorum, si mala illa dicimus, turbā quaedam;
 paupertas ignobilitas, humilitas; solitudo, amissio su-
 orū, graues dolores corporis, perdita valetudo, debili-
 tas, cecitas, interitus patriæ, exilium, seruitus. deni-
 que in his, tot & tantis, ad quæ etiam plura possunt
 accedere, potest esse sapiens. nam hæc casus importat;
 qui in sapientem potest incurrere: at si ea mala sunt;
 quis potest præstare, sapientem semper beatum fore;
 cum vel in omnibus his vno tempore esse possit? Non i-
 gitur facile concedo, neque Bruto meo, neque communi-
 N nibus

nibus magistris, neque veteribus illis, Aristoteli, Speusippo, Xenocrati, Polemoni, ut, cum ea, quae supra enumeravi, in malis numerent, iidem dicant semper beatum esse sapientem. quos si titulus hic delectat insignis & pulcher, Pythagora, Socrate, & Platone dignissimus, inducant animum illa, quorum splendore capiuntur, vireis, valetudinem, pulchritudinem, diuitias, honores, opes contemnere, eaque, quae his contraria sint, pro nihilo ducere. tum poterunt clarissima voce profiteri, se neque fortunae impetu, neque multitudinis opinione, neque dolore, neque paupertate terri, omniaque sibi in sese esse posita, neque esse quicquam extra suam potestatem, quod ducant in bonis. neque hunc & hac loqui, quae sunt magni cuiusdam & alti viri: & eadem, quae vulgus in malis & bonis numerare concedi vlllo modo potest, quae gloria commotus Epicurus exoritur. cui etiam, si deus placet, videtur semper sapiens beatus. hic dignitate huius sententiae capitur: sed nunquam id diceret, si ipse audiret. quid est enim quod minus conueniat, quam ut is, qui vel summum, vel solum malum dolorem esse dicat, idem censeat, Quam hoc suaue est, tum, cum dolore crucietur, dicturum esse sapientem? Non igitur ex singulis vocibus philosophi spectandi sunt, sed ex perpetuitate atque constantia. Adducis me ut tibi assentiar: sed tua quoque vide ne desideretur constantia. Quoniam modo? Quia legi tuum nuper quartum de Finibus. in eo mihi videbare contra Catonem differens, hoc velle ostendere,

dēre, quod mihi quidem probatur, inter Zenonem et
 Peripateticos nihil prater verborum nouitatem in-
 teresse. quod si ita est, quid est causa, quin, si Zenonis
 rationi consentaneum sit satis magnam vim in virtute
 esse ad beatè viuendum, liceat idem Peripateticis
 dicere: rem enim opinor spectari oportere, non verba.
 Tu quidem tabellis obsignatis agis mecum, & testifi-
 caris quid dixerim aliquando, aut scripserim. Cum
 alijs isto modo, qui legibus impositis disputant. nos
 in diem viuimus: quodcunquē nostros animos proba-
 bilitate percussit, id dicimus. itaque soli sumus li-
 beri. veruntamen quoniam de constantia paullo an-
 tē diximus, non ego hoc loco id querendum puto, ve-
 rum ne sit, quod Zenoni placuerit, quodquē eius au-
 ditori Aristoni bonum esse solum, quod honestum es-
 set, sed, si ita esset, tum vt hoc totum beatè viuere in
 vna virtute poneret. Quare demus hoc sanè Bruto,
 vt sit beatus semper sapiens, quam sibi conueniat, ip-
 se viderit. gloria quidem huius sententia quis est illo
 viro dignior? nos tamen teneamus, vt sit idem beatif-
 simus: etsi Zeno Citieus, aduena quidam & ignobilis
 verborum opifex insinuasse se in antiquam philoso-
 phiam videtur. huius sententia grauitas à Platonis
 auctoritate repetatur: apud quem sepè hæc oratio
 vsurpata est, vt nihil prater, virtutem diceretur
 bonum. velut in Gorgia Socrates, cum esset ex eo
 quasitum, Archelaum Perdicae filium, qui tum for-
 tunatissimus haberetur, non ne beatum putaret:

Haud scio inquit : nunquam enim cū eo locutus sum.
 Ain tu? an aliter id scire non potes? Nullo modo . Tu
 igitur ne de Persarum quidem rege magno potes di-
 cere, beatus ne sit? An ego possum, cum ignorē, quā
 sit doctus, quā vir bonus? Quid? tu in eo sitam vi-
 tam beatam putas? Ita prorsus existimo, bonos bea-
 tos, improbos miseros. Miser ergo Archelaus? Certe,
 si iniustus. Videtur ne omnem hic beatam vitam in
 vna virtute ponere? Quid, verò in Epitaphio? quomo-
 do idem? Nam cui viro, inquit, ex seipso apta sunt
 omnia, quæ ad beatè viuendum cōferunt, nec suspen-
 sa aliorū aut bono casu, aut contrario pendere ex alte-
 rius euentis, & errare cogūtur: huic optime viuendi
 ratio cōparata est. Hic est ille moderatus, hic fortis,
 hic sapiens, hic & nascentibus & cadentibus cū re-
 liquis commodis, tum maxime liberis, parebit & obe-
 diet præcepto illi veteri:

Neq; enim letabitur vnq̄ neque mærebit nimis,

Quod semper in seipso omnem spem reponet sui.

Ex hoc igitur Platonis, quasi quodam sancto, augu-
 stoque fonte nostra omnis manabit oratio. Vnde igi-
 tur rectius ordiri possumus, quā à communi paren-
 te natura? quæ, quicquid genuit, non modo animal,
 sed etiam quod ita esset ortum è terra, vt stirpibus su-
 is niteretur, in suo quodque genere perfectum esse vo-
 luit. Itaq; & arbores & vites et ea, quæ sunt humi-
 liora, neq; se tollere à terra alti' possunt, alia semper
 virent, alia hieme nudata, verno tempore terefacta
 frondes=

frondescent: neque est vllum, quod non ita vigeat in-
 teriore quodam motu, & suis quoque seminibus inclu-
 sis, vt aut flores, aut fruges fundat, aut bacas, omni-
 aque in omnibus, quantum in ipsis sit, nulla vi impe-
 diente perfecta sint. facilius vero etiam in bestijs, q̄
 his sensus a natura est datus, vis ipsius natura perspicui
 potest. namque alias bestias nanteis aquarum inco-
 las esse voluit: alias volucres celo frui libero: serpen-
 teis quasdam: quasdam esse gradientes: earum ipsa-
 rum partim soliuagas, partim congregatas: imma-
 neis alias, quasdam autem cicures, nonnullas abditas
 terraque tectas. atq; earū quaeque suum tenens mu-
 nus, cum in disparis animantis vitā transire nō possit,
 manet in lege naturae. & vt bestijs aliud aliq̄ precipui
 à natura datū est, quod suū quaeq; retinet, nec disce-
 dit ab eo: sic homini multo q̄ddā praestantius. et si prae-
 stantia debent ea dici, quae habent aliquam cōparatio-
 nem, humanus autem animus decerptus ex mente di-
 uina, cum alio nullo, nisi cum ipso deo, si hoc fas est di-
 ctu, comparari potest. Hic igitur, si est excultus, & si
 eius acies ita curata est, vt ne cecetur erroribus: sit
 perfecta mens, id est, absoluta ratio: quae est idem, q̄
 virtus. Et si id omne beatum est cui nihil deest, &
 quod in suo genere expletū atque cumulātū est, idq;
 virtutis est proprium: certē omnes virtutis compotes
 beati sunt. & hoc quidem mihi cum Bruto conuenit,
 item cū Aristotele, Xenocrate, Speusippo, Polemone.
 Sed mihi videtur etiā beatissimi. quid enim deest ad

beatè viuendum ei, qui confidit suis bonis? aut, qui diffidit, beatus esse qui potest? at diffidat necesse est, qui bona diuidit tripertito. qui enim poterit aut corporis firmitati, aut fortunæ stabilitati considerare? at qui nisi stabili & fixo permanente bono, beatus esse nemo potest. quid igitur eiusmodi istorū est? vt mihi illud Laconis dictum in hos cadere videatur: qui gloriantei cuidam mercatori, quod multas nauis in omnem oram maritimam dimisisset. Non sanè optabilis ista quidem est inquit, **RVDENTIBVS** apta fortuna. an dubiū est quin nihil sit habendū in eo genere, quod vita beata complectitur, si id possit amitti? nihil enim inueterascere, nihil extinguui, nihil cadere debet eorū, in quibus vita beata consistit. nā qui timebit ne quid ex his deperdat, beatus esse non poterit. volumus enim eum, qui beatus sit, tutum esse, inexpugnabilem, septum, atque munitum, nō vt paruo metu peditus sit, sed vt nullo. Vt enim innocens is dicitur, non qui leuiter nocet, sed qui nihil nocet: sic sine metu is habendus est, non qui parum metuit, sed qui omnino metu vacat. quæ est enim alia fortitudo, nisi animi affectio cum in adeundo periculo, tum in labore ac dolore patiēdo, procul ab omni metu? atque hæc certe non ita se haberent, nisi omne bonum in vana honestate consisteret. qui autem illam maximè optatam & expetitam securitatem (securitatem autem nunc appello vacuitatem ægritudinis, in qua vita beata posita est) habere quisquam potest, cuius

aus

aut ad sit, aut adesse possit multitudo malorum? quis autem poterit esse celsus & erectus, & ea, quae homini accidere possunt, omnia parua ducens, qualem sapientem esse volumus, nisi omnia sibi in se posita esse censebit? an Lacedaemonij Philippo minitanti per litteras se omnia, quae conarentur, prohibiturum, quae siuerunt num se esset etiam mori prohibiturus: vir is, quem quaerimus, non multo facilius tali animo reperietur, quam ciuitas vniuersa? Quid ad hanc fortitudinem, de qua loquimur, temperantia adiuncta, quae sit moderatrix omnium commotionum? quid potest ad beatè viuendum deesse ei, quem fortitudo ab aegritudine, & à metu vindicet, temperantia cum a libidine auocet, tum insolenti alacritate gestire non sinat? Hac efficere virtutem ostenderem, nisi superioribus diebus essent explicata. Atqui cum perturbationes animi miseram, sedationes autem vitam efficiant beatam: duplexque ratio perturbationis sit, quod aegritudo & metus in malis opinatis in bonorum autem errore latitia gestiens, libidoque versentur: cum haec omnia cum consilio & oratione pugnent: his tu tam grauibus concitationibusque, tamque ipsis inter se dissentientibus atque distractis, quae vacuum, solutum, liberum videris, hunc dubitabis beatum dicere? Atqui sapiens semper ita affectus est. semper igitur sapiens beatus est. atque etiam omne bonum letabile est: quod autem letabile, id praedicandum et praeseferendum: quod tale autem, id etiam gloriosum:

N 4

si vero

si verò gloriosum, certè laudabile: quod autem lau-
 dabile, profecto etiam honestum: quod bonum igitur,
 id honestum. At, quæ isti bona numerant, ne ipsi qui-
 dem honesta dicunt. solum igitur bonum, quod ho-
 nestum. Ex quo efficitur, honestate vna vitam con-
 tineri beatam. non sunt igitur ea bona dicenda, nec
 habenda, quibus abundantem licet esse miserimum.
 An dubitas, quin præstās valetudine, viribus, forma,
 acerrimis, integerrimisq; sensibus, adde etiam si libet
 pernicipitatem, & velocitatem: da diuitias, honores,
 imperia, opes, gloriam: si fuerit is, qui hæc habet in-
 iustus, intemperans, timidus, hebeti ingenio atq; nul-
 lo, dubitabisne eum miserum dicere? qualia igitur
 ista bona sunt, quæ qui habeat, miserimus esse possit?
 Videamus, ne, vt aceruus ex sui generis granis, sic be-
 ata vita ex sui similibus partibus effici debeat. quod
 si ita est: ex bonis, quæ sola honesta sunt, efficiendum
 est beatum. ea mixta ex dissimilibus si erunt, hone-
 nestum ex his effici nihil poterit. quæ detractò, quid
 poterit beatum intelligi? Etenim quicquid est quod
 bonum sit, id expetendum est, quod autem expeten-
 dum, id certè approbandum: quod vero approbaris,
 id gratum, acceptumq; habendum: ergo etiam digni-
 tas ei tribuenda est. quod si ita est, laudabile sit neces-
 se est. bonum igitur omne laudabile. Ex quo efficitur,
 vt, quod sit honestum, id sit solum bonum. quod nisi ita
 tenebimus, multa erunt, quæ nobis bona dicenda sint.
 Omitto diuitias: quas cum quiuis, quamuis indignus,
 habere

habere possit, in bonis non numero, quod enim est bonum, id nō quiuis habere potest. Omitto nobilitatem, famamque popularem, stultorum improborumque consensu excitatam. haec, quae sunt minima, tamen bona dicantur, necesse est: candiduli dentes, venusti oculi, color suavis, & ea, quae Euryclia laudat, Uliſſi pedes abluens, lenitudo orationis, mollitudo corporis. ea si bona ducemus, quid erit in philosophi gravitate, quam in vulgi opinione stultorumque turba, quod dicatur aut grauius, aut grandius? At enim eadem Stoici praecipua vel producta dicunt, quae bona isti. Dicunt illi quidem, sed his vitam beatam compleri negant. hi autē sine ijs esse nullam putant: aut si sit beata, beatissimam certē negant. nos autem volumus beatissimam: idque nobis Socratica illa conclusione confirmatur. sic enim princeps ille philosophiae differebat: Qualis cuiusque animus affectus esset, talē esse hominem: qualis autem ipse homo esset, talem eius esse orationem: orationi autem facta similia, factis vitam, affectus autem animi in bono viro laudabilis: & vita igitur laudabilis boni viri: honesta ergo, quoniam laudabilis. ex quibus bonorum beatam vitam esse cōcluditur. Etenim, proh deorum atque hominum fidem, parumne cognitū est superioribus nostris disputationibus, an delectationis et otij consumendi causa locuti sumus, sapientem ab omni contentione animi, quam perturbationem voco, semper vacare? semper in animo eius esse placidissimam pacem? Vir igitur temperatus, constans,

stans, sine metu, sine aegritudine, sine alacritate vlla,
 sine libidine, nonne beatus? At semper sapiens talis:
 semper igitur beatus. Iam verò qui potest vir bonus
 nō ad id, quod laudabile sit, omnia referre, quæ agit,
 quæq; sentit? refert autem omnia ad beatè viuendū.
 beata igitur vita laudabilis. nec quicquam sine virtu-
 te laudabile. beata igitur vita virtute cōficitur. At-
 que hoc etiā sic concluditur: Nec in misera vita quic-
 quam est predicabile, aut gloriandum, nec in ea, quæ
 nec misera sit, nec beata. & est in aliqua vita predi-
 cabile aliquid, & gloriandum, ac præ se ferendum:
 vt Epaminondas,

Consilijs nostris laus est attonsa Laconum:
 vt Africanus,

A sole ex oriente, supra Mæotis paludes,

Nemo est, qui factis me equiparare queat.

Quod si est sola beata vita glorianda & predican-
 da, & præ se ferenda est. nihil est enim aliud, quod
 predicandum, & præ se ferendum sit. quibus positis
 intelligis quid sequatur. & quidem nisi ea vita bea-
 ta est, quæ est eadem honesta: sit aliud necesse est me-
 lius vita beata. quod enim erit honestum, certè fa-
 tebuntur esse melius. ita erit beata vita melius ali-
 quid: quo quid potest dici peruersius? Quid? cum fa-
 tentur satis magnam vim esse in vitijs ad miseram
 vitam, nonne fatendum est, eandem vim in virtute
 esse ad beatam vitam? contrariorum enim contra-
 ria sunt consequentia. Quo loco quero, quam vim
 habeat

habeat libra illa Critolai: qui cū in alterā lancē ani-
mi bona imponat, in alterā corporis, et externa: tātū
propendere illam boni lancē putet, vt terrā & maria
deprimat. Quid igitur aut hunc prohibet, aut etiam
Xenocratem illum grauiſſimum philoſophorū, exag-
gerantē tantopere virtutem, & extenuantē cetera,
& abijcientem, in virtute non beatam modo vitam,
ſed etiā beatiffimam ponere? Quod quidē niſi ſit, vir-
tutum interitus conſequetur. nam in quem cadit æ-
gritudo, in eundē metum cadere neceſſe eſt. eſt enim
metus futura ægritudinis ſollicita expectatio. in quē
autem metus, in eundem formido, timiditas, pauor,
ignauia, ergo vt idem vincatur interdum neceſſe eſt,
nec putet ad ſe præceptum illud Atrei pertinere,

Proinde ita parent ſe in vita, vt vinci neſciant.

Hic autem vincetur, vt dixi: nec modò vincetur, ſed
etiam ſeruiet. at nos virtutem ſemper liberam volu-
mus, ſemper inuictam. quæ niſi ſunt, ſublata virtus
eſt. Atqui ſi in virtute ſatis eſt præſidiū ad benè vi-
uendum, ſatis eſt etiam ad beatè. ſatis eſt enim cer-
tè in virtute, vt fortiter viuamus: ſi vt fortiter, eti-
am vt magno animo, & quidem vt nulla re vnquam
terreamur, ſemperq; ſimus inuicti: ſequitur, vt nihil
pœniteat, nihil deſit, nihil obſtet. ergo omnia proflu-
enter, abſolutè, proſperè. igitur beatè. ſatis autem ad
fortiter viuendum virtus poteſt. ſatis ergo etiam ad
beatè. Etenim vt ſtultitia, et ſi adepta eſt quod con-
cupiuit, nunquam ſe tamen ſatis conſecutam putat:
ſic ſa-

sic sapientia semper eo contenta est, quod adest, neque
 eam vnquam sui poenitet. Similem ne putas. C. La-
 lij vnum consulatum fuisse, & eum quidem cum re-
 pulsa (et si, cum sapiens & bonus vir, qualis ille fuit,
 suffragus praeteritur, populus à bono consule potius,
 quam ille à vano populo repulsam fert) sed tamen
 vtrum malle te, si potestas esset, simul, vt Lelium
 consulem, an, vt Cinnam, quater? non dubito, tu
 quid responsurus sis. itaque video cui committam,
 non quemuis hoc idem interrogarem. responderet e-
 nim alius fortasse, se non modo quattuor consulatus
 vni anteponere, sed vnum diem Cinnae multorum
 & clarorum virorum totis aetatibus. Lelius si digito
 quem attigisset, poenas dedisset: at Cinna collega
 sui consulis, Cn. Octauij praecidi caput iussit, P. Cras-
 si, L. Caesaris nobilissimorum hominum, quorum vir-
 tus fuerat domi militiaque cognita: M. Antonij om-
 nium eloquentissimi, quos ego audierim: C. Caesaris,
 in quo mihi videtur fuisse specimen humanitatis, sa-
 lis, suauitatis, leporis. Beatus ne igitur, qui hos inter-
 fecit? minimè. mihi contra non solum eò videtur mi-
 ser, quòd ea fecit: sed etiam quòd ita se gessit, vt ea
 facere ei liceret: etsi peccare nemini licet. sed sermo-
 nis errore labimur. id enim licere dicimus, quod cui-
 que conceditur. Vtrum tandem beatior C. Mari-
 us tum, cum Cimbrica victoriae gloriam cum collega
 Catulo communicauit panem alterò Lelio: nam hunc
 illi duco simillimum) an cum ciuili bello victor, ira-
 tus

tus necessarijs Catuli deprecantibus non semel respō
 dit, sed sepè, moriatur? In quo beator ille, qui huic
 nefariae voci paruit, quàm is, qui tam sceleratè impe-
 ravit: nam cum ACCIPERE QVAM FACERE
 PRAESTAT INIURIAM: tum mortiam
 ipsi aduentanti paullulùm procedere obuiam, quod
 fecit Catulus, quàm, quòd Marius, talis viri inte-
 ritu sex suos obruere consulatus, & contaminare ex-
 tremum tempus etatis. Duode quadraginta annos
 tyrannus Syracù sanorum fuit Dionysius, cum V. &
 XX natus annos dominatum occupasset. qua pul-
 chritudine urbem, quibus autem opibus pradiam,
 seruitute oppressã tenuit ciuitatem? atque de hoc ho-
 mine à bonis auctōribus sic scriptum accepimus, sum-
 mam fuisse eius in victu temperantiam, eumque in
 rebus gerendis, virum acrem & industrium, eun-
 dem tamen maleficum natura, & iniustum, ex quo
 omnibus bene veritatem intuentibus videri necesse
 est miserrimū. ea enim ipsa quæ concupierat, ne tum
 quidem, cum omnia se posse censebat, consequebatur.
 qui cum esset bonis parentibus, atque honesto loco
 natus (et si id quidem alius alio modo tradit) abun-
 daret quæ & equalium familiaritatibus & consuetu-
 dine propinquorū, haberet etiam amore Gracia quos-
 da adolescentis amore coniunctos, credebatur eorū ne-
 mini: sed ijs, quos ex familijs locupletium seruos dele-
 gerat, quib⁹ nomē seruitutis ipse detraxerat & qui-
 busdam conuenis & fere barbaris corporis custodiam
 com-

committebat. Ita propter iniustam dominatus cupiditatem, in carcerem quodam modo ipse se incluse-
 rat. quin etiam, ne tonsori collum committeret ton-
 dere filias suas docuit. ita sordido, ancillariq; artifi-
 cio regie virgines ut tronstricula tondebant barbam
 & capillum patris. & tamen ab ijs ipsis, cum iam
 essent adultæ, ferrum remouit: instituitque ut cæ-
 dentibus iuglandium putaminibus barbam sibi & cæ-
 pillum adurerent. cumque duas uxores haberet, A-
 ristomachen ciuem suam, Doridem autem Locren-
 sem: sic noctu ad eas venditabat, ut omnia speculareretur,
 & perscrutaretur antè. & cum fossam latam
 cubiculari lecto circumdedisset, eiusque fossæ transi-
 tum ponticulo ligneo coniunxisset: eum ipsum, cum
 fores cubiculi clauserat, detorquebat. idemq; cum in
 communibus suggestis consistere non auderet, concio-
 nari ex turri alta solebat. atq; is cæpila ludere vel-
 let (studiose enim id factitabat) tunicamq; poneret,
 adolescentulo, quem amabat, tradidisse gladium di-
 citur. hic, cum quidam familiaris iocans dixisset,
 Huic quidem certè vitam tuam committis, arrisisset-
 que adolescens, utrunq; iussit interfici: alterum, quia
 viam demonstrauisset interimendi sui: alterum, quia id di-
 ctum risu approbauisset. atq; eo facto sic doluit, ut ni-
 hil grauius tulerit in vita. quem enim vehementer a-
 marat, occiderat. Sic distrahuntur in contrarias par-
 tes impotentium cupiditates. cū huic obsecutus sis, illi
 est repugnandum. quanquam hic quidem tyrannus ipse
 indi-

indicauit, quàm esset beatus. nam cum quidam ex eius assessoribus Damocles commemoraret in sermone copias eius, opes, maiestatem dominatus, rerum abundantiam, magnificentiam adium regiarum, negaretque vnquam beatiorē quēquam fuisse. Visne igitur, inquit, o Damocle, quoniam hac te vita delectat, ipse eandem degustare, & fortunam experiri meam? cū se ille cupere dixisset: collocari iussit hominem in aureo lecto, strato pulcherrimo textili stragulo, magnificis operibus picto: abacosque complureis ornauit argento, auroque calato. tum ad mensam extrema forma pueros delectos iussit consistere, eosque ad nutum illius intuentis diligenter ministrare. aderant unguenta, corona: incendebantur odores: mensae conquisitissimis epulis extruebantur. fortunatus sibi Damocles videbatur. in hoc medio apparatu, fulgentē gladium è lacunari seta equina appesum demitti iussit ut impenderet illius beati ceruicibus. Itaque nec pulchros illos administratores aspiciebat, nec plenum artis argentum, nec manum porrigebat in mensam: iam ipsae defluebant corona: denique exorauit tyrannum, ut abire liceret, quod iam beatus nollet esse. Satisne videtur declarasse Dionysius nihil esse ei beatum, cui semper aliquis terror impendeat? Atque ei ne integrum quidem erat, ut ad iustitiam remigraret, ciuibusque libertatem et iura redderet, ijs enim se adolescens improvida aetate irretierat erratis, eaque commiserat, ut saluus esse non posset, si sanus esse cepisset.

Quan-

Quantopere vero amicitias desideraret, quarum infidelitatem extimescebat, declarauit in Pythagoreis duobus illis: quorum, cum alterum vadem mortis accepisset, alter, ut vadem suum liberaret, praesto fuisset ad horam morti destinatam: Vtinam ego, inquit, tertius vobis amicus ascriberer. Quam huic erat miserum carere consuetudine amicorum, societate victus, sermone omnino familiari, homini praesertim docto a puero, & artibus ingenuis erudito? musicorum verò perstudiosum fuisse accepimus, poetam etiam tragicum: quam bonum nihil ad rem. in hoc enim genere nescio quo pacto magis quam in alijs, suum cuique pulchrum est. adhuc neminem cognoui poetam (& mihi fuit cum Aquinio amicitia) qui sibi non optimus videretur, sic se res habet: te tua, me delectant mea. Sed ut ad Dionysium redeamus, omni cultu & victu humano carebat: vivebat cum fugitiuis, cum facinorosis, cum barbaris: neminem, qui aut libertate dignus esset, aut vellet omnino liber esse, sibi amicum arbitrabatur. Non ergo iam cum huius vita, quae tætrius, miserius, detestabilius excogitare nihil possum, Platonis, aut Archytæ vitam comparabo, doctorum hominum, & planè sapientium. ex eadem vrbe humilem homunculum à puluere & radio excitabo, qui multis annis post fuit, Archimelem. cuius ego questor ignoratum ab Syracusanis, cum esse omnino negarent, septum undique & vestitum vepribus & dumetis indagavi sepulcrum. tenebam enim quosdam senariolos

violos, quos in eius monumento esse inscriptos acce-
 peram: qui declarabant, in summo sepulchro sphae-
 ram esse positam cum cylindro. Ego autem, cum om-
 nia collustrassem oculis (est enim ad portas Acrag-
 nas magna frequentia sepulchrorum) animaduerti
 columellam non multum è dumis eminentem: in qua
 inerat sphaera figura, & cylindri. atque ego statim
 Syracusanis (erant autem principes mecum) dixi,
 me illud ipsum arbitrari esse, quod quaererem. immis-
 si cum falcibus multi purgarunt & aperuerunt lo-
 cum. quò cum patefactus esset aditus, ad aduersam
 basim accessimus. apparebat epigramma exesis po-
 sterioribus partibus versiculorū, dimidiatis ferè. Ità
 nobilissima Graeciae ciuitas, quondam verò etiam do-
 ctissima, sui cuius vnus acutissimi monumentum igno-
 rasset, nisi ab homine Arpinate didicisset. Sed redeat
 vnde aberrauit oratio. Quis est enim omnium, qui
 modò cum musis, id est, cum humanitate & cum do-
 ctrina habeat aliquod commercium, qui se non hunc
 mathematicum malit, quam illum tyrannum? si vitæ
 modum actionemq; querimus: alterius mens ratio-
 nibus agitandis exquirendisq; alebatur, cum oblecta-
 tione solertia, qui est vnus suauissimus pastus animo-
 rum: alterius, caede & iniurijs, cum & diurno &
 nocturno metu. Age confer Democritum; Pytha-
 goram, Anaxagoram: quæ regna, quas opes studijs
 eorum & delectationibus antepones? etenim quæ
 pars optima est in homine, in ea situm esse necesse est
 illud;

illud quod quæris, omnium optimum. quid est autem in homine, sagaci ac bona mente melius? eius bono fruendum est igitur, si beati esse volumus. bonum autem mentis est virtus. ergo hac beatam vitam contineri necesse est. Hinc omnia quæ pulchra, honesta, præclara sunt, ut supra dixi, sed dicendum illud idem paullo vberius videtur, plena gaudiorum sunt. ex perpetuis autem plenisque gaudijs cum perspicuum sit vitam beatam existere, sequitur ut ea existat ex honestate, sed ne verbis solum attingamus ea, quæ volumus ostendere, proponenda quedam quasi moventia sunt, quæ nos magis ad cognitionem intelligentiamque cōuertant. Sumatur enim nobis quidam præstans vir optimis artibus, isque animo parumper & cogitatione fingatur. primum ingenio eximio sit necesse est. tardis enim mentibus virtus non facile committitur. deinde ad inuestigandam veritatem studio incitato. ex quo triplex ille animi fœtus existit: vnus in cognitione rerum positus, & in explicatione naturæ: alter in descriptione expetendarum fugiendarumque rerum: tertius in iudicando quid cuique rei sit consequens, quid repugnans: in quo inest omnis tum subtilitas differendi, tum veritas iudicandi. Quo tandem igitur gaudio affici necesse est sapientis animum, cū his habitantem pernoctantemque curis? cum totius mundi motus conuersionesque perspexerit, sideraque viderit innumerabilia celo inhaerentia, cum eius ipsius motu congruere certis infixis sedibus? septem alia
suos

suos quaque tenere cursus, multum inter se aut altitudine, aut humilitate distantia: quorum vagi motus, ratatamen & certa sui cursus spatia definiant? Horum nimirum aspectus impulit illos veteres, et admonuit, ut plura quererent. inde nata est indagatio initiorum, & tanquam seminum, vnde essent omnia orta, generata, concreta: quaque cuiusq; generis vel inanimi, vel animati, vel muti, vel loquentis origo: quae vita, quis interitus, quaeq; ex alio in aliud vicissitudo atq; mutatio: vnde terra, & quibus librat a ponderibus: quibus caavernis maria sustineat: in quam omnia delata gravitate medium mundi locum semper expetant: qui est idem insinus in rotundo. Haec tractanti animo, & nocteis & dies cogitanti, existit illa à Deo Delphis praecipua cognitio, ut ipsa se mens vitijsex utam cognoscat, coniunctamq; cum divina mente esse sentiat, ex quo insatiabili gaudio cōpleatur. ipsa enim cogitatio de vi et natura deorū studiū incendit illius aeternitatis imitandae. neq; se in brevitae vitae collocatā putat, cū rerum causas alias ex alijs aptas & necessitate nexas videt. quibus ab aeterno tēpore fluentibus in eternū, ratio tamen mēsq; moderatur. Haec ille intuens atq; suspiciens, vel potius omneis parteis horasq; circumspiciens, quanta rursus animi tranquillitate humana & ceteriora considerat? hinc illa cognitio virtutis existit: efflorescunt genera, partesque virtutum: inuenitur, quid sit quod natura spectet extremū in bonis, quod in malis vltimū, quod referenda

ferenda sint officia, quæ degendæ ætatis ratio deli-
 genda. Quibus & talibus rebus exquisitis, hoc vel ma-
 ximè efficitur, quod hac disputatione agitur, ut
 virtus ad beatè viuendum sit seipsa contenta. Sequit-
 tur tertia, quæ per omneis parteis sapientiæ manat
 & funditur, quæ rem definit, genera dispertit, se-
 quentia adiungit, perfectæ concludit, vera & falsa
 dijudicat, differendi ratio & scientia. ex qua cum
 summa vtilitas existit ad res ponderandas, tum ma-
 ximè ingenua delectatio & digna sapientiæ. sed hæc
 otij. Transeat idem iste sapiens ad rempub. tuendam.
 quid eo possit esse præstantius, cum prudentia vtilita-
 tem ciuium cernat, iustitia nihil in suam domum in-
 de deriuat, reliquis utatur tot tamq̃ varijs virtuti-
 bus? adiuuge fructum amicitiarum, in quo a doctis
 positum est cum consilium omnis vitæ consentiens &
 pænè conspirans, tum summa iucunditas è quotidi-
 ano cultu atque victu. quid hæc tandem vitæ desi-
 derat, quo sit beator? cui refert & tot tantisque gau-
 dijs fortuna ipsa cedat necesse est. quod si gaudere ta-
 libus bonis animi, id est, virtutibus, beatum est, omnes-
 quæ sapientes ijs gaudijs perfruuntur, omneis eos con-
 siteri beatos esse necesse est. Etiamne in cruciatu
 atque tormentis? An tume in viola putas, aut in
 rosa dicere? an Epicuro, qui tantummodo induit per-
 sonam philosophi, & sibi ipse hoc nomen inscripsit,
 dicere licebit (quod quidem, ut habet se res, me ta-
 men applaudente dicit) nullum sapienti esse tempus,
 & si

& si vratur, torqueatur, secetur, quin possit excla-
 mare. Quam pro nihilo puto? cum præsertim omne
 malum dolore desinat, bonum voluptate: hæc nostra
 honesta turpia irrideat, dicat quæ nos in vocibus occu-
 patos inaneis sonos fundere, neque quicquam ad nos
 pertinere, nisi quod aut leue aut asperum in corpore
 sentiatur: Huic ergo, vt dixi, non multum differen-
 ti à iudicio ferarum, obliuisci licebit sui: & tum for-
 tunam contemnere, cum sit omne & bonum eius &
 malum in potestate fortunæ: tum dicere se beatum
 in summo cruciatu atque tormentis, cum constitue-
 rit non modo summum malum esse dolorem, sed eti-
 am solum. nec vero illa sibi remedia compararit ad
 tolerandum dolorem, firmitatem animi, turpitudinis
 verecundiam, exercitationem, consuetudinemq; pa-
 tiendi, præcepta fortitudinis, duriciem virilem: sed
 vna se dicat recordatione acquiescere præteritarum
 voluptatû: vt si quis æstuans, cû vim caloris non fa-
 cile patiatur, recordari velit se aliquando in Arpina-
 ti nostro gelidis fluminibus circumfusum fuisse. non e-
 nim video quo modo sedare possint mala præsentia
 præterita voluptates: sed cû is dicat semper beatû
 esse sapientem, cui dicere hoc, si sibi constare vellet, nõ
 liceret: quidnã faciendum est ijs, qui nihil expeten-
 dum, nihil in bonis ducendum, quod honestate careat,
 existimant? Me quidem auctore etiam Peripatetici,
 veteresq; Academici balbutire desinant aliquando,
 aperteq; et clara voce audeant dicere, beatã vitam

in Phalaridis taurum descensuram. sint enim tria genera bonorum, ut iam à laqueis Stoicorum, quibus visum me pluribus quam soleo, intelligo, recedamus: sint sane illa genera bonorum, dum corporis et externa iaceant humi, & tantummodo, quia sumenda sunt, appellentur bona: alia autem diuina illa longè latèq; se pandant, cœlumq; contingant. ea qui adeptus sit, cur eum beatum modò, & non beatissimum etiam dixerim? dolorem verò sapiens extimescet? is enim huic maxime sententiæ repugnat: nam contra mortem nostram atque nostrorum, contraq; aegritudinem, & reliquas animi perturbationes, satis esse videmur superiorum dierum disputationibus armati & parati. Dolor videtur esse acerrimus virtuti aduersarius. is ardenteis faceis intentat: is fortitudinem, magnitudinem animi, patientiam se debilitaturum minatur. Huic igitur succumbet virtus? huic beata sapiētis & constantis viri vita cedit? Quā turpe, ô dū boni. Pueri Spartiata non ingemiscunt verberum dolore laniati. adolescentium greges Lacedæmore vidimus ipsi incredibili cōtentione certanteis pugnis, calcibus, vnguibus, morsu deniq;, ut exanimarentur prius, quàm se victos faterentur. Quæ barbaria India vastior, aut agresior? in ea tamen gente primum ij, qui sapientes habentur, nudi et aatem agunt, & Caucasi niueis hiemalemq; vim perferunt sine dolore: cumq; ad flammam se applicuerint, sine gemitu aduruntur. mulieres verò in India,

cum

cum est cuiusque earum vir mortuus, in certamen iudiciumque veniunt, quam plurimum ille dilexerit, plures enim singulis solent esse nuptae. quae est victrix, ea leta prosequentibus suis, vna cum viro in rogam imponitur: illa victa moesta discedit. Nunquam naturam nos vinceret. est enim ea semper inuicta. sed nos umbris, delicijs, otio, languore, desidia animum infecimus opinionibus, maloque more delinitum molliuimus. Aegyptiorum morem quis ignorat? quorum imbutae mentes prauis erroribus, quamuis carnificinam prius subierint, quam ibin, aut aspidem, aut fellelem, aut canem, aut crocodilum violent: quorum etiam si imprudentes quippiam fecerint, penam nullam recusent. de hominibus loquor. Quid bestiae? non frigus, non famem, non montiuagos atque siluestreis cursus, lustrationesque patiuntur? non pro suo partu ita propugnant, ut vulnera excipiant? nullos impetus, nullos etus reformident? Omitto quae perferant, quaeque patiantur ambitiosi honoris causa, laudis studiosi, gloriae gratia: amore incensi cupiditatis. Plena vita exemplorum est: sed adhibeat oratio modum, & redeat illuc vnde deflexit. Dabit, dabit inquam, se in tormenta vita beata: nec iustitiam, temperantiam, in primisque fortitudinem, magnitudinem animi, patientiam profecuta, cum tortoris os viderit, confisset: virtutibusque omnibus sine vlllo animi terrore ad cruciatum profectis, resistet extra fores (ut antedixi) limenque carceris. quid enim ea fedius, quid defor-

deformius sola relictâ, comitatu pulcherrimo segregata? quod tamen fieri nullo pacto potest: nec enim virtutes sine beata vita coherere possunt, nec illa sine virtutibus. itaque eam tergiuersari non sinent, secumque rapiunt ad quemcunque ipsæ dolorem cruciatum que ducentur. sapientis est enim proprium, nihil cuius pœnitere possit, facere: nihil inuitum: splendide, constanter, grauius, honestè omnia: nihil ita expectare, quasi certò futurum: nihil, cum acciderit, admirari, vt inopinatè ac nouum accidisse videatur: omnia ad suum arbitrium referre, suis stare iudicijs. quo quid sit beatus, mihi certè in mentem venire nō potest. Stoicorum quidem facilis conclusio est: qui cum finem bonorum esse senserint, congruere naturæ, cumque ea cōuenienter viuere: cum id sit in sapiente sit unum non officio solum, verum etiam potestate: sequatur necesse est, vt, cuius in potestate summum bonum, in eiusdem vita beata sit. Ita fit semper vita beata sapientis. Habes, quæ fortissimè de beata vita dici putem, & quomodo nunc est, nisi quod tu melius attuleris, etiam verissimè.

Melius quidem asserere nihil possum: sed à te impetrare libenter velim, nisi molestum sit, quoniam te nulla vincula impediunt vllius certæ disciplina, libasque ex omnibus quodcunque te maximè specie veritatis mouet: quod paullo antè Peripateticos, veterèque Academiã hortari videbare, vt sine retractatiōe libere dicere auderent, sapientis esse semper beatissimos,

quos, id velim audire, quemadmodum his putes consentaneum esse id dicere. multa enim à te contra istam sententiam dicta sunt, & Stoicorum ratione conclusa. Ut amur igitur libertate, qua nobis solis in philosophia licet uti, quorum oratio nihil ipsa iudicat, sed habetur in omnibus partibus, ut ab alijs possit ipsa per sese nullius auctoritate adiuncta iudicari. & quoniam videris hoc velle, ut quaecunque dissentientium philosophorum sententia de finibus sit, tamen virtus satis habeat ad vitam beatam praesidium: quod quidem Carneadem disputare solitum accepimus: sed id ut contra Stoicos quos studiosissime semper refellebat, & contra quorum disciplinam ingenium eius exarserat: nos autem illud, cum pace agemus. Si enim Stoici finibus bonorum recte posuerunt, confecta res est, necesse est semper beatum esse sapientem. Sed quaeramus unamquamque reliquorum sententiam, si fieri potest, ut hoc praclarum quasi decretum beatè vitae possit omnium sententijs & disciplinis convenire. Sunt autem haec de finibus, ut opinor, retenta defensione sententiae: primum simplices quatuor: nihil bonum, nisi honestum, ut Stoici: nihil bonum, nisi voluptatem, ut Epicurus: nihil bonum, nisi vacuitatem doloris, ut Hieronymus: nihil bonum, nisi natura primis bonis aut omnibus, aut maximis sui, ut Carneades contra Stoicos differerebat. Haec igitur simplicia: illa mixta, tria genera bonorum, maxima animi, secunda corporis, externa tertia, ut Peripatetici, nec

O 5 multo

multo veteres Academici secus. Voluptatem cum
 honestate Clitomachus, & Callipho copulauit. indo-
 lentiam autem honestati Peripateticus Diodorus ad-
 iunxit. Hæ sint sententiæ quæ stabilitatis aliquid
 habeant. nam Aristonis, Pyrrhonis, Herilli, nonnullo-
 rumque aliorum euauerunt. Hi quid possint obti-
 nere, videamus, omisis Stoicis: quorum satis videor
 defendisse sententiam. & Peripateticorum quidem
 explicata causa est, præter Theophrastum, & si
 qui illum secuti, imbecillius horrent dolorem, & re-
 formidant. reliquis quidem licet facere, quod ferè
 faciunt, ut grauitatem, dignitatemque virtutis ex-
 aggerent. quàm cum ad cælum extulerint, quòd
 facere eloquentes homines copiosè solent: reliqua
 ex collatione facilè est conterere atque contemnere.
 nec enim licet ijs, qui laudem cum dolore petendam
 esse dicunt, negare eos esse beatos, qui illam adepti
 sunt. quanquam enim sint in quibusdam malis: tamè
 hoc nomen beati longè & latè patet. nam ut qua-
 stuosa mercatura, fructuosa aratio dicitur, non si al-
 tera semper omni damno, altera omnis tempestatis
 calamitate semper vacet, sed si multo maiore ex
 parte extet in vtraque felicitas: sic vita non solum
 si vndique refert a bonis est, sed si multo maiore &
 grauiore ex parte bona propendent, beata rectè di-
 ci potest. Sequetur igitur horum ratione vel ad suppli-
 cium beata vita virtutè, cumq; ea descendet in tau-
 rum, Aristotele, Xenocrate, Speusippo, Polemone au-
 Etori-

Etoribus: nec eam minimis blandimentis corrupta de-
 seret. eadem Calliphonis erit Diodoriqué sententia:
 quorum vterque honestatem sic complectitur, vt om-
 nia, quæ sine ea sint, longè & retro ponenda cense-
 at. Reliqui habere se videntur angustius, enatant
 tamen Epicurus, Hieronymus, & si qui sunt, qui
 disertim illum Carneadem curent defendere. nemo
 est enim, quin eorum bonorum animum putet esse
 iudicem, eumque condoce faciat, vt ea, quo bona,
 malaue videantur, possit contemnere. nam quæ tibi
 Epicuri videtur, eadem erit Hieronymi & Carne-
 adis causa, & Hercule omnium reliquorum. quis e-
 nim parum est contra mortem, aut dolorem para-
 tus? Ordiamur ab eo, si placet, quem mollem, quem
 voluptarium dicimus. Quid? is tibi mortemne vi-
 detur, an dolorem timere, qui eum diem quo mori-
 tur, beatum appellat: maximisque doloribus affe-
 ctus, eos ipsos inuentorum suorum memoria & recor-
 datione confutat? nec hoc sic agit, vt ex tēpore qua-
 si effutire videatur. de morte enim ita sentit, vt, dis-
 soluto animante, sensum extinctum putet: quod au-
 tem sensu careat, nihil ad nos id iudicet pertinere. i-
 tem de dolore certa habet, quæ sequatur: quorum
 magnitudinem breuitate consolatur, longinquitate
 leuitate. Quid tandem? isti grandiloqui con-
 tra hæc duo, quæ maximè angunt, melius se ha-
 bent quàm Epicurus? an ad cætera, quæ mala pu-
 tantur, non & Epicurus, & reliqui philosophi

satis

satis parati videntur? quis non paupertatem extimescit? neque tamen non quisquam philosophorum. Hic verò ipse quàm paruo est contentus? nemo de tenui victu plura dixit. etenim quæ res pecuniæ cupiditatem asserunt, vt amor, vt ambitioni, vt quotidianis sumptibus copiæ suppetant: cùm procul ab ijs omnibus rebus absit, cur pecuniam magnoperè desideret, vel potius curet omninò? an Scythes Anacharsis potuit pro nihilo pecuniam ducere, nostrates Philosophi facere non poterunt? Illius epistola fertur his verbis: Anacharsis Hannoni salutem. Mibi amictus est Scythicum tegmen: calceamentum, solorum callum: cubile, terra: pulmentum, fames: lacte, caseo carne vescor, quare vt ad quietum me licet uenias, munera autem ista, quibus deliciarum, vel ciuibus tuis, vel dijs immortalibus dona. Omnes ferè philosophi omnium disciplinarum, nisi quos à recta ratione natura vitiosa detorsisset, hoc eodem animo esse potuerunt. Socrates in pompa cùm magna vis auri argentique ferretur: Quàm multa non desidero, inquit. Xenocrates, cùm legati ab Alexandro quinquaginta ei talenta attulissent, quæ erat pecunia temporibus illis, Athenis præsertim, maxima: adduxit legatos ad cœnam in Academiam. ijs apposuit tantum, quod satis esset, nullo apparatu. Cùm postridie rogarent eum, cui numerari iuberet: Quid? vos hesternæ, inquit, cœnula, non intellexistis, me pecunia non egere? quos cùm tristiores vidisset, triginta minas

nas accepit, ne aspernari regis liberalitatem videretur. At verò Diogenes liberius, ut Cynicus, Alexandro roganti, ut diceret, si quid sibi opus esset: Nunc quidem paullulum, inquit, à sole absis. offecerat videlicet apricanti. Et hic quidē disputare solebat, quāto regem Persarum vita fortunaque superaret: sibi nihil deesse, illi nihil satis vnquam fore: se eius voluptates non desiderare, quibus nunquam satiari ille posset, suas eum consequi nullo modo posse. Vides, credo, ut Epicurus cupiditatum genera diuiserit, non nimis fortasse subtiliter, vtiliter tamen: partim esse naturales & necessarias: partim naturales, & non necessarias: partim neutrū: necessarias satiari posse penè nihilo: diuitias enim naturæ parabileis esse. secundum autem genus cupiditatum, nec ad potiendū difficile censet, nec verò ad carendum. tertias, quod essent planè inanes, neque necessitatem modò, sed ne naturam quidem attingerent, funditus eijciendas putauit. Hoc loco multa ab Epicureis disputantur, eaque voluptates, singillatim extenuantur: quarum genera non contemnunt, querunt tamen copiam. nam & obscenas voluptates, de quibus multa ab illis habetur, oratio facileis, communeis, in medio sitas esse dicunt: easque si natura requirat, non genere, aut loco, aut ordine, sed forma, atate, figura metiendas putant ab ijsq; abstinere minimè esse difficile si aut valetudo, aut officium, aut fama postulet omnino quæ genus hoc voluptatum obtabile esse si non obsit, prodesse

desse nunquam. totumq; hoc de voluptate sic ille præcepit, vt voluptatem ipsam per se, quia voluptas sit, semper optandam expetendamque putet: eademque ratione dolorem ob id ipsum, quia dolor sit, semper esse fugiendum. itaque hac vsurum compensatione sapientem, vt voluptatem fugiat, si ea maiorem dolorem effectura sit: & dolorem suscipiat, maiorem efficientem voluptatem: omniaque iucunda, quanquam sensu corporis iudicentur, ad animum referri tamen. quocirca corpus gauderet tam diu, dum presentem sentiret voluptatem: animum & presentem percipere pariter cum corpore, & prospicere venientem, nec præteritam præterfluere sinere: ita perpetuas & contextas voluptates insapiente fore semper, cū expectationi speratarum, perceptarum memoria iungeretur. Atque ijs similia ad victum etiam transferuntur, extenuanturque magnificentia, & sumptus epularum, quod paruo cultu natura contenta sit: etenim quis hoc non videt, desiderijs ista condiri omnia? Darius in fuga, cum aquam turbidam, & cadaueribus inquinatam bibisset, negauit vnquam se bibisse iucundius. nunquam videlicet sitiens biberat: nec esuriens Ptolemæus ederat. cui cū peregrinanti comitibus non consecutis, cibarius in casa panis datus esset, nihil visum est illo panis iucundius. Socratem ferunt, cum vsque ad vesperum contentius ambularet, quesitumque esset ex eo, quare id faceret: respondisse, se quo melius cœnaret, obsonare
ambu-

ambulando famem. Quid? victum Lacedaemoniorum in Phiditijs nonne videmus? vbi cum tyrannus coenauisset Dionysius, negauit se iure illo nigro, quod coenae caput erat, delectatum. tum is, qui illa coe-
 rat, Minimè mirum, inquit, condimenta enim defu-
 erunt. Quæ tandem, inquit ille? labor in venatu, su-
 dor, cursus ab Eurota, fames, sitis. his enim rebus La-
 cedaemoniorum epulae condiuntur. Atque hoc non ex
 hominum more solum, sed etiam ex bestijs intelli-
 gi potest, quæ, vt quicquid obiectum est, quod modo à
 natura non sit alienum, eo contenta non querunt am-
 plius. Ciuitates quaedam vniuersæ, more docta, par-
 simonia delectantur, vt de Lacedaemonijs paullo an-
 te diximus. Persarum à Xenophonte victus exponi-
 tur: quos negat ad panem adhibere quicquam, præ-
 ter nasturtium. quanquam, si quaedam etiam suauio-
 ra natura desideret, quã multa ex terra arboribus-
 quæ gignuntur, cum copia facili, tum suauitate præ-
 stantia? adde siccitatem, quæ consequitur hanc con-
 tinentiam in victu. adde integritatem valetudinis.
 confer sudanteis, ructanteis, refertos epulis, tanquam
 opimos boues, tum intelliges, qui voluptatem max-
 imè sequantur, eos minimè consequi: iucunditatem-
 quæ victus esse in desiderio, non in satietate. Timothe-
 um, clarum hominem Athenis, & principem ciuita-
 tis, ferunt, cum coenauisset apud Platonem, eo quæ con-
 iuiuo admodum delectatus esset, vidisset quæ eum po-
 stridie, dixisse. Vestrae quidem coenae non solum in
 præ-

presenti, sed etiam postero die iucunda sunt. Quid, quod ne mēte quidem rectè uti possumus multo cibo, & potione cōpleti? est præclara epistola Platonis ad Dionis propinquos, in qua scriptū est his fere verbis: Quò cū venissem, vita illa beata, qua ferebatur, plena Italicarū Syracusanarumq; mensarum, nullo modo mihi placuit, bis in die saturū fieri, nec vnquā pernoctare solum, ceteraq; , qua comitantur huic vitæ, in qua sapiens nemo efficitur vnquam, moderatus vero multo minus. Quæ enim natura tam mirabiliter temperari potest? Quomodo igitur iucunda vita potest esse, à qua absit prudentia, absit moderatio? Ex quo Sardanapali opulentissimi Syriæ regis error agnoscitur, qui incidi iussit in busto,

Hæc habeo, qua edi, quaq; exsaturata libido

Hausit: at illa iacent multa & præclara relicta. Quid aliud, inquit Aristoteles, in bouis, non in regis sepulchro inscriberes? hæc habere se mortuum dicit, qua ne viuis quidem diutius habebat, quam fruebatur. Cur igitur diuitiæ desiderantur aut vbi paupertas beatos esse non sinit? in signis credo, tabulis, ludis: Si quis est, qui his delectetur, nonne melius tenues homines fruuntur, quam illi, qui his abundant? est enim earum omnium rerum in nostra vrbe summa in publico copia. quæ qui priuatim habent: nec tam multa, & raro vident, cum in sua rura venerint, quos tamē pungit aliquid, cum illa vnde habeant, recordantur: Dies me deficiet, si velim paupertatis causam defendere:

dere: aperta enim res est, & quotidie nos ipsa natura
 admonet, quàm paucis, quàm paruis rebus egeat, quàm
 vilibus. Num igitur ignobilitas, aut humilitas, aut et
 iam popularis offensio sapientem beatum esse prohibe-
 bit? Vide ne plus commendatio in vulgus, & hac, quae
 expetitur, gloria, molestia habeat, quàm voluptatis.
 Leuiculus sanus noster Demosthenes, qui illo susurro
 delectari se dicebat, aquam ferentis mulierculae, ut
 mos in Graecia est, insusuratisq; alteri, Hic est ille De-
 mosthenes. quid hoc leuius? at quantus orator? sed a-
 pud alios loqui videlicet didicerat, non multum ipse
 secum. Intelligendum est igitur nec gloriam popula-
 rem ipsam per se expetendam, nec ignobilitatem ex-
 timescendam. Veni, Athenas, inquit, Democritus,
 neque me quisquam hi agnouit. Constantem homi-
 nem, & grauem, qui gloriatur à gloria se afuisse. An-
 tibicines, ijque qui fidibus, utuntur, suo non multitu-
 dinis arbitrio cantus numerosque moderantur: vir
 sapiens multo arte maiore prae datus, non quid verissi-
 mum sit, sed quid velit vulgus, exquiret? an quicquam
 stultius, quàm quos singulos, sicut operarios barbaros
 que contempnas, eos aliquid putare esse vniuersos? Ille
 verò nostras ambitiones leuitatesque contemnet, ho-
 noresque populi, etiam vltro delatos, repudiabit: nos
 autem eos nescimus, antequam poenitere coepit, con-
 temnere. Est apud Heraclitum physicum de princi-
 pe Ephesiorum Hermodoro: vniuersos ait Ephesios
 esse morte multandos, quod, cum ciuitate expelle-
 rent Hermodorum, ita locuti sunt. Nemo de nobis v-

nus excellat, sed, si quis extiterit, alio in loco, & apud
 alios sit. An hoc non ita fit omni in populo? nonne om-
 nem exsuperantiam virtutis oderunt? Quid? Ari-
 stides (malo enim Græcorum quàm nostra proferre)
 nonne ob eam causam expulsus est patria, quod præ-
 ter modum iustus esset? quantis igitur molestiis va-
 cant, qui nihil omnino cum populo contrahunt? quid
 est enim dulcius otio litterato? ijs dico litteris, qui-
 bus infinitatem rerum atque nature, & in hoc ipso
 mundo cœlum, terras, maria cognoscimus. Contem-
 pto igitur honore, contempta etiam pecunia, quid
 relinquitur, quod extimescendum sit? Exilium, cre-
 do, quod in maximis malis ducitur. id si propter a-
 lienam, & offensam populi voluntatem malum est:
 quàm sit ea contemnenda, paullo antè dictum est. sin-
 abesse à patria miserum est, plena miserorum pro-
 uincia sunt: ex quibus admodum pauci in patriam re-
 uertuntur. At multantur bonis exsules. Quid tum?
 parum ne multa de toleranda paupertate dicuntur?
 Iam verò exulium, si rerum naturam, non ignomi-
 am nominis querimus, quantum demum à perpetua
 peregrinatione differt? in qua et ates suas philosophi
 nobilissimi consumpserunt, Xenocrates, Crantor, Ar-
 cesilas, Lacides, Aristoteles, Theophrastus, Zeno,
 Cleanthes, Chrysippus, Antipater, Carneades Pa-
 natius, Clitomachus, Philo, Antiochus, Posidonius: in-
 numerabiles alij: qui semel egressi, nunquam domum
 reuertère. At enim nō erit sine ignominia. Ignominia
 afficere poterit sapientem? de sapiente enim est hæc
 omnis

omnis oratio, cui iure id accidere non possit. nam iure
 exulantem consolari non oportet. postremò ad om-
 nes casus facillima ratio est eorum, qui ad volupta-
 tem ea referunt, quæ sequuntur in vita, ut, quocun-
 que hæc loco suppeditent, ibi beatè queant viuere. I-
 taque ad omnem rationem Teucris vox accommoda-
 ri potest: Patria, est vbicunque est benè. Socrates qui-
 dem cum rogaretur, cuiatem se esse diceret, Mun-
 danum, inquit. totius enim mundi se incolam & ci-
 uem arbitrabatur. Quid? T. Albutius nonne animo
 æquissimo Athenis exul philosophabatur? cui tamen
 illud ipsum non accidisset, si in republ. quiescens, E-
 picuri legibus paruisset. qui enim beator Epicur⁹, q̄
 in patria viuebat, quàm Metrodorus, quòd Athenis?
 an Plato Xenocratem vincebat, aut Polemo Arce-
 silam, quo esset beator? quanti verò ista ciuitas esti-
 manda est, ex qua boni sapientesque pelluntur? De-
 maratus quidem Tarquinij regis nostri pater tyran-
 num Cypsellum quod ferre non poterat, fugit Tarqui-
 nos Corintho, & ibi suas fortunas constituit: ac li-
 beros procreauit. num stultè anteposuit exulij liber-
 tatem domesticæ seruituti? Iam verò motus animi,
 sollicitudines, ægritudinesque obliuione leniuntur,
 traductis animis ad voluptatem. Non sine causa igi-
 tur Epicurus ausus est dicere, semper in pluribus bonis
 esse sapientem, quia semper sit in voluptatib. ex quo
 effici putat ille q̄ querimus, ut sapiens semper beatus
 sit. Etiam ne, si sensibus carebit oculorū, si aurium? E-
 tiam. nam ista ipsa cōtemnit. primum enim horribilis

ista cecitas, quibus tandem caret voluptatibus? cum
 quidam etiam disputent ceteras voluptates in ipsis
 habitare sensibus: quæ autem aspectu percipiantur,
 ea non versari in oculorum vlla iucunditate, ut ea, quæ
 gustemus, olfaciamus, tractemus, audiamus in ea ip-
 sa vbi sentimus parte versantur: in oculis tale nihil
 sit. Animus accipit quæ videmus. animo autem multis
 modis varijs quæ delectari licet, etiam si non adhibea-
 tur aspectus. Loquor autem de docto homine & eru-
 dito, cui viuere est cogitare. sapientis enim cogitatio
 non ferme ad inuestigandum adhibet oculos aduo-
 catos. etenim si nos non adimit vitam beatam, cur
 dies nocti similis adimat? nam illud Antipatri Cyre-
 naici est quidem paullo obscœnius, sed non absurda sen-
 tentia est: cuius cecitatem cum mulierculæ lamenta-
 rentur, Quid agitis, inquit? an vobis nulla videtur vo-
 luptas esse nocturna? Appium quidem veterem illum,
 qui cecus annos multos fuit, & ex magistratibus, et
 ex rebus gestis intelligimus in illo suo casu nec priua-
 to, nec publico muneri defuisse. C. autem Drusi do-
 mum compleri consultoribus solitam accepimus: cum,
 quorum res esset, sua ipsi non videbant, cecum adhibe-
 bant ducem. Pueris nobis Cn. Aufidius Prætorius & in
 Senatu sententiã dicebat, nec amicis deliberantibus
 deerat, et Græcã scribebat historiã, et viuibat in lit-
 teris. Diodor^{us} Stoicus cec^{us} multos annos nostræ domi
 vixit. is verò quod credibile vix esset, cum in philosophia
 multo etiã magis assidue quã antea versaretur & cum
 fidibus Pythagoreorum more vteretur, cumque ei li-
 bris

bri noctes & dies legerentur, quibus in studijs oculis
 nō egebat: tamen quod sine oculis fieri posse vix vide-
 tur, Geometra mun^o tuebatur, verbis præcipiēs discē-
 tibus, vnde, quō, quamq₃ lineā scriberent. Asclepiadē
 ferunt, nō ignobilē medicum & philosophū, cum qui-
 dam quæreret, quid ei cæcitas attulisset, respōdisse, v-
 no vt puero esset comitator. vt. n. vel summa pauper-
 tas tolerabilis sit, si liceat, qd^r quibusdā Grecis, quo-
 tidie: sic cæcitas ferri facile possit, si nō desint subsidia
 valetudinū. Democritus luminibus amissis alba scili-
 cet & atra discernere nō poterat: at verò bona, ma-
 la: aqua, iniqua: honesta, turpia: vtilia, inutilia: ma-
 gna, parua poterat. & sine varietate colorū licebat
 viuere beatè: sine notione rerū nō licebat. atq₃ hic vir
 impediri animi etiā aciem aspectu oculorum arbitra-
 batur: & cū alij sæpè, quod esset antè pedes nō vide-
 rent, ille in infinitatem omnè peregrinabatur, vt nul-
 la in extremitate consisteret. Traditum est etiā, Ho-
 rum cecū fuisse, at eius picturam, nō poesim videmus.
 quæ regio, quæ ora, qui locus Græcia, quæ species for-
 ma, quæ pugna, quæ acies, quod remigium, qui motus
 hominū, qui ferarū non ita ab eo expictus est, vt, quæ
 ipse non viderit, nos vt videremus, effecerit? Quid er-
 go aut Homero ad delectationē animi ac voluptatē,
 aut cuiq^q docto defuisse vnq^q arbitramur? aut, ni ita se-
 res haberet, Anaxagoras, aut hic ipse Democritus a-
 gros & patrimonia sua reliquisset huic discendi quæ-
 rendiq₃ diuinæ delectationi toto se animo deditisset?
 Itaq₃ augurem Tiresiam, quē sapientē fingūt poeta,
 nunq^q

nunq̄ iuducunt deplorantē cecitatem suam: at verò
 Polyphemum Homer⁹ cum immanem, ferumq̄, finxis-
 set, cum ariete etiam colloquentē facit, eiusq̄, laudā-
 tem fortunas, quod, qua vellet, ingredi posset, & quæ
 vellet, attingeret. Rectē hic quidem. nihilo enim erat
 ipse Cyclops, quā aries ille, prudētior. In surditate ve-
 rō q̄d nā est mali? erat surdaster M. Crassus: sed aliud
 molestius, quod malè audiebat, etiamsi, vt mihi vide-
 batur, iniuria. Epicurei nostrī Gracē fari nesciūt, nec
 Graci latinè. ergo hi in illorū sermone surdi: omnesq̄,
 item nos in ijs linguis, quas nō intelligimus, quæ sunt
 innumerabiles, surdi profecto sumus. At vocē Citha-
 rœdi nō audiunt, ne stridorē quidem ferræ tum, cū a-
 cuitur: aut grunitum, cum iugulatur sus. nec cū qui-
 escere volunt, fremitum murmurantis maris, & si cā-
 tus eos forti delectāt, primū cogitare debent, anteq̄
 hi sint inuenti, multos beatè vixisse sapientes: deinde
 multò maiorē percipi posse legēdis his, quā audiendis,
 voluptatem. tum, vt paullo antè cecos ad auriū tra-
 ducebamus voluptatē, sic licet surdos ad oculorū. ete-
 nim qui secum loqui poterit, sermonem alterius non
 requiret. Congerantur in vnum omnia: vt idē oculis
 & auribus captus sit: prematur etiam doloribus acer-
 rimis corporis: qui primū per se ipsi plerunq̄, cōficiunt
 hominē: dein si forte longinquitate producti, vehemē-
 tius tamen torquent, quā vt causa sit, cur ferantur:
 quid est tandē, dij boni, quod laboremus? portus enim
 præsto est, quoniā mors ibidem est, æternum nihil sen-
 tientī receptaculum. Theodoros Lysimacho mortem
 mini-

imitantī: Magnū vero, inq̄t, effecisti, si Cātharidis
 vim cōsequutus es. Paullus Persa deprecanti, ne in tri
 umpho duceretur, in tua id, inq̄t, potestate est. Multa
 primo die, cum de ipsa morte quæreremus, non pauca
 etiā postero, cū ageretur de dolore, sunt dicta de mor
 te: quæ qui recordetur, haud sanè periculum est, ne nō
 mortē aut optandam, aut certè non timēdam putet.
 mihi quidem in vita, seruanda videtur illa lex, quæ in
 Græcorum conuiujs obtinetur: Aut Bibat, inquit,
 aut Abeat: & rectè, aut enim fruatur aliquis pari
 ter cum alijs voluptate potandi: an, ne sobrius in vi
 nolentiam vinolentorum incidat, antè discedat,
 Sic iniurias fortune quas ferre nequeas, defugiendo
 relinquant. Hæc eadem, quæ Epicurus, totidem ver
 bis dicit & Hieronymus: Quod si ij philosophi, quo
 rum ea sententia est, vt virtus per se ipsa nihil va
 leat, omne, quod honestum nos & laudabile esse dici
 mus, id illi cassum quiddam & inanis vocis sonō deco
 ratū esse dicunt, & tamen semper beatū esse censent
 sapientem q̄d tandē à Socrate & Platone perfectisq̄
 philosophis faciendum putes? Quorū alij tantā præ
 stantiam in bonis animi esse dicunt, vt ab his corporis
 & externa obscruentur. alij autem hæc ne bona qui
 dem ducunt: in animo reponunt omnia. quorū contro
 uersia solebat tanq̄ honorarius arbiter iudicare Car
 neades. Nā cum, quæcunq̄ bona Peripateticis, eadē
 Stoicis cōmoda viderentur: neq̄ tamen Peripatetici
 plus tribuerent diuitijs, bonæ valetudini, ceterisq̄ re
 bus generis eiusdē, quam Stoici, cum ea, re, non verbi

pon

ponderarentur, causam esse dissidēdi negabat. Quare
 hunc locum ceterarum disciplinarū philosophi, quē-
 admodum obtinere possint, ipsi viderint. mihi tamen
 gratum est, quod de sapientium perpetua bene viuen-
 di facultate dignum quiddam Philosophorum voce
 profiteantur. Sed quoniā mane est eundū, has quinque
 dierum disputationes memoria comprehendamus. E-
 quidem me etiam conscripturū arbitror: vbi enim me
 lius uti possimus hoc, cuiusmodi est, otio? ad Bru-
 tumq; nostrum hos libros alteros quinque mittemus:
 à quo nō modo impulsus sumus ad philosophicas scripti-
 ones, verum etiā lacesiti: in quo quantum ceteris pro-
 futuri simus, nō facile dixerimus: nostris quidem
 acerbissimis doloribus, varijsq; & vndiq;
 circumfusus molestis alia nul-
 la potuit inueniri
 leuatio.

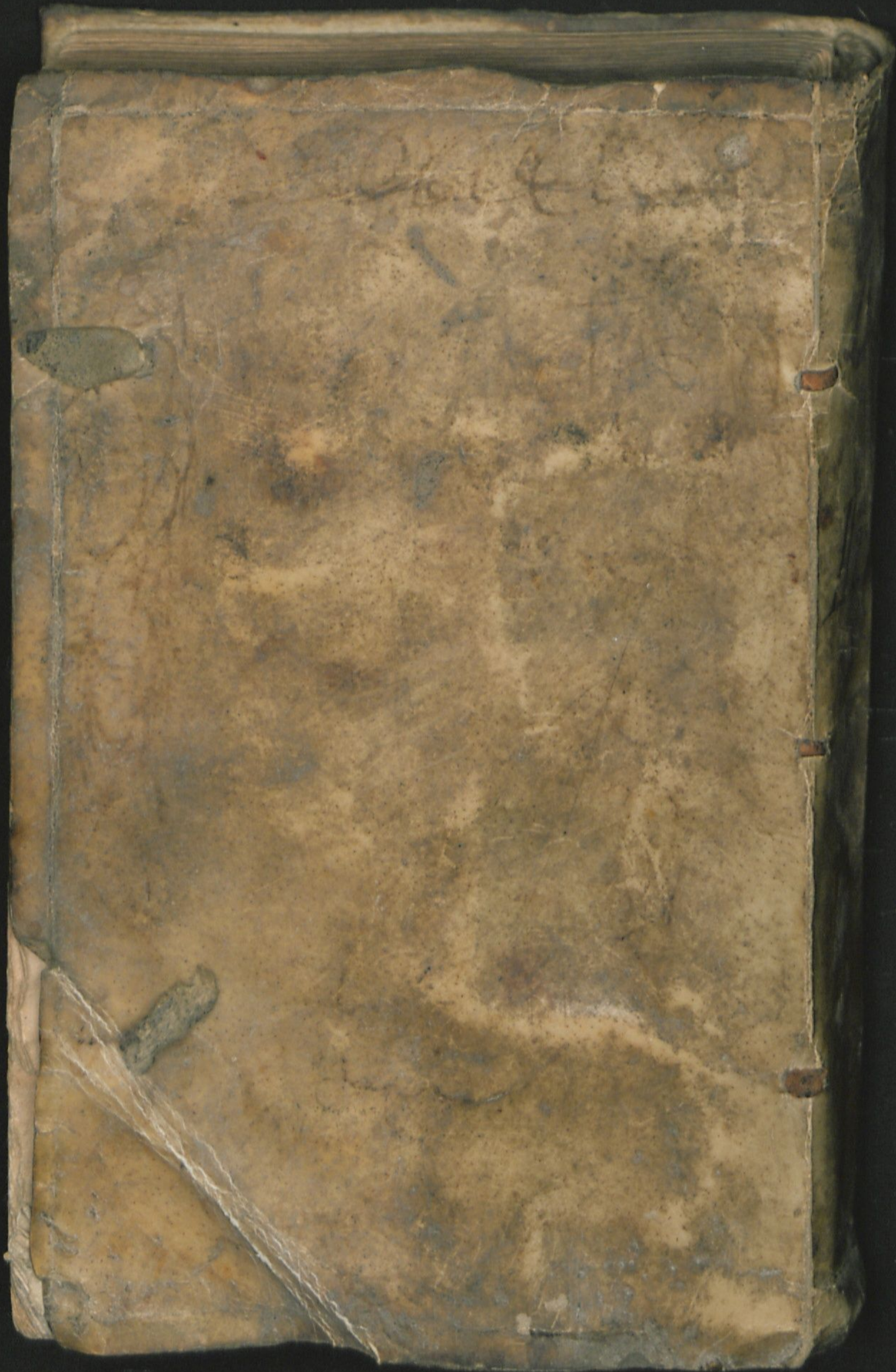
P I N I S:

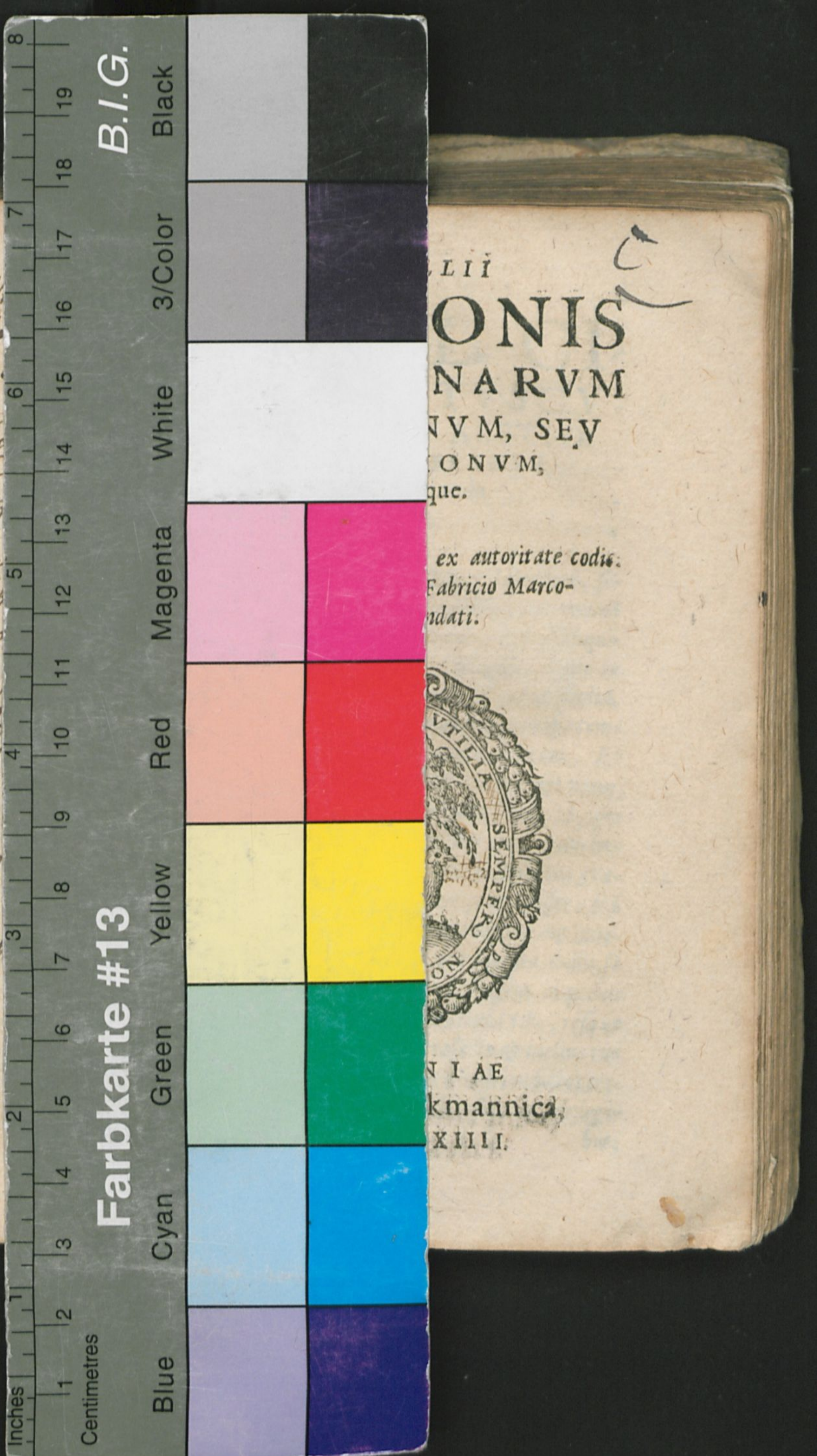
Quid

medicinis

58395

(x200 8442)

Inches

Centimetres

Farbkarte #13

B.I.G.

Blue

Cyan

Green

Yellow

Red

Magenta

White

3/Color

Black

LI
ONIS
NARVM
NVM, SEV
ONVM,
que.

ex autoritate codicis:
Fabricio Marco-
ndati.

IN IAE
kmannica
XIII.